

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını 2003

SAYI: 10-11

SOSYOLOJİ DERGİSİ

2003

SOSYOLOJİ DERGİSİ

Sayı 10-11

GENÇLİK SEMPOZYUMU
ÖZEL SAYISI

ISSN-1300-5642

Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını 2003

SOSYOLOJİ DERGİSİ

Sayı 10-11

Gençlik Sempozyumu Özel Sayısı

*Sosyoloji Dergisi'nin Bu Sayısı 16-17 Nisan 2003 Tarihleri Arasında Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü ve Alman Kültür Merkezi'nin Ortaklaşa Düzenledikleri '*Almanya'da ve Türkiye'de Gençlik*' Sempozyumda Sunulan Bildirilerden Oluşmaktadır.

EDİTÖRLER KURULU

Doç.Dr. Neşe ÖZGEN

Yrd.Doç.Dr. Hale OKÇAY

Yrd.Doç.Dr. Engin ÖNEN

Yrd.Doç.Dr. Dilek Ç. YEŞİLTUNA

YAZI KURULU

Arş.Gör. Cevdet YILMAZ

Arş.Gör. Göknur B. EGE

ÖNSÖZ

Son çeyrek yüzyılda dünyamız, anlamamıza fırsat vermeyecek hızda ve düzeyde değişmektedir. Sermayenin tüm dünyada serbestçe dolaşma olanağını bulması, tüm atıl kalmış kaynakların harekete geçirilmesi anlamına gelmektedir. Sermaye, kâr ve faiz biçimi altında üretimden aldığı payı sürekli artırmaktadır. Artan sermaye toplumsal değişimin motoru haline dönüşmektedir. Sermaye teknolojiyi harekete geçirmektedir. Son yıllardaki bilgi teknolojilerindeki gelişme bizleri hayrete düşürmektedir. Bilgi teknolojileri, zaman ve uzam boyutlarını anlamsızlaştırmaktadır. Bir bilgiye ulaşma, herhangi birileriyle görüşmek konularında zaman ve uzayın belirleyiciliği ortadan kalkmaktadır. Bilgi teknolojileri, deyim yerindeyse, gerçeğin yerine sanalî ikame etmektedir. Sermayenin sayılamayacak düzeylere ulaşması, bilgi teknolojilerindeki yeni buluşlar, mal, bilgi ve imajların sınırsız düzeyde dolaşımı da beraberinde getirmektedir. Tüm bu değişimler ve dönüşümler ekonominin küreselleşmesi anlamına gelmektedir.

Yukarıda ana hatlarıyla dile getirmeye çalıştığımız olay ve olgular karşısında insan bir seyirci konumunda bulunmaktadır. Ekonomik yaşam sahnesinde sergilenen bu olaylar, seyirci olarak bizim de hoşumuza gitmiyor değil. Bilgi teknolojilerinin bağladığı televizyon, mobil telefon, bilgisayar çağdaş insanın çok hoşuna giden oyuncaklardır. Bu oyuncaklara sahip olunduğu ölçüde insanlar seviniyorlar. Bu oyuncakların yarattığı sanal dünyada yaşayan insanlar, kendilerini rüyadaymış gibi hissediyorlar. Rüya bitip uyandıığımız zaman gerçek dünyaya döneceğimizi sanıyoruz. Hiç bitmeyen ve devam eden bu rüya, çağdaş insanın gerçeği haline geliyor.

Erken küreselleşen ekonomi, bireyselliği sürekli körikledi. '*Kendini tanı*', '*kendini bil*', '*kendini bul*' diyen ekonomi, insanı sosyal ve kültürel özelliklerinden soyutlamaya çalışıyor. Küresel ekonomi, kitle toplumunu ve soyulanmış bireyi yaratıyor. Küresel ekonomi için insan, cebindeki parayı tüketim için harcayan bireydir.

Son yıllarda küreselleşen ekonomi, sosyal ve kültürel dünyamızı sarsmaya başladı. Bütün insanlar sosyal ve kültürel şokun depremini yaşıyor. Ekonominin yarattığı sanal dünya, hoş rüya, kısa bir süre sonra insanın kabusu haline dönüştü. XVIII. yüzyıldan beri oluşturduğumuz ulus-devletlerin hızlı bir erozyona uğradığını görüyoruz. Mikro düzeyde çoktan unuttuğumuz etnik, dinsel ve yerel; makro düzeyde de uygarlık savaşlarının hortladığını görüyoruz.

Küresel ekonominin yarattığı aşırı eşitsizlik, yoksulluk, yoksunluk, şiddet, kargaşa ve kaos ortamını sarıp sarmalamak için insanın elindeki kültürel ve kültürel olanaklar yetersiz kalmaktadır. Bireyselleşmiş insanların her biri kendi başının çaresine bakma çabası içindedir. Bazı insanlar bir araya gelerek sığınak kültür ocakları'nı oluşturmaya çalışmaktadırlar. Bu sığınak kültür ocakları kendi üzerine kapanmış, kendi dışında kalanları dışlayan hatta tehlikeli gören bir anlayışın ürünü olmaktadır. Kimileri de ulusal bir bütünlük içinde çok kültürlülük diyerek kültürün kombinezonunu öngörmektedirler. Böylece yerellikten kaynaklanan çatışmaları önleyeceklerini sanmaktadırlar. Bu iki görüşün çağdaş olmadığını savunanlar ise evrensel bir dünya kültürünün yaratımlısıyla tüm sorunların çözüleceğini savlamaktadırlar. Tüm insanların kozmopolitleşmesi ve melezleşmesiyle birlikte böyle bir dünya kültürünün

oluşturulacağı inancını taşımaktadırlar. Son olarak yukarıda sözünü ettiğimiz ilk iki çözüm yolunun arkaik, ikincisinin ise ütöpik kaldığının ileri süren bir gurup düşünür de, kültür çeşitliliğinin tek çözüm yolu olduğunu belirtmektedir. Bu görüşe göre, kültürler arasında olumlu alışverişler olur. Böylece, insanlar kültürel bir zenginliği ulaşır. Önemli olan her kültüre saygı göstermektir. Çeşitli kültürlerle mensup insanlar hem kendi kültürlerine sahip çıkarak hem de diğer kültürlerle saygı duyarak kültürel demokrasiyi oluşturabilirler.

Yukarıda kısaca söz etmeye çalıştığımız günümüz dünyasının ne denli karmaşık bir yapıda olduğu açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu karmaşık yapı içinde bulunan gençlik kimdir ve ne yapmaktadır? küreselleşme dediğimiz yeni bir dünya düzenine girmeden önceki dönemlerde kuşaklar arasında büyük kopukluklar yoktu. Her kuşağın görevi, var olan sosyal düzeni aynı veya benzer şekilde inşa etmektir. Gençlerin görevi, büyüklerinin tavsiyelerine uyarak sosyal istikrarı sürdürmektir. Yarınların ne olacağı nasıl olacağı önceden biliniyordu. Günümüzde yetişkinler bile yarının ne olacağını bilmemektedirler, gençler nasıl bilsinler!

Yukarıda belirttiğimiz dünyamızın bugünkü hali, geleceğin yetişkinleri olacak gençlerin sempozyumunun ana temasının oluşturulmasına yol açtı. Yarının sorumluluğunu yüklenen gençleri incelemek için multidisipliner bir yaklaşımın yerinde olacağı düşünüldü. Bu nedenle gençlik sorununun, sosyal, psikolojik, sağlık ve eğitimle ilgili görüş açılarından ele almayı uygun gördük. Gençlik sorunun sadece ulusal boyutta ele alınması yetersiz olacağını düşündük. Bu çerçevede, Almanya'da üçüncü kuşağı oluşturmaya başlayan Türk gençlerini de sempozyum konusu içine almanın isabetli olacağına karar verdik. Almanya'da bu konu ile ilgilenen bir akademisyeni de davet etmenin yerinde olacağını varsayarak, sempozyumun uluslar arası nitelik kazanmasını sağladık.

Dünyanın yarınki durumunu inşa edecek gençlerin bu günkü durumunu saptamayı amaçladık. Küreselleşme denen yeni bir dünya düzeninin inşasına girdiğimiz bu günlerde, gençlerin adına konuşmadan, sadece onları betimlemeye çalıştık. Geçiş dönemlerinin anomik ortamlarının yarattığı kötümserlikler, istemeyerek de olsa yaptığımız durum saptamalarına da yansiyacaktır. Tüm bu sergilenmekte olan olumsuzluklara karşın, umutlarımızı yitirmeden, geleceğin olumlu dünyasının inşasını gençlere bıraktık...

Prof.Dr.Önal SAYIN

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	3
Almanya'da Yaşam Deneyimi Olan Türk Gençleri..... Önal SAYIN	5
Değişen Dünyada İnsan Kaynağı Anlayışı ve Genç İşsizliği Ercan TATLIDİL	27
Küreselin Eşiğinde Güneydoğu Anadolu Gençliği..... H.Neşe ÖZGEN	37
Türkiye' de Gençliğin Sağlık Sorunları Fethi DOĞAN	53
Ergenlik Döneminde Özerkleşme/Bağımsızlaşma..... İbrahim DÖNMEZER	61
Sağlıklı Beslenme ve Özellikleri..... Candeğer YILMAZ	65
Gençlik ve Teknoloji..... Kadir ASLAN	79
Ergenlerin Yapısal Sorunları: Alman ve Türk Gençliği Arasındaki Ortak ve Farklı Yanlar Tilman ALLERT	89
Din, Devlet ve Toplum İlişkileri Bağlamında Dini Eğitime Yönelen Kız Öğrenciler Sorunu Engin ÖNEN	107
Hükümet Programlarında Gençlik Dilek Ç. YEŞİLTUNA	115

ALMANYA'DA YAŞAM DENEYİMİ OLAN TÜRK GENÇLERİ

Prof. Dr. Önal SAYIN*

La jeunesse Turque ayant l'expérience de vie en Allemagne

Sur les trois millions de turcs vivant actuellement en Europe, 2,1 millions sont en Allemagne. On compte également 500 000 allemands d'origine turque. Appelés les "gastarbeiter" (travailleurs invités), c'est depuis 1956, daté de la première émigration que les "turc invités" demeurent chez leurs hôtes, donc presque un demi-siècle.

La jeunesse turque en Allemagne constitue la troisième génération d'immigrés turcs. La plupart d'entre eux nés en Allemagne y étudient ou y travaillent. Ils sont binationaux ou allemands et ne souhaitent pas retourner en Turquie; à l'encontre de leurs parents, ils ne considèrent pas la Turquie comme leur pays. Cette génération veut rester définitivement en Allemagne et incite des parents à y rester.

Ils disent qu'ils pourraient se marier avec des allemands. S'ils s'aiment vraiment. En fait, les mariages mixte ne sont pas bien souvent appréciés. Ils invoquent les différences de religion, la tradition, la difficile synthèse des deux cultures. A cela vient s'ajouter l'hostilité fréquente du milieu familial, ce qui explique qu'ils préfèrent se marier avec des turcs vivant en Allemagne comme eux depuis longlèmps. Notre recherche portant sur les enfants des immigrés turcs qui étudient à l'université en Turquie montre que ceux ci sont très hétérogènes lorsqu'on considère leurs sentiments, leurs aspirations et leurs idées. De ces jeunes étudiants ayant eu une expérience de vie en Allemagne nous pouvons distinguer 3 groupes: le premier est composé d'étudiants dont les parents sont définitivement retournés en Turquie. Ceux ci apprécient beaucoup la culture allemande et la vie mais préfèrent cependant rester en Turquie. Le deuxième groupe se compose d'étudiants ayant de proches parents à la fois en Turquie et en Allemagne. Ces jeunesse sont indécis qant à un retour probable en Allemagne ou une installation définitive en Turquie. Dans la mesure où ils trouvent un mileu social favorable, des amis, du travail, ils disent vouloir rester en Turquie.

Les jeunes qui appartiennent au troisième groupe sont ceux dont les parents vivent et travaillent en Allemagne. Ils veulent sans hésitation retourner en Allemagne et y vivre définitivement. C'est là que semble se trouver l'avenir de la troisième génération d'immigrés turcs en Allemagne. Socialisés dans les milieux allemands, ils viennent en Turquie pour passer des vacances et se sentent étrangers dans la société turque. Ils finiront par devenir culturellement allemands ainsi que les européens immigrés aux Etats-unis sont devenus américains, les polonais immigrés en France, français etc... C'est cette troisième génération qui représente au sein de l'Union Européenne la Turquie candidate.

* Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü.

Almanya'da yaşam deneyimi olan Türk gençleri, Almanya'ya göç etmiş Türklerin üçüncü kuşağını oluşturmaktadır. Üçüncü kuşağı iyi anlayabilmek için, "Türk işçi göçü"nin kısa bir tarihçesini vermek gerekir. Yurt dışına olan göç özünde 1956 yılında, öncelikle Almanya'ya doğru gerçekleşti. (Mınces, 1973) Bunun temel nedeni Türkiye ve Almanya arasındaki geleneksel siyasi bağlardır. Anadolu köylüsü genellikle toprağına çok bağlıdır; toprağını terk etmesi çok güçlü ekonomik nedenlere ve cazip çekim merkezlerinin olmasına dayanabilir.

Türkiye'de Marschall yardımıyla, kırsal kesimlerde tarımın makineleştiğini görüyoruz. Traktör sayısı 1948'de 1760 iken, 1955'de 40.000'e; biçer-döver sayısı ise aynı tarihlerde 994'den, 6000'e yükselmiştir. Tablo I ve Tablo II'de tarım makineleri sayısının kısa zamanda dikkate değer biçimde nasıl arttığını ayrıntılı bir biçimde görebiliriz. Bir yandan tarımdaki hızlı makineleşme, diğer yandan kırsal nüfustaki hızlı artış, kırsal kesimde işgücü fazlasının doğmasına neden olmuştur. Bu nedenlerle Türkiye'de 1955'den itibaren kırdan kente göç artarak sürmüştür. Sanayileşmemiş kentlerimiz bu göçü sindirememiştir. Sonuçta gecekondulu olgusu ve işsizler kitlesi oluşmuştur. Bu işsiz kitleler için, II. Dünya Savaşı'ndan sonra hızlı bir gelişim içine giren, başta Almanya olmak üzere, Batı Avrupa ülkeleri ümit ışığı olmuştur.

Tablo I 1940-1970 Arasında Türkiye'deki Traktör Sayısı Artışı

Yıllar	Traktör Sayısı
1940	1065
1950	16585
1960	42136
1970	87017
1972	109463

Tablo II 1953-1972 Yılları arasında Biçerdöver Sayısı

Yıllar	Biçer-döver Sayısı
1953	4458
1955	5618
1958	6592
1960	5554
1963	5931
1965	6540
1968	8200
1970	8568
1972	9029

Kaynak: 50 Yıllan Beri Türkiye'nin Ekonomik ve sosyal Gelişimi

Bu dönemde Almanya ve belli başlı diğer Avrupa ülkelerinin dünya işgücü için çekim merkezi olmasının nedenini, dünya sermaye hareketleri içinde görme olanağı vardır:

Tablo III Kıtalara Yapılan Yatırımlar

Ülkeler	1957	1965
Kanada	8769	15172
Avrupa	4151	13864
Latin Amerika	7434	9371
Asya	2019	3611
Afrika	664	1904
Okyanusya	698	1811
Toplam	23735	45763

Kaynak: Claude Julien, L'empire americain

II.Dünya Savaşı'ndan sonra, Amerikan kaynaklı sermayenin en fazla yatırıma dönüştüğü yer, başta Almanya olmak üzere, Batı Avrupa ülkeleri olmuştur. Amerikan yatırımlarının zaman içinde en fazla Avrupa'da artmasının nedeni, Amerika'nın Avrupa teknolojisi üzerine egemenlik kurma isteğiydi. 1957-1965 yılları arasında, Avrupa'daki Amerikan yatırımları üç kat arttı. Amerika'nın Avrupa'daki yatırımları daha çok sanayi sektöründe yoğunlaştı. Bu gelişmeler sonucunda başta Almanya olmak üzere, Avrupa'daki işgücüne her gün daha fazla artan bir oranda gereksinme duyuldu. Bu nedenle, Batı Avrupa ülkeleri, o dönemde gelişmekte olan İspanya, Portekiz, İtalya, Yugoslavya ve Yunanistan gibi ülkelere işgücü ithaline başladı. Türk işgücü de bu ilk göç dalgasının ardından davet edildi.

1961 yılında, Türk ve Alman Hükümetleri arasında, işgücünün Almanya'ya düzenli bir biçimde gönderilmesi amacıyla ilk resmi anlaşma imzalandı. Anlaşma imzalandığında Almanya'da sadece 1500 Türk vatandaşı vardı. 1962 yılının sonunda Almanya'daki işçi sayısı 22 bine ulaştı. Göçe ilk katılanlar, Almanlar tarafından Türkiye'de açılan bürolarda, önce sağlık kontrolünden geçiriliyorlardı; daha sonra da ikinci bir ayıklamaya tabi tutularak, en iyileri seçiliyordu. Almanya'ya gönderilen ilk işçiler genellikle Ankara, İstanbul ve İzmir yörelerinden olmuştur. Bu dönemde yapılan bir araştırmada Almanya'ya gönderilen işçilerin eğitilmiş, nitelikli işgücü olduğu saptanmıştır. (Abadan, 1964) İlk göçenlerin, Türk işgücünün en nitelikli olanları arasından seçilmiş olması olgusu, bu dönemde Türkiye'nin imalat sanayini olumsuz yönde etkilemiştir.

Tablo IV Avrupa'daki Türk İşçileri

Ülkeler	1961-1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	Toplam
Almanya	35937	54932	45572	32580	7199	41409	98636	96636	412377
Avustralya	1097	1434	1973	469	1043	673	973	10622	18284
Belçika	5065	6651	1661	/	/	/	/	431	18284
Danimarka	/	/	/	/	/	/	/	3507	3507
Fransa	63	25	/	/	/	/	191	9036	9315
Hollanda	251	2958	2181	1208	48	875	3404	4843	15768
İngiltere	/	/	8	/	/	/	4	563	575
İsviçre	36	193	122	153	215	97	183	1598	2597
Diğer	/	13	3	/	442	250	1078	2039	3825
Toplam	42989	66176	51520	34410	88947	43204	103975	129575	481596

Kaynak: İşve İşgücü bülteni, Ankara 1970, İş ve İşçi Bulma Kurumu

Tablo IV'de görüldüğü üzere 1961-1970 yılları arasında Avrupa'ya doğru olan işgücü göçü artarak sürmüştür. Başta çoğunlukla büyük kentlerden ve Batı bölgelerimizden kaynaklanan göçler olmuştur. Yıllar ilerledikçe işgücü talebi artarak sürmüştür. Bu durumun sonucu olarak; Türkiye'nin tüm bölgelerinden ve doğrudan doğruya köylerden göç edenlerin sayısı katlanarak artmıştır. 1973 yılında, Avrupa'daki Türk İşçileriyle ilgili yaptığım alan araştırmalarımda, sonradan göçe katılanların eğitim düzeyi düşük, nitelsiz ve çoğunun da köy kökenli olduğunu saptadım. (Sayın 1975) Bu nedenlerle, söz konusu üçüncü kuşak gençlerin büyük bir bölümü, Türkiye'de bile kent yaşamı deneyimi olmadan kendilerini sanayileşmiş modern Avrupa toplumunun içinde bulmuştur.

Bugün Almanya'da yaklaşık 2.1 milyon Türk bulunmaktadır. Alman vatandaşlığına geçenlerin sayısı da 500 bin kişiye ulaşmıştır. Alman vatandaşlığına geçenlerin büyük bölümü, Almanya'da doğmuş, büyümüş ve üçüncü kuşaktan olanlardır.

Almanya'da çalışan Türk göçmenlerinin çocukları karmaşık ve çözümü de o denli zor sorunlarla karşılaşmışlardır. Almanya'da köklerinden sökülmiş bir kuşak oluşmuştur. Bu yeni kuşaklara '*yitirilmiş kuşak*' adı da verilmiştir. Bu yeni kuşağın üyesi olan çocuklar veya gençler bir yandan ailelerinin, diğer yandan içinde yaşamak zorunda oldukları okul ve çevrelerinin birbirine karşıt istek ve beklentilerine yanıt vermek zorunda kalmışlardır. Bu karşıtlık, gençlerde kimlik bunalımlarına, daha genel bir ifade ile psiko-sosyal kaynaklı yabancılaşma duygularının doğmasına ve anomik ortamların oluşmasına neden olmuştur. Söz konusu Türk gençleri ne ailelerinin içinden

çıkıp geldikleri geleneksel toplulukların ve ne de içinde yaşadıkları toplumun değer ve normlarını içselleştirebilmiş, dolayısıyla iki kültür arasında dışlanmış olarak yaşamak zorunda kalmışlardır.

Anne-babalarının eğitim ve kültür düzeylerinin düşük olması, Almanya'da soyutlanmış bir aile içinde yaşamak zorunda kalmaları, aile alt kültürlerinin fakirliği, gençlerin Alman kültürünü, özellikle de Almanca'yı iyi bir biçimde öğrenmelerini engellemektedir. Uzun yıllar misafir işçi statüsünde kalan, nasıl olsa bir gün Türkiye'ye döneceğini düşünen birinci kuşak Türkler için temel sorun, çocuklarının Alman kültürünü içselleştirerek Alman toplumuyla bütünleşmeleri değil; Türklüklerini ve Müslümanlıklarını unutmamaları olmuştur.

Türk işçi göçü konusunda verilen bu genel bilgilerden sonra, şimdi de son yıllarda bu konuda yapılan araştırmalardan elde edilmiş verilerden hareketle, Almanya'da yaşam deneyimi olan gençler incelenecektir.

İlk olarak 1992-1993 yıllarında, İzmir'deki Yunus Emre, Özel Türk, Özel Fatih Anadolu ve İnönü Liseleri'nde 4, 5 ve 6. sınıflarında okuyan yurt dışı deneyimli öğrencilerin tümünü kapsayan bir araştırmadan söz edelim. (Dinçer, 1994) Çeşitli nedenlerle Almanya'daki okullarında başarılı olamamış; aileleri parçalanmış; Türklüğünü ve Müslümanlığını unutmama endişesi ile Türkiye'ye gönderilmiş; her ne pahasına olursa olsun okuması istenen gençler araştırma kapsamını oluşturmuştur. Bu öğrencilerin temel özellikleri:

Tablo V Göçmen Türk Çocukların Doğum yerleri

Doğum Yeri	N	%
Almanya	166	82,59
Türkiye	35	17,81
Toplam	201	100,00

Tablo V'de görüldüğü üzere Araştırma kapsamına giren öğrencilerin %83'ü Almanya doğumludur. Bu çerçevede diyebiliriz ki bu öğrencilerin büyük çoğunluğu öğrenimine Almanya'da başlamıştır.

Tablo VI Yurt Dışı Deneyimi Olan Öğrencilerin Cinsiyetleri

Cinsiyet	N	%
Kız	114	56,72
Erkek	87	43,28
Toplam	201	100,00

Tablo VI'de görüldüğü üzere söz konusu öğrencilerin %56,72'si, yani çoğunluğu kız öğrencilerden oluşmaktadır. Bu veriler, göçmen Türk işçilerinin çocuklarını okula gönderirken, cinsiyet ayrımı gözetmediklerini göstermektedir.

Tablo VII Yurt dışı Deneyimli Öğrencilerin Yaş Durumları

Bulunulan Yaş	N	%
15 ve daha Küçük	20	9,95
16	55	27,37
17	59	29,35
18	43	21,39
19 ve daha büyük	24	11,94
Toplam	201	100,00

Tablo VII’de görüldüğü üzere öğrencilerin büyük çoğunluğu, 16-18 yaş grubunda bulunmaktadır. Bu öğrencilerin %30’u Almanya’daki Kindergarten denilen ana okullarına gitmişlerdir. %90’ı da 8 yıldan fazla Almanya’da kalmışlardır.

Almanya’da okuyan Türk çocuklarının okulsal başarıları oldukça düşüktür. Bunun başlıca nedeni sosyo-ekonomik kökenlerinden kaynaklanmaktadır. Daha öncede belirttiğimiz üzere, anne-balarının büyük bölümü kırsal kökenlidir. Almanya’ya geldiklerinde de Alman toplumsal hiyerarşik yapısının en alt basamağında yer edinebilmişlerdir. Ayrıca, 1970’lerdeki Almanya ekonomi-politikalarında göçmen çocuklarının, babaları gibi işçi olmaları öngörülmüştü.

Tablo VIII Yurtdışındayken Hangi Okullara Kaç yıl Gidildiğine İlişkin Dağılım

Süre	İlkokul Grundschule		Temel okul Hauptshule		Kolej Realschule		Karma okul Gesamtsch.		Lise Gymnasium	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1 yıl	1	0,50	17	8,46	14	6,97	1	0,50	6	2,99
2 yıl	5	2,29	19	9,45	15	7,46	4	1,99	15	7,46
3 yıl	10	4,98	14	6,97	12	5,97	2	1,00	8	3,98
4 yıl	176	87,56	13	6,47	4	1,99	2	1,00	6	2,99
5 yıl			16	7,96	3	1,49			4	1,99
6 yıl			2	1,00	2	1,00	1	0,50	1	0,50
7 yıl							2	1,00		
8 yıl							1	0,50		
9 yıl							1	0,50		
10 yıl										
Hiç gitmeyenler	9	4,47	120	59,69	151	75,12	187	93,01	161	80,10
Toplam	201	100,00	201	100,00	201	100,00	201	100,00	201	100,00

Tablo VIII’de görüldüğü üzere, Türk çocuklarının %95’e yakın bir bölümü ilkokula gitmiştir. İlkokuldan sonra, Türk çocukları çoğunlukla meslek okullarına gitme olanağını veren Hauptshule denilen temel okullara yönlendirilmişlerdir. Yüksek öğrenim yapma olanağı veren, Gymnasium denilen liseye giden Türk öğrencilerin oranı çok düşüktür. Realschule ve Gymnasium’a gitme şansı elde eden Türk çocukları genellikle 2-3 yıllık bir süre sonunda, bu okulları bırakmak zorunda kalmaktadırlar. Bu

Almanya'da Yaşam Deneyimi Olan Türk Gençleri

okullara genellikle Almanya'daki üst ve orta sınıf kökenli ailelerin çocukları gitmektedirler.

Bu gençleri anlamak, başarısızlıklarının nedenlerini saptamak için, anne-babalarının öğrenim durumlarına ve mesleklerine göz atmak gerekmektedir. Ayrıca bu çocukların anne-babalarının öğrenim düzeylerini değerlendirmek için, Almanya'daki diğer Türkler ve Türkiye'deki genel nüfusun öğrenim durumlarını göz önüne almak gerekir.

Tablo IX Araştırma Grubundaki Öğrenci Ana-babalarının, Almanya'da Çalışan Diğer Türk İşçilerinin ve Türkiye'deki Genel Nüfusun Öğrenim Durumları

Öğrenim Düzeyleri	Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Ana-babaları				Almanya'da Çalışan Diğer İşçiler ¹		Türkiye Geneli ²	
	Kadın		Erkek		Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
	N	%	N	%	%	%	%	%
Okur-yazar değil	8	3,98	3	1,49	33,30	4,80	43,81	10,18
Okur-yazar	17	8,46	2	1,00	11,60	25,00	12,55	10,74
İlkokul	87	43,28	62	30,84	40,10	49,00	25,90	52,88
Orta ve dengi	45	22,29	55	27,36	10,20	15,10	5,29	8,12
Lise ve dengi	29	14,43	50	24,88	4,80	5,40	8,26	10,54
Yüksekokul ya da Üniversite	15	7,46	29	14,43	--	0,70	3,39	7,54
Toplam	201	100	201	100	100	100	100	100

1 Harun Yüksel, 1984, Berlin, s. 72

2 D.İ.E., 1985 Genel Nüfus Sayım Sonuçları

Tablo IX'da da açıkça görüldüğü üzere, çocuklarını okutmak için Türkiye'ye gönderen anne-babaların eğitim düzeyleri, Almanya'daki diğer Türk işçilerinininkiyle karşılaştırılmayacak derecede yüksek, Türkiye genelinin de üstündedir. Dolayısıyla Türkiye'ye okumaya gelen Türk göçmen çocukları, Almanya'daki diğer Türk göçmen çocuklarına göre ayrıcalıklı bir kesimden gelmektedirler. Bu nedenle, söz konusu çocukların anne-babalarının daha bilgili ve bilinçli olduğu söylenebilir.

Konuya açıklık getirmek amacıyla, bu öğrencilerin anne-babalarının Almanya'daki mesleklerini de göz önünde bulundurmamak gerekmektedir.

Tablo X Yurt Dışı Deneyimli Öğrencilerin Ana-Babalarının Meslekleri

Meslek Adı	Anne		Baba	
	N	%	N	%
Ev hanımı	101	50,26	--	--
İşçi	89	44,27	163	81,08
Memur	4	1,99	9	4,48
Esnaf (Ticaret Erbabı)	4	1,99	25	12,44
Serbest Meslek (Doktor, Mühendis, Avukat, Eczacı, Muhasebeci vb.)	3	1,49	4	2,00
Toplam	201	100,00	201	100,00

Tablo X'da görüldüğü üzere, Almanya'ya işçi statüsünde gidip, kısa bir süre sonra kendi mesleklerini sürdürme olanağını bulan göçmen Türkler de bulunmaktadır. Bu çocukların annelerinin %50'ye yakınının mesleki bir işte çalıştığı görülmektedir. Bu kadınların %5'den fazlasının, işçi statüsünün dışında bir mesleğe sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Babalarının %81'i işçi, %19'u da memur, esnaf, serbest meslek gibi diğer meslek kategorilerinde yer almaktadır. Bu verilerin açıkça ortaya koyduğu üzere, söz konusu anne-babalar Almanya'daki koşullarını iyi değerlendirip, mesleki açıdan terfi etmişlerdir.

Farklı bir sosyo-kültürel ortamda belirli bir kimlik oluşturmuş bu gençler, bir yandan ergenlik sorunlarını çok defa anne-babalarından uzak tek başlarına çözmeye çalışırken, diğer yandan da kendileri için yeni sayılabilecek Türk toplumuna uygun bir kimlik yaratma çabasına girmişlerdir. Türk toplumuna katıldıktan sonra, bu gençlerin kendilerine benzeyen kişileri arayıp buldukları saptanmıştır.

Tablo XI Yurt Dışı Deneyimi olan Öğrencilerin Kiminle arkadaşlık Kurdukları

İlişkiyi Kimlerle kurdukları	N	%
Yurt dışından gelen öğrencilerle	63	31,35
Yurt dışına gitmemiş öğrencilerle	11	5,47
Her ikisiyle	127	63,18
Arkadaşı olmayanlar		
Toplam	201	100,00

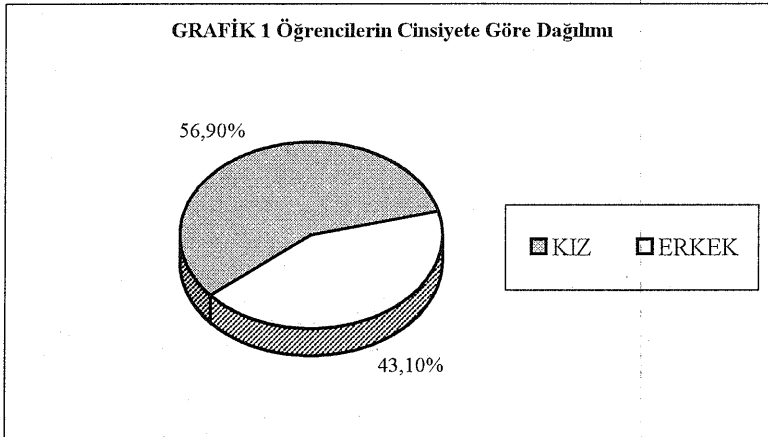
Tablo XI'de görüldüğü üzere gençlerin genellikle arkadaş olarak yurt dışı deneyimi olanları seçtikleri görülmektedir. Bu seçimde çeşitli etkenler rol oynamaktadır. Her şeyden önce bu öğrencilerin farklı sosyo-kültürel değerlere sahip oldukları varsayılmaktadır. Bunların, Türkçe'yi iyi konuşamamaları, diğer öğrencilerle iyi iletişim kuramamaları, kendileri gibi iki dilli öğrencileri arkadaş seçmelerinde önemli rol oynamaktadır. Diğer öğrencilerin kendilerine "*Almanca*" demeleri, alay etmeleri nedeniyle onlarla aralarında bir mesafe koymayı tercih ettikleri gözlemlenmektedir.

Göçmen Türk ailelerinde aile bağlarının çok güçlü olduğu görülmektedir. Almanya'da bu ailelerin kendi üyelerini, yabancıları oldukları bir topluma ve bir kültüre karşı korumak için daha güçlü bir dayanışma içine girdikleri, daha sıkı toplumsal bağlar kurdukları ifade edilmektedir. Bir çok sosyal bilimci, göçmen Türklerin Alman toplumuyla bütünleşmeyi istemediklerini iddia etmektedir; diğer göçmenlere göre Türk göçmenlerin kendi içlerine kapanmış topluluklar biçiminde yaşadıkları savunulmaktadır.

Bu gençler anne-babalarını güven verici ve hoş görümlü görmektedirler; anne-babalarından uzak yaşamının üzüntüsünü dile getirmektedirler. Büyük çoğunluğunun Almanya'da doğup, büyümeleri nedeniyle, Almanya'da yaşamının onlar için büyük bir sorun yaratmadığı sıkça ifade edilmektedir. Öğrenim görmek amacıyla Türkiye'ye gönderilen bu gençlerin %51.16'sı, yani yarısından fazlası geri dönmek istediğini, %25.58'inin ise kararsız olduğu saptanmıştır.

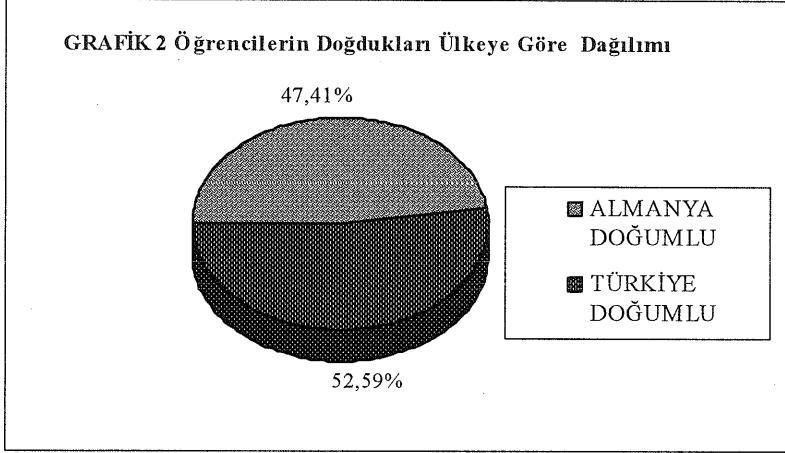
Göçmen Türk işçi çocuklarını daha iyi anlayabilmek amacıyla, liselerdeki durumlarını belirttikten sonra, şimdi de üniversitelerdeki görünümünü yansıtmaya çalışalım. Bu çerçevede, "*Almanya'dan Geri Dönen ve Üniversitelerde Öğrenim Gören Gençlerin Aileye İlişkin Tutumları*" adlı bir bilimsel çalışmadan alıntılar yapalım. (Özdemir, 1992) Araştırmada Hacettepe, Gazi ve Ankara Üniversitelerinde, Alman Dili Edebiyatı ile Alman Dili Eğitimi bölümlerindeki, Almanya'da yaşam deneyimi olan öğrenciler örneklem kapsamına alınmıştır.

Almanya'dan Türkiye'ye öğrenim için gelen göçmen Türk işçi çocuklarının büyük bir bölümü Alman diliyle ilgili bölümleri tercih etmektedirler. Böyle bir tercihin temelinde iki nedeni vardır: Birincisi, Almanca ve Almanya'ya olan bağlarının kopmaması; ikincisi ise Üniversiteye giriş sınavlarında, onlar için, diğer bölümleri kazanmalarının zor olmasıdır.

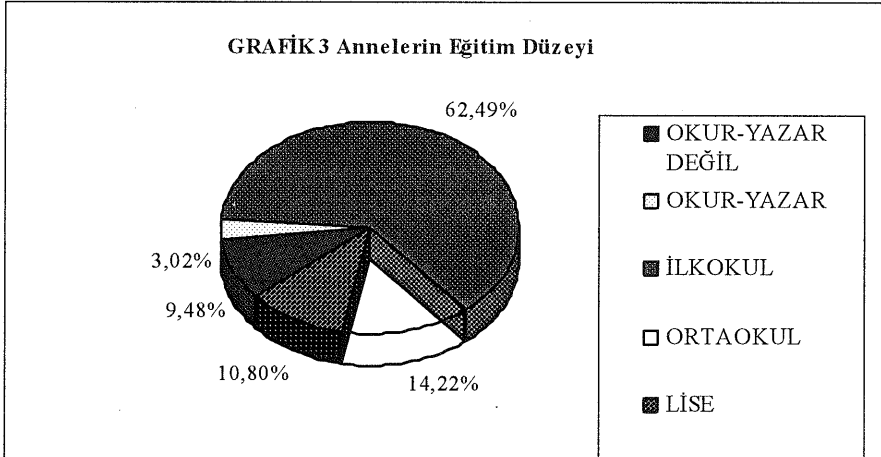

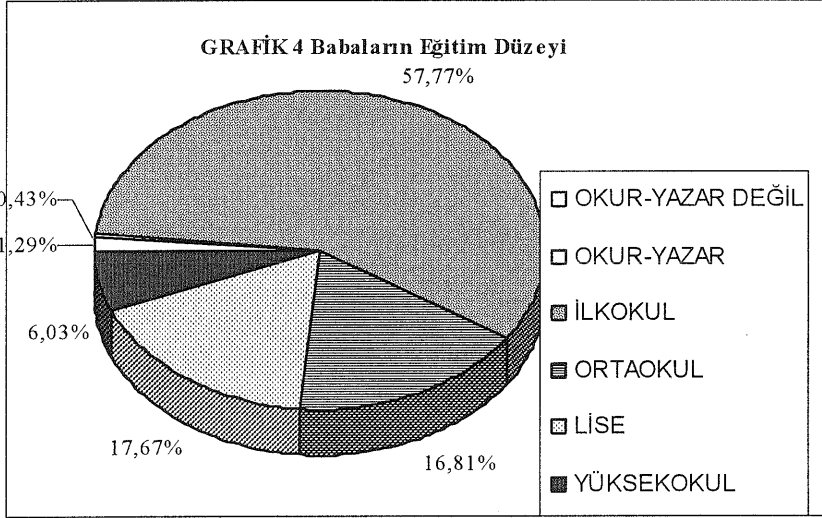
Grafik 1'de görüldüğü üzere Almanya deneyimi olan Üniversitelerde okuyan, evrendeki gençlerin %56,90'ı kız, %43,10'u erkektir. Yukarıda sözünü ettiğimiz

araştırmaya paralel olan sonuçlar çıkmıştır. Çocuğunu öğrenim için Türkiye'ye gönderen göçmen Türk işçileri diğerlerine göre daha bilgili ve bilinçli oldukları için, öğrenim açısından cinsiyet ayrımı yapmamaktadırlar.

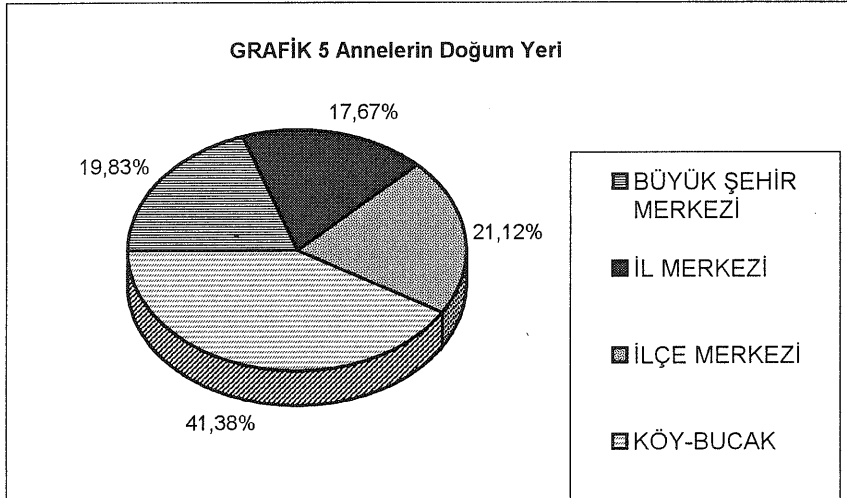

Grafik 2'de görüldüğü üzere, gençlerin doğum yerlerine baktığımızda, %47.41'inin Almanya, %52.59'unun Türkiye doğumlu olduğu ortaya çıkmaktadır. Üniversitede okuyan gençler arasında Türkiye'de doğanların oranının daha yüksek olmasının nedeni, lisedeki öğrencilere göre bunların yaşlarının daha yüksek olmasıdır. Bunların önemli bölümü Türkiye'de doğduktan sonra, anne-babaları Almanya'ya gitmiştir.

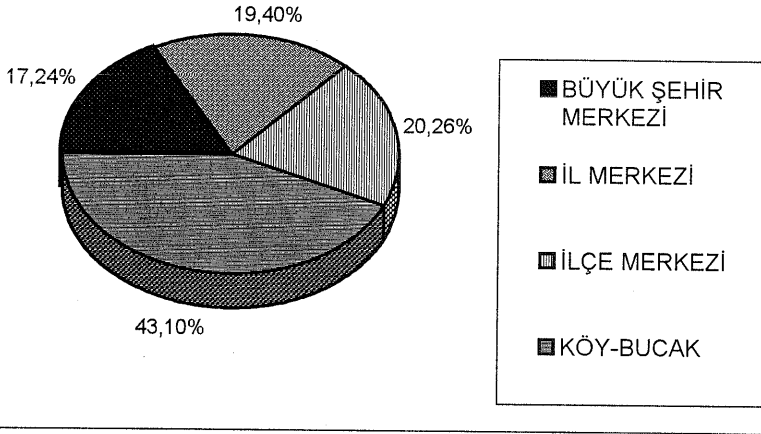

Grafik 3 ve 4'de görüldüğü üzere bu gençlerin anne ve babalarının eğitim düzeylerine baktığımızda; Almanya'daki diğer Türk göçmenlerinininkinden oldukça yüksek, Türk işgücününkinden de üstünde olduğu görülmektedir. Bu konuyla ilgili olarak yukarıda sözünü ettiğimiz araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlara benzer veriler elde edilmiştir.

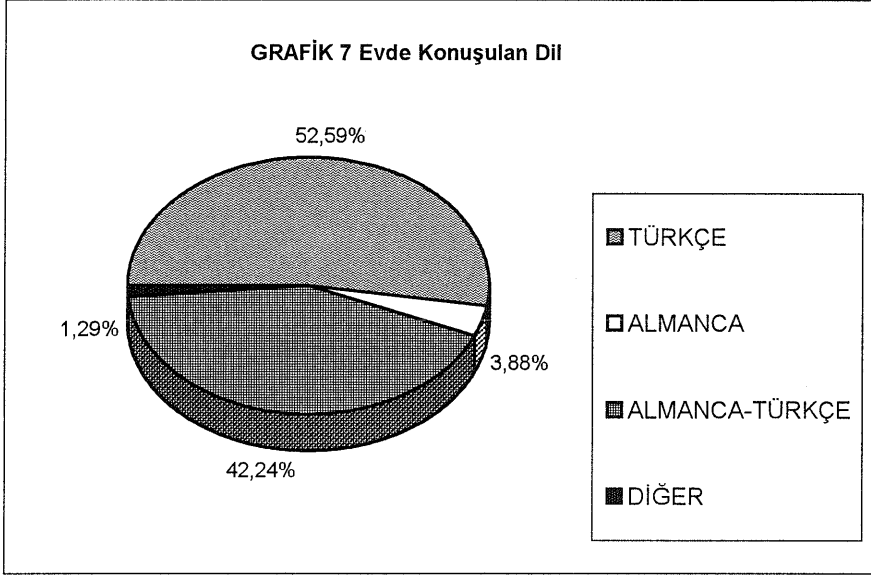

GRAFİK 6 Babaların Doğum Yeri

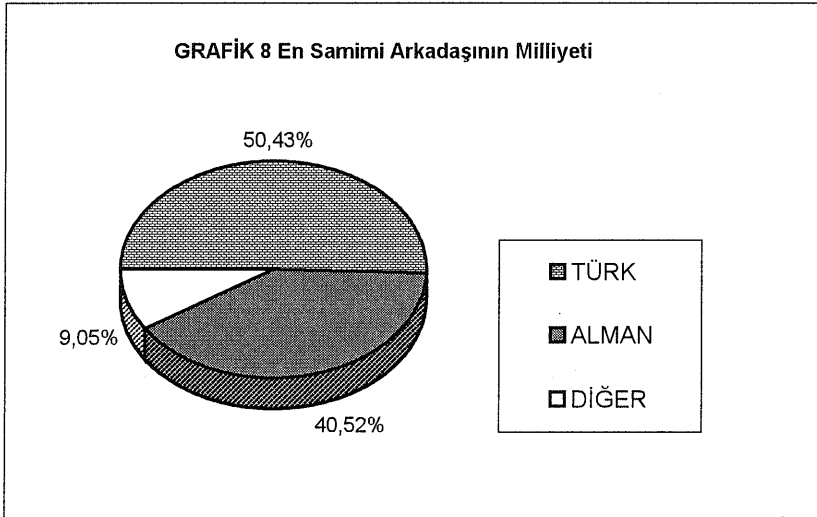

Grafik 5 ve 6'da görüldüğü üzere, gençlerin anne-babalarının doğum yerlerine baktığımızda, önemli bir kesiminin kırsal kökenli olduğunu söyleyebiliriz. Annelerinin %41.38'i, babalarının %43.10'u köy kökenlidir; annelerinin sadece %19.83'ü, babalarının da %17.24'ü büyük kent kökenlidir.

Almanya'da uzun yıllar kalan gençlerin Almanca düşündüklerini saptadık. Bu gençlerin önemli bir bölümü kardeşleriyle konuşurken Almanca'yı tercih ettiklerini söylediler. Grafik 7'de görüldüğü üzere, Almanya'dayken evde hangi dili konuştukları sorulduğunda, gençlerin azımsanamayacak bir bölümünün Almanca'yı kullandığı saptanmaktadır: Gençlerin %42.24'ü hem Almanca'yı hem de Türkçe'yi, %3.88'i ise sadece Almanca'yı konuştuklarını dile getirmektedirler.

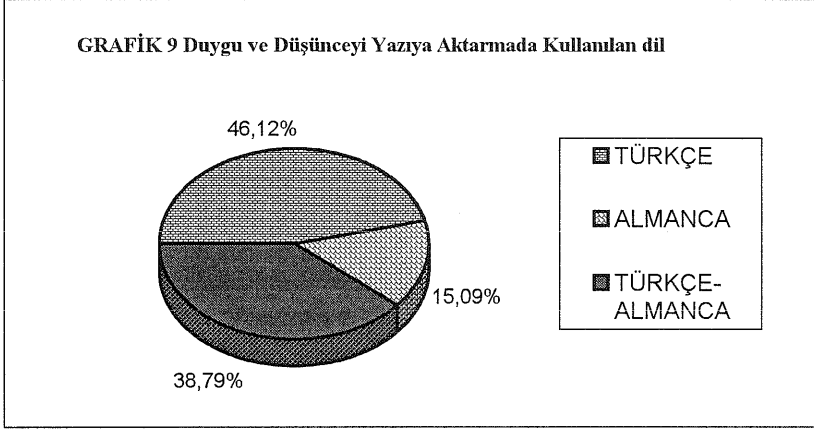

Yeni kuşak göçmenlerin, içinde doğup büyüdüğü toplumla bütünleştiğini gösteren en iyi göstergelerden biri en samimi arkadaşlarının belirlenmesidir. Grafik 8'de görüldüğü üzere, gençlere "Almanya'da en samimi arkadaşınız kimdir?" diye sorulduğunda, %50.43'ü Alman olduğunu ifade etmiştir.

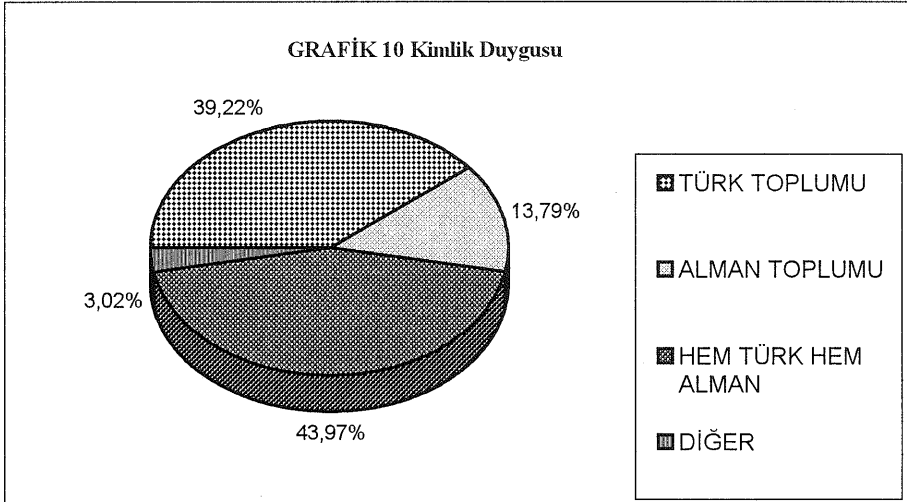

Grafik 9'da görüldüğü üzere, "Duygu ve düşüncelerinizi en mükemmel biçimde hangi dile aktarıyorsunuz?" diye sorulduğunda, üniversite öğrencilerinin

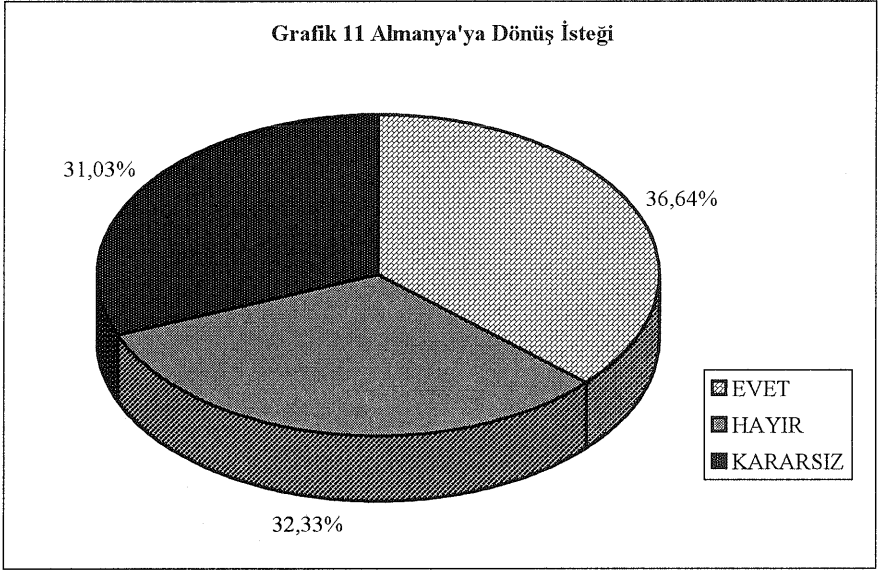
sadece %46'sı Türkçe demiştir. Bu veriler gençlerin iki dilli olduğunu göstermektedir. Ayrıca, kültürün taşıyıcısı olan bir dille duygu ve düşünceleri ifade etmek, aynı şekilde bu kültürün içselleştirildiği anlamına gelmektedir.

Kimlik duygusunu ortaya çıkarmak için öğrencilere “Hangi toplumu kendinize daha yakın hissediyorsunuz?” diye sorulduğunda, alınan yanıtlar ilginçtir. Grafik 10’da görüldüğü üzere, sadece %39.22’si Türk toplumunu kendilerine daha yakın gördüklerini dile getirmişlerdir; hem Alman ve hem de Türk diyenlerin oranı ise %43.97 olarak belirtilmiştir.

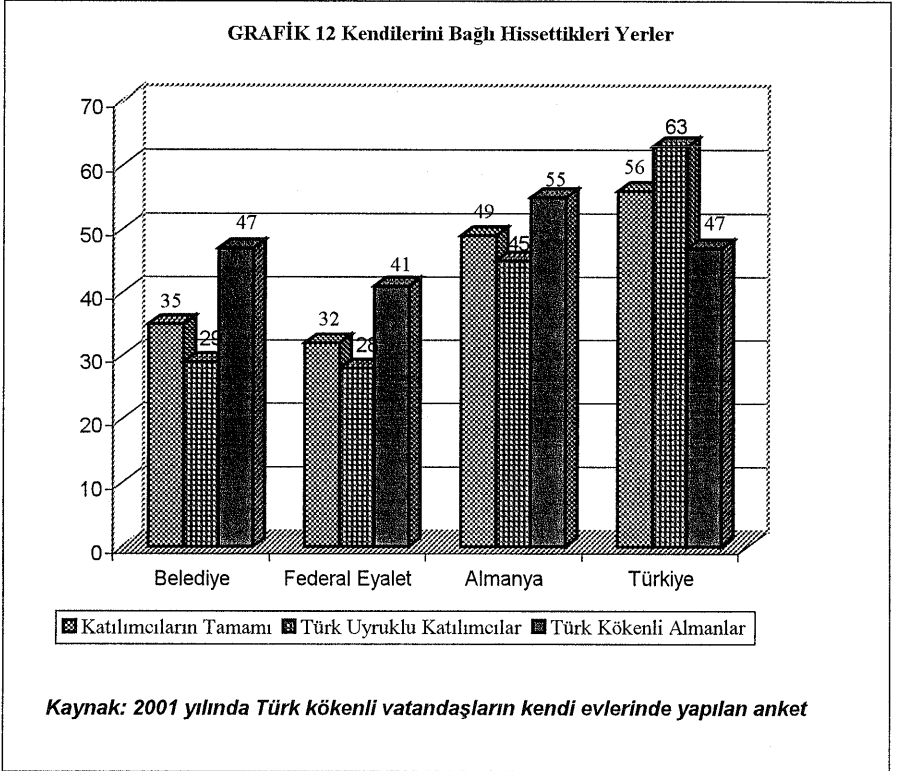

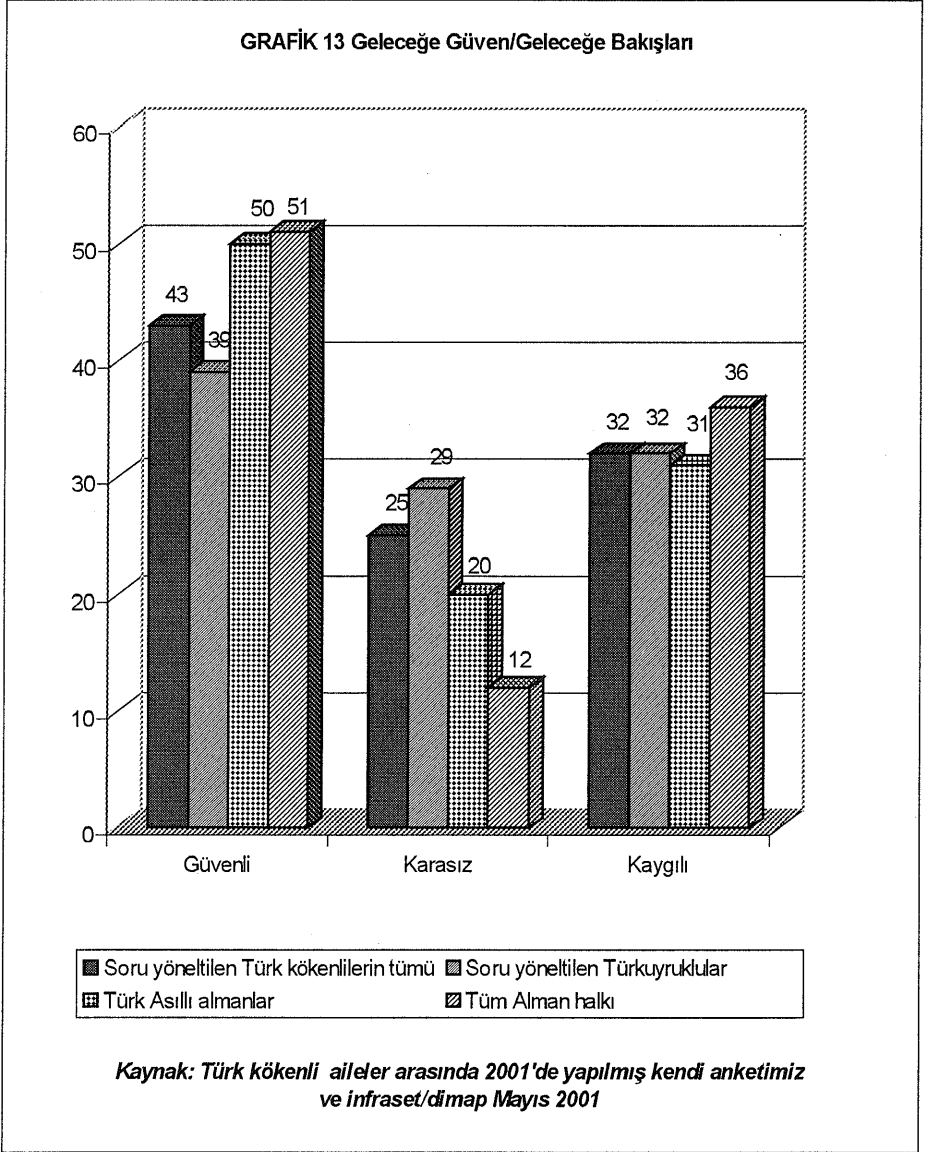
Gençlerin Almanya’ya dönüş isteği saptanmaya çalışılmıştır. Bu konuyla ilgili olarak, öğrencilere Almanya’da sürekli yaşamak isteyip, istemedikleri sorulmuştur. Grafik 11’de görüldüğü üzere, gençlerin büyük bir kesimi, %36.03’ü evet; %31.03’ü ise kararsız olduklarını belirtmişlerdir.

Göçmen Türk gençleriyle ilgili yapılmış olan çalışmalarda elde edilen veriler arasında bir uygunluk görülmektedir. Daha önce sözü edilen, Türkiye'de yapılmış iki çalışmaya ilaveten, Konrad Adenauer Vakfı'nın, Almanya'da Türk göçmenlerle ilgili yaptırdığı bir araştırmadan söz etmek yerinde bir tutum olacaktır. (Wilamowitz-Moellendorff, 2001)

Araştırma örneklemine giren %61'lik bölümü Türk uyruklu; %30'u Türk kökenli Alman uyruklu; %7'lik bölümü de çifte vatandaşlığa sahip olanlardır. Yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, Türk kökenli olan Alman vatandaşlarının Almanya'ya, Türkiye'ye olduğundan daha bağlı oldukları saptanmıştır. Grafik 12'de de görüldüğü üzere, Türk vatandaşı olan Almanya'da yaşayanların %45'i de Almanya'ya daha fazla bağlı olduklarını ifade etmişlerdir.

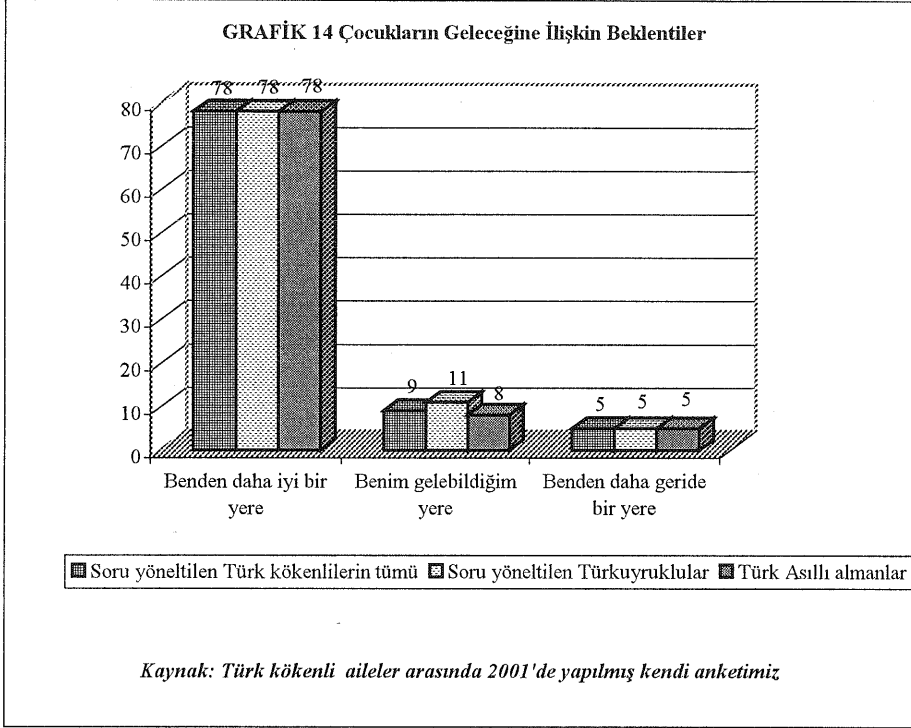

Grafik 13 'te görüldüğü üzere geleceğe yönelik beklentilere bakıldığında, Almanya'da yaşayan Türklerin %43'ünün geleceğe güvenle baktıklarını; %32'sinin kaygılı olduğunu görüyoruz. Türk kökenli Alman vatandaşlarının %50'si geleceğe

güvenle baktıklarını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak Almanya'da yaşayan Türklerin gelecek açısından iyimser olduklarını söyleyebiliriz.

Almanya'daki Türklerin, çocuklarının geleceğiyle ilgili de çok iyimser oldukları ortaya çıkmaktadır. Grafik 14'te görüldüğü üzere göçmen Türklerin %78'i çocuklarının kendilerinden daha iyi bir yere gelebileceğini umut etmektedirler.

Bu araştırmanın genel sonuçlarına göre, Türklerin Almanya'daki yaşamlarından memnun oldukları açık bir biçimde görülmektedir. Bu çalışmada kişilerin öznel değerlendirmelerinden kaynaklanmış veriler söz konusudur. Bunun sonucunda Türkler, ekonomik durumları, Almanya'daki demokrasi, Almanya'da göstermiş oldukları başarıları açısından çok olumlu tablolar çizmişlerdir.

Konuyla ilgili son olarak, 2001 yılından beri süren yarı yapılaşmış görüşme tekniği kullanarak, Almanya'da yaşam deneyimi olan gençler konusunda yaptığım bir araştırmanın bu güne değin elde edilen sonuçlarını sunmak istiyorum. Araştırma Ege üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki öğrencilerle, yazın İzmir bölgesindeki yazlıklara gelen gençlerle ve 2002 yılında Isparta'nın Yalvaç ilçesine bağlı köylere gelenlerle gerçekleştirdiğim görüşmelere dayanmaktadır. Bu görüşmelerde elde ettiğimiz nitel verileri harmanlayarak, sistematik bir şekilde sunmak istiyorum.

Öncelikle, Türklerin Almanya'daki yaşamlarından kısaca söz edelim. Almanya'daki Türkler çok heterojen nitelikler göstermektedirler. Unutmamak gerekir ki, 2 milyonluk bir nüfustan söz edilmektedir. Başlangıçta Almanya'ya erkekler tek başlarına gitmişlerdir. Birkaç yıl sonra bu ilk gidenler, eşlerini ve çocuklarını yanlarına almışlardır. Daha sonraki aşamalarda kadınlar da tek başlarına gitmeye başlamışlardır. İlk kararsızlıkların ve belirsizliklerin dağılmasından sonra, kitlesel göçler gözlemlenmiştir. Köylerden yoğun göçler olmuştur. Yaptığım gözlemlerden saptadığım üzere, bir köyden biri göç edince, geri kalanlar çorap söküğü gibi onu izleyerek, aynı yere göç etmişlerdir.

Çalışma koşulları aileleri birbirinden ayırmış olsa da, Almanya'daki Türk toplulukları da ortaya çıkmıştır. Her aile zamanla kendi içine kapanmıştır, aile içi güçlü bağlar pekiştirilmeye çalışılmıştır. Anne-babalar çocuklarını ve gençlerini ellerinden geldiği ölçüde kendi öz aile kültürüyle korumaya çalışmışlardır. Özellikle kırsal kökenli olanlar için Alman toplumu yabancı ve türkütücü gelmiştir. Bu nedenle kendine özgü Türk topluluk yaşamları belirlemiştir. Almanya'da Türkleri Türk topluluklarına bağlayan iki önemli sosyal bağ olmuştur: Bunlardan biricisi, dinsel bağlardır; ikincisi ise, Türk milliyetçiliği bağlarıdır. Türkler kendi çabaları ve maddi yardımlarıyla camiler yaptırmışlardır. Anne-babalar çocuklarının ve gençlerinin dinlerini unutmamaları için onları camilere götürmüşler, dini toplantılara katılmaya teşvik etmişlerdir.

Diğer yandan Türk göçmenler, kurdukları derneklerle ve açmış oldukları Türk kahvehanelerinde bir araya gelmişlerdir. Buralarda Türk kültürünü yaşatmak, Türk gelenek ve göreneklerini canlı tutmak temel hedef olarak belirlenmiştir.

İyi niyetle açılan bu yerlerin bir bölümünde kökten dinci ve aşırı milliyetçi akımlar görülmeye başlanmıştır. Türk göçmenlerden çeşitli vesilelerle para yardımı toplanmıştır. Para yardımıyla bulunmayanlar topluluktan soyutlanmak zorunda bırakılmış, diğer Türk arkadaşları tarafından selam verilmeyen kişiler durumuna düşürülmüşlerdir.

Başlangıçta kendilerine çok yabancı gelen Alman toplumuyla bütünleşme sorunları yaşayan bu ilk kuşak Türkler, kimi zaman tamamen soyutlanmış, kimi zaman da bu dinsel cemaatler ve milliyetçi gruplar içinde yer edinmeye çalışmışlardır.

Türk göçmenler Alman toplumuyla işte ve okulda karşılaşmak durumunda kalmışlardır. Özellikle çocuklar Alman okullarında kısa zamanda Almanca'yı öğrenerek, anne-babalarıyla Alman toplumu arasında aracı, tampon olma rolü oynamaya başlamışlardır. Böylece göçmen Türk çocukları iki dilli, iki kültürlü insanlar haline gelmişlerdir. Birinci kuşak göçmen Türkler, bir taraftan çocuklarının iyi bir eğitim almalarını isterken, diğer yandan, Almanlaşmalarından korkmuşlardır.

Özellikle kırsal kökenli göçmen Türkler için iki yüce değer olduğu saptanmıştır. Birincisi Müslüman olmak, ikincisi de Türk olmaktır. Özellikle köylerde yaptığım görüşmelerde, çevreden duyup bize kulak veren akraba ve köylülerine, görüşmecilerin, Almanya'ya gitmelerine karşın, onlardan daha fazla Türk ve Müslüman olduklarını ispatlama çabası içerisinde olduklarını gözlemledim. Bu çerçevede, Türklük ve Müslümanlık söz konusu olduğunda, görüşmeciler, etraftakilerin kolayca duyabilecekleri oranda seslerini yükseltiyorlardı.

Bazı aileler çocuklarının Almanlaşmasından korktukları için, kimi zaman çocuklarını Türkiye'deki anne-babalarının veya akrabalarının yanlarına göndermişlerdir. Bazı çocuklar Almanya ve Türkiye arasında mekik dokumak zorunda kalmışlardır. Bu nedenlerle, bu çocukların önemli bir kısmı, başta Alman okullarında olmak üzere, okulsal başarısızlığa uğramışlardır.

1973'te, Almanya'da okul yaşını doldurmuş, işe başlama yaşına gelmemiş gençlerle görüşme olanağı bulmuştum. Bazen de onların konuşmalarına kulak misafiri olmuştum. Genellikle anne-babaları işte olan bu gençler, sokakları mesken tutmuşlardı. Kahvelerde buluşan bu gençler, akşam hangi diskoya zorla nasıl gireceklerini; dün akşam diskoda nasıl kavgâ ettiklerini birbirlerine ballandıra ballandıra anlatıyorlardı. Ne okula ne de işe gitmeyen, içinde yaşamak zorunda oldukları topluma yabancı olan bu gençlerin bazıları, kaçınılmaz olarak suçâ yönelmişlerdi. Bu nedenle, Almanya'da çocuk suçluları arasında Türk çocuklarının oranı yüksek düzeye ulaşmıştı. Sözümlü ettiğimiz bu gençler daha sonra Almanya'daki ikinci kuşağı oluşturmuşlardır. Eğitim olanağı bulamayan ikinci kuşağın önemli bir kesimi, babaları gibi işçi olmuşlardır veya işsiz duruma düşmüşlerdir.

Yapmış olduğum gözlemler sonucu, göçmen işçi ailelerinin bazılarının parçalanmış aile haline geldiğini saptadım. Kimi zaman ailenin yarısı Almanya'da, diğer yarısı da Türkiye'de yaşamak zorunda kalmıştı. Bazı göçmen Türkler Almanya'da tek başlarına çalışmayı tercih etmişlerdir. Bunların başlangıçtaki düşünceleri; kısa zamanda para kazanıp, temelli Türkiye'ye geri dönmektir. Almanya'da kalma süresinin uzaması, bazen istenmeyen beraberlikleri doğurmuştur. Bu durum boşanmalara neden olmuştur. Bu olumsuz durumlar çocuklar ve gençler arasında bir çok psiko-sosyal sorunların doğmasına yol açmıştır.

Günümüzde birinci kuşağın bir bölümü emekli olduktan, bir bölümü de çalışma koşullarının çok ağır olması nedeniyle malûlen emekli konumuna düştükten sonra Türkiye'ye kesin dönüş yapmışlardır. Fakat çoğu zaman onların çocukları yani ikinci kuşak, Almanya'da kalmış, iş yaşamında babalarının yerini doldürmüşlerdir. Bu çerçevede, üçüncü kuşağa mensup gençlerin bir bölümü bazen Almanya'da anne babalarının yanında kalırken, bazen de Türkiye'de büyük anne ve babalarının yanına gelerek öğrenimlerini sürdürmeye çalışmışlardır.

Almanya'da yaşam deneyimi olanları üçe ayırabiliriz.

- 1-Anne-babaları Türkiye'ye kesin dönüş yapmış, Türkiye'de okuyan gençler,
- 2-Ailesinin yarısı Almanya'da, yarısı Türkiye'de olan gençler,
- 3-Ailesi Almanya'da bulunan, Almanya'da doğmuş, büyümüş ve orada öğrenimine devam eden gençler.

Anne-babaları Türkiye'ye kesin dönüş yapmış, öğrenimlerinin önemli bir bölümünü Türkiye'de gerçekleştirmiş olan gençler, Almanya'ya geri dönmek istememektedirler. Türkiye'de yaşamayı tercih etmektedirler. Bu gençler Almanya'daki sosyal düzeni, insana verilen önemi ve saygıyı dile getirmektedirler. Bu gençler özellikle Almanlar gibi kırmızı ışıkta durduklarını, yerlere çöp atmadıklarını ifade etmektedirler. Bu gençler, Almanya'da çok önemli kazanımlar elde etmelerine karşın, Türk olarak kalmayı ve tüm olumsuzluklara karşın Türkiye'de yaşamaktan mutlu olduklarını belirtmektedirler.

Ailesinin yarısı Almanya'da yarısı da Türkiye'de olan Türkler, kararsız gurubu oluşturmaktadır. Onlara göre, Almanya gamsız bir toplumdur. Orada dinin, ahlakın, gelenek ve göreneklerin insanların üzerinde fazla bir etkisi yoktur. Herkes bir birey olarak kendi yaşamını yaşamaktadır. Almanya'da her türlü spor etkinliğine katılma olanağı vardır. Türkiye'ye gelince Almanya aranıyor. Oradaki sağlık olanakları, trafik düzeni, geleceğe yönelik güven duygusu özleniyor. Bu gençlerin söylediklerini onların ifadeleriyle dile getirmeye çalışalım:

Almanya'nın bu olanaklarına karşın, orada ikinci sınıf insan muamelesi görüyoruz. Türkiye'de bize 'Almancı' deyip alay ediyorlar. Bizi sürekli eleştirip, buranın Türkiye olduğunu hatırlatıyorlar. Ekonomik olarak durumumuz daha iyi olduğu için, bizden faydalanmak istiyorlar. Fakat dil ve kültür açısından bizi aşağı düzeyde görüyorlar. Kendimizi kukla gibi görüyoruz. İki ülke arasında durmaksızın gidip, geliyoruz. Bu durumdan sıkılıyoruz.

Almanya'da yaşamak çok zor. Almanlar çok disiplinliler. Orada bütün yaşamınız saat gibi olmalı. Almanya'da monoton bir yaşam hüküm sürüyor.

Türkiye'ye ilk geldiğimde kendimi hapisanedeymiş gibi hissettim. O günler hiç aklımdan çıkmıyor. Geldiğimde doğru dürüst Türkçe bilmiyordum.

Yaşam standartları yüksek olduğu için Almanya'da çalışmak isterim. Alman kültürünü edindiğimden orada zorluk çekmem.

Zihniyet olarak kendimi yarı Alman, yarı Türk hissediyorum. Önce Almanca düşünüyorum, sonra Türkçe konuşuyorum. Türkiye'de kendimi bazen yabancı gibi hissediyorum. Şu anda bu ikili zihniyetten kurtulamıyorum.

Bu ikinci grup gençler, Almanya ile ilişkilerini koparmamışlardır. Sürekli Almanya'ya gidip gelmektedirler. Türkiye'de yakın kız ve erkek arkadaşları varsa, bir Türkle evlenirlerse ve çevrelerinde yeni Türk dostlar edinebilirlerse Türkiye'de kalabilirler. Türkiye'de işsizlik ve gençler arasındaki geleceğe yönelik güvensizlik, bu grubun Almanya'ya gidip, oraya yerleşmelerine yol açabilir. Bu kesim içinde yer alanların çoğunun çifte vatandaşlığı bulunmaktadır. Bu nedenle Almanya'ya dönmeleri konusunda büyük sorunları olmaz.

Üçüncü grup, Almanya'da doğmuş, orada öğrenim görmüş, sadece tatillerde Türkiye'ye gelen gençlerden oluşmuştur. Bunlar kendilerini genellikle Alman olarak görmektedirler. Anavatanlarının Almanya olduğunu belirtmektedirler. Bu gençler tatil için bile, Türkiye'ye gelmek istememektedirler. Anne-babaları, bu gençleri en azından tatilde Türkiye'ye getirebilmek için, Antalya, Alanya, Bodrum gibi deniz kıyısında yer alan ve eğlence merkezleri bulunan tatil beldelerinde yazlık almaktadırlar. Türkiye'de tatil geçirmek konusunda kuşaklar arasında anlaşmazlıklar ve çatışmalar doğmaktadır. Birinci ve ikinci kuşakta yer alanlar, Türkiye'ye gelip akrabalarını, hemşehrilerini ve dostlarını ziyaret etmek istemektedirler. Almanya'da yaşadıkları yabancılik hissini, en azından tatilde akrabalarıyla yakın sosyal ilişkilere girerek unutmak istemektedirler;

geçici de olsa psikolojik doyuma ulaşma arzusunu taşımaktadırlar. Üçüncü kuşakta yer alan gençler ise, tatillerini anne-babalarının doğdukları köylerde, kasabalarda, akraba ve hemşehrileriyle geçirmek istememektedirler. Kimi zaman göçmen Türler, Türkiye'ye geldiklerinde birinci ve ikinci kuşak akrabalarının yanına giderken, üçüncü kuşak deniz kıyısındaki yazlıklarında kalmayı tercih etmektedirler. Her yıl Türkiye'ye gelmek zorunda olduklarını söyleyen gençler, tatil için İtalya, İspanya gibi farklı ülkelere gitmek istediklerini ifade etmektedirler.

Bu üçüncü kuşak Türklerin, eğitim, bilgi ve bilinç düzeyleri, anne-babalarına göre daha üst düzeyde bulunmaktadır. Bu gençler anne-babaları gibi el işi yapmak istememektedirler; daha iyi konutlarda oturmak; gelirlerini kaliteli bir yaşam sürdürmek için harcamak istemektedirler; anne-babaları gibi, para biriktirip bir gün Türkiye'ye geri dönmeyi hiç akıllarından geçirmemektedirler.

Üçüncü kuşakta yer alan, "*yitirilmiş kuşaklar*" olarak değerlendirilen gençler de bulunmaktadır. Almanya'da, iyi bir eğitim formasyonu alamamış, dolayısıyla da güvenli bir meslek edinememiş, işsiz konumda bir çok Türk genci de bulunmaktadır. Bu gençler, suçluluk tuzağının yemlerine kolayca takılmış veya takılabilecek adaylardır. Bunların Türkiye'ye gelme şansları da yoktur. Doğru dürüst Türkçe bilmeyen, Alman kültürünü ve zihniyetini içselleştirmiş bu üçüncü kuşak Türler için, Türkiye uzak, yabancı bir ülke haline gelmiştir.

Almanya'da Almanlaşmış üçüncü kuşak Türk gençleri, Almanya içinde yeni bir Almanya inşa ettiler. Dönercileriyle, köfte ve kebabçılarıyla farklı bir Almanya oluşturdular. Almanya ve Almanların tüm dirençlerine karşın, Türler Almanya'da doğmaya başlayan kültürel çeşitlilik içinde önemli bir parçayı oluşturmaya başladılar. Bu arada, bugüne dek kimsenin aklına gelmeyecek bir olay gerçekleşti. Almanlaşmış Türler oylarıyla siyasal iktidarda söz sahibi olmaya başladılar. Gerhard Schröder hükümetinin iktidarda kalmasına olanak sağladılar. Avrupa'daki üçüncü kuşak Türler, geriye dönmeyeceklerdir. Türkiye'deki Türler için, Avrupa Birliği içinde önemli bir ada oluşturacaklardır.

Kaynaklar

- Abadan, Nermin, Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1964.
- Dinçer, Mehmet, Yurt Dışı Deneyimi Olan Türk İşçi Çocuklarının Okul Başarılarını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Etkiler, Doktora Tezi, İzmir, 1994.
- Minceş, Juliette, Les Travailleurs Etrangers En France, Editions du Seuil, Paris, 1973.
- Özdemir, M. Çağatay, Almanya'dan Geri Dönen ve Üniversitelerde Öğrenim Gören Gençlerin Aileye İlişkin Tutumları, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1992
- Sayın, Önal, Les Travailleurs Immigrés Turcs en Europe, Doktora Tezi, Lille, Fransa, 1975.
- Von Wilamowitz-Moellendorff, Ulrich, Almanya'daki Türler, Konrad Adenauer Vakfı Yayını, 2001.

DEĞİŞEN DÜNYADA İNSAN KAYNAĞI ANLAYIŞI ve GENÇ İŞSİZLİĞİ

Prof. Dr. Ercan Tatlıdil*

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra demografik verilerin göstergeleri içinde en önemli olanı, özellikle gelişmekte olan ülkelerde görülen hızla büyüyen kentler ve bu kentlere yönelik göçlerdir. Dünya kent nüfusunun 2030 yılında 5.1 milyara çıkacağı tahmin edilirken. Yerel, bölgesel ve küresel bazda insan kaynağının niteliğinin de çalışma ve sosyal yaşamdaki değişimlere paralel olarak değişime uğrayacağını ortaya koymaktadır.

Dünya ekonomik yapısının küreselleşme ile birlikte, yapılan işlerin niteliği ve çalışan işgücünün özellikleri de değişmektedir. Özellikle bilgi, iletişim ve hizmetler sektöründe son yıllarda ortaya çıkan yeni iş koşulları ve bu iş koşullarını yaratan kaynaklar, insan kaynağının hazırlanmasında ve kullanımında yeni yaklaşımları da gündeme getirmiştir. Bu çerçevede Türk istihdam politikaları da eğitim politikalarıyla eşgüdüm içinde yeniden yapılanma eğilimini ortaya çıkarmaktadır. 1950'lerden sonra hızlı ve yoğun göçün kırdan kente yönelik akışı, hem kentsel hem de kırsal alanlarda sosyal yapı üzerinde farklı etkiler yaratmıştır. Çalışma yaşamının yeniden düzenlenmesi ve çalışan işgücünün bilgi ve becerileriyle donanımı, küreselleşme sürecinin etkisiyle de yeniden değerlendirilmektedir. Bu bağlamda genel istihdam politikaları ve bu politikalar içinde "genç istihdam"ı ayrıcalıklı bir konum olarak ele alınmaktadır.

Avrupa Birliği tam üyelik görüşmeleri arifesinde bulunan Türkiye AB istihdam eğitim ve genç istihdamı müktesebatı takip etmek, hukuki normlarını değiştirmek ve yapısal bağlamda mevcut kurumlarını düzenlemek veya yeni kurumlar oluşturmak zorunda kalmaktadır. Ülkenin kendine özgü sosyal ve fiziki koşullarından kaynaklanan problemlere çözüm üretilirken, AB mevzuatına uyuma yönelik politikalar üretmesi de beklenilmektedir.

Bu bildiride, değişen insan kaynağı anlayışı ve genç işsizliği sorunu, değişimin nedenleri bağlamında verimlilik ve insan kaynağı ilişkisi açısından irdelenecektir. Özellikle genç işsizliği istihdam ve eğitim politikaları bağlamında sorgulanacaktır.

Değişme Sürecinde İnsan Kaynağına Yaklaşım

Toplumsal değişim yeni bir olgu değildir. İnsan yaşamının ve toplum yapısının değişim süreci binlerce yıl geriye gider. Bununla birlikte toplumların değişimi ve bu değişimin insan yaşamı üzerine etkileri 19. yüzyılda endüstri devrimi sonrasında daha etkin hale gelmiştir.

Günümüzde dünya, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olarak iki bloğa ayrılmış kavramsal yaklaşımlar bağlamında tartışılmaktadır. Bu ayrımın temelinde genellikle zengin ve fakir ülkeler olarak ülkelerin sosyo-ekonomik gelişimleri esas alınmaktadır. Gelişmiş ülkeler "kent kültürü" nü paylaşan nüfusun kentsel alanlarda yerleştiğini, ekonomik büyüme ve endüstrileşmesinin yüksek düzeylerde olduğunu göstermektedir.

* Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Buna karşın gelişmekte olan ülkeler bu perspektif içinde büyük farklılıkları yaşamaktadır.

Bilindiği üzere sosyo-ekonomik gelişme üç çeşit kaynağın etkin olarak kullanılmasını öngörür: ekonomik ya da parasal, fiziksel ya da materyal ve toplum ya da insan. Bu üç kaynak arasında en önemli ya da kritik olanı insan kaynağıdır. Çünkü insan kaynağının kullanımı parasal ya da yatırımlar açısından daha fazla fayda yaratmaktadır. Son otuz yıldır sadece çok gelişmiş endüstri toplumlarında değil, fakat aynı zamanda gelişmekte olan toplumlarda bilgi ve iletişim teknolojileri devrimine sahip olmaktadır. Bunun anlamı, bu gelişmeler iş, beceri yapısı ve yatırım örgütlenmelerinin yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede değişimler iş pazarında kuramsal değişimleri meydana getirirken aynı zamanda toplumlarda bir bütün olarak değişime neden olmaktadır. Değişimin yeni adımı ve üretim modelleri sürekli değişen pazar taleplerini karşılamada yeni üretim süreçleri ve yeni esaslara dayanan değişmelerin ortaya çıkmasını hedeflemektedir. İş yapısının bu değişme sürecinde gelecekte sadece çok yüksek eğitim görmüş çalışanlar iş bulmayacaktır. Fakat aynı zamanda ortaya çıkacak işler çok iyi beceri kazanmış çalışanlara yönelecektir. Belki bedensel ya da geleneksel işler tamamen ortadan kalkmayacak, fakat çok yakın gelecekte iş pazarında bu tür işler hızla önemini kaybedip istihdam yaratmada yetersizleşecektir. (E. Tatlıdıl, 2002; s.4)

Ekonomik küreselleşme olgusunu Turin European Council 20. yüzyılın sonunda Avrupa Birliği (AB) nin karşı karşıya kaldığı en önemli problem olarak şöyle tanımlamıştır. Küreselleşme kavramı ekonomik büyüme sürecinin dünya çapında bütünleşmesidir. Bu bütünleşmenin esas yönlendiricileri olarak da aşağıdaki üç faktör ön plana çıkmaktadır.

*Uluslar arası ticaret ve sermaye hareketliliklerinin serbestleşmesi;

*Teknolojik sürecin ve bilgi toplumunun değerlerinin itici güç olarak ortaya çıkışı

*Ortak tanımlar ve standartların paylaşımı

Bu üç faktör çalışma yaşamına yeni bir biçim ve yeni bir yaşam anlayışı formunu dünya genelinde tanıtmıştır. Bunun anlamı, bilgi-iletişim teknolojilerinin yaygın biçimde kullanımı ve gelişmesiyle teknolojik değişim ve tarihsel bir dönemi yaşadığımızın ortaya konulmasıdır.

Ülkeler, bölgeler ve sektörler arasında bilgi ve iletişim teknolojilerinin çok hızlı kullanılmasıyla bütün ülkeler (gelişmiş ülkeler de buna dahildir) zenginlik yaratmada büyük potansiyele sahip olabilmek ve daha iyi hizmet ve daha yüksek yaşam standartları için bu küresel değişimde yer almaktadırlar. Özellikle bölgesel ve sektörel gelişme ve sektörler arası işgücü dolaşımında ayrıca insan kaynakları yatırımına bu yaklaşım yeni bir form ve yeni bir anlayış getirmiştir.

Verimlilik ve İnsan Kaynağı İlişkisi

İkinci dünya Savaşı sonrası, ortaya çıkan sosyal ve ekonomik yıkımlar, arz-talep dengesinde yetersizlikleri ortaya çıkarmıştır. Talep baskısı, kitlesel üretimi ve tam kapasite istihdamına olumlu baskı yaratarak hızlı büyümeye neden olurken, işsizlik

sorununun çözülmesine yardımcı olmuştur. Özellikle savaş sonrası Avrupa'da işgücü göçü taleplerini de beraberinde getirmiştir. Sermayenin ve işgücü hareketliliğinin yaşandığı dünya 1970'lerden sonra yeni bir evreye geçmiştir. Bu evrede ekonomik rekabet üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlandırılması ve kalitesinde tüketici eğilimlerini ön plana çıkarırken, dünya tek pazarının şekillenmesine de katkı sağlamıştır.

1980'li yıllardan sonra giderek artan uluslar arası rekabet, ulusların dünya pazarındaki ekonomik gücünü ulusal düzeyde rekabet edilebilirlik konusunda en önemli kavramın ulusal verimlilik olduğunu ortaya çıkarmaktadır.(M.Poter; s.14) Burada vurgulanan, toplumun yaşam niteliğinin yükseltilmesinde verimliliği yükseltebilme becerisine büyük önem yüklemektedir.

Ekonomi ve ekonomik sosyoloji literatüründe, bir ülkenin ekonomisinin ve sektörel özelliklerin rekabet edilebilirliği; "verimlilik artışı eğilimleri" bağlamında tartışılmaktadır. Şüphesiz bu tartışmaların ana temaları ya da anahtar kavramları; o ülkenin gayrisafi yurt içi hasılası (GSYİH), sektörlerde yaratılan katma değer, nüfus artış hızı, istihdam durumu, çalışan işgücünün eğitim durumu, bilgi ve teknoloji kullanma becerisi vb. özellikle son yirmi yıldır üretimde kullanılan girdiler içinde anahtar konumuna gelen işgücü verimliliğidir. Günümüz kavramında ise "insan kaynağı niteliği" dir. Bir başka deyimle, GSYİH'de çalışanların sayısı, sektörler arası dağılımı ve eğitim ve mesleki beceri durumu ve oranları ülke ekonomisinin rekabet gücünün hesaplanmasında kullanılmaktadır. Bir ülkede kişi başına GSYİH, o ülkede yaşayan insanların asgari geçim standardı için gerekli olan kaynaklara ulaşıp ulaşılmadığının da göstergesidir. (D.Büyükkılıç; s.3-4)

Sürdürülebilir kalkınmada, ekonomilerin temel sorunu verimlilik artışları üzerine yoğunlaşmaktadır. Bilimsel çalışmalarda verimlilik artışları; İşletmelerin fiziksel sermaye yatırımları kadar, eğitim ve teknolojiye yaptıkları yatırımlar

Ülkelerin insan kaynaklarını geliştirmek için; eğitim, araştırma ve alt yapıya yaptıkları yatırım desteğidir.

Ülkelerin verimlilik artışları açısından yaptıkları kamu, eğitim, araştırma ve alt yapı çalışmaları sadece ülkelerin rekabet gücünü artırmamakta fakat aynı zamanda ekonominin derinlik kazanarak, istihdam yaratma kapasitelerini artırmaktadır.

Tablo 1 AB Ülkeleri 1990-1999 Nüfus ve GSYİH Yıllık Ortalama Değişimleri, (%)

ÜLKELER	Nüfus	GSYİH
Avusturya	0,51	4,24
Belçika	0,36	1,91
Danimarka	0,38	2,19
Finlandiya	0,41	1,79
Fransa	0,45	1,58
Almanya	0,38	1,38
Yunanistan	0,44	2,12
İrlanda	0,74	6,65
İtalya	0,18	1,36
Lüksembourg	1,41	5,73
Hollanda	0,62	2,73
Portekiz	0,13	2,92
İspanya	0,16	2,29
İsveç	0,34	1,41
İngiltere	0,36	2,09
Türkiye	1,77	3,13
ABD	0,98	3,13
AB (15)	034	1,83

Kaynak: Deniz Büyükkılıç, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları No: 651 s. 18

Tablo 2: Türkiye'nin AB'ye Dahil olması Halinde Ülkelerin AB Toplam Nüfusu ve GSYİH'si içindeki Payları (%) 1999 yılı itibariyle

ÜLKELER	Nüfus Payı	GSYİH Payı
Avusturya	1,83	2,30
Belçika	2,33	2,88
Danimarka	1,20	1,60
Finlandiya	1,17	1,36
Fransa	13,38	15,27
Almanya	18,58	22,19
Yunanistan	2,38	1,80
İrlanda	0,85	1,09
İtalya	13,05	14,53
Lüksembourg	0,10	0,20
Hollanda	3,58	4,57
Portekiz	2,26	1,87
İspanya	8,92	8,19
İsveç	2,01	2,32
İngiltere	13,46	15,16
Türkiye	14,90	4,67

Kaynak: Deniz Büyükkılıç, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları No: 651 s. 23

Türkiye'nin Nisan 2003 İlgücü Hane Halkı Anket Sonuçlarına göre; Türkiye'deki ekonomik ve sosyal göstergeler incelendiğinde, gelişimin, işgücü, ekonomik büyüme ve nüfus göstergeleri, kriz sonrası ayrıcalıklı bir duruma gelmiştir.

2002 yılı ekonomik büyüme oranı.....%7,8

2002 yılı Nüfus artış oranının iş talebi.....%3

2002 yılı yaratılan iş arzı büyümesi.....%1

Ekonomik büyüme oranındaki artış istihdama yansımamaktadır

Son istatistiki veriler 15-65 yaş grubu içinde çalışabilir işgücü her yıl 1 000 000 (bir milyon) kişi artmaktadır.

Bu rakamın 700 000 kişisi iş talebinde bulunmaktadır

2002 yılındaki işsizlik oranı geçmiş yılların en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Bu oran %10,4'tür.

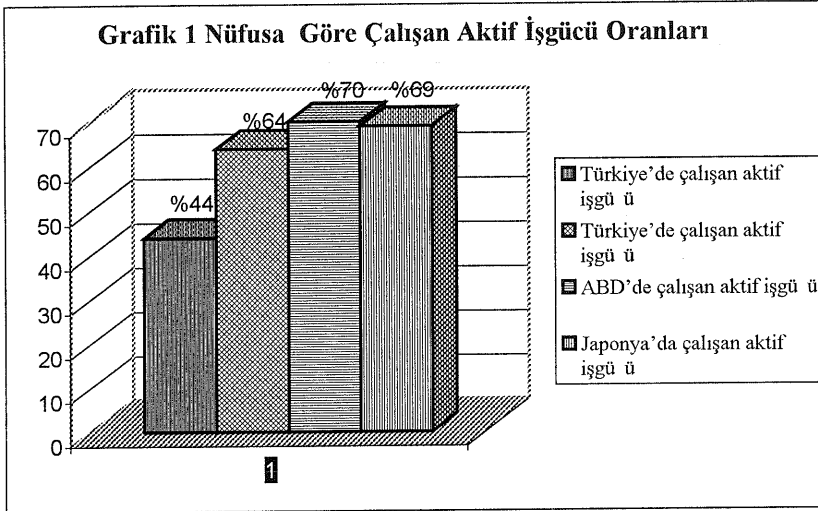
22 400 000 kişi olan çalışan işgücünün;

2 400 000 kişisi işsizdir.

1 200 000 eksik istihdam

son yıllarda her yıl yaklaşık 2 000 000 kişi iş talep etmektedir.

Türkiye'de çalışan işgücünün oranı tam üyelik görüşmelerine katılmayı beklediğimiz AB ve güçlü ekonomi olarak görülen ABD ile karşılaştırıldığında farklı bir anlam kazanmaktadır. (DİE: s.73 ve Eurostat 2002: s.73) Grafik 1 de görüldüğü gibi nüfusun çalışma yaşamı içindeki oranları önemli bir farklılık göstermektedir. Türkiye'de istihdam edilen işgücünün oranı sadece %44 iken Avrupa Birliğinde %64, ABD'de %70, Japonya'da ise %69'dur. Gelişme ve sürdürülebilir kalkınma anlayışı içinde istihdam edilen işgücü oranlarının genel nüfus içinde genişlemesi beklenmektedir.

DİE'nün 2001 Hane Halkı Anket sonuçlarına göre çalışan işgücünün $\frac{1}{4}$ 'ü kadındır. Bunların büyük bir kısmı yaklaşık %70'i tarım sektöründe istihdam edilmektedir.

Kadınlar arasında çalışma oranları ise göçle birlikte hızla düşmektedir. 1950-1960 döneminde kadınların %45'i istihdam edilirken, yarım yüzyıllık dönemde bu oran %32'ye düşmüştür. Kırdan kente yönelik göç, tarım sektöründe istihdam edilen kadınların kentsel sektörde eğitim donanımı eksikliği nedeniyle düşmektedir.

AB'inde 2005 yılına kadar kadınların istihdamı %70'e çıkarılması hedeflenmiştir. Hali hazırda bu oran Kuzey Avrupa ülkelerinde yakalanmış durumdadır.

Sosyal güvenlik sistemi içinde yer alan işsizlik sigortası Türkiye'de ancak 2002 Mart ayında yürürlüğe girmiştir. OECD ve AB ülkelerinde çok yıllar önce yürürlükte ve işlemektedir.

Türkiye'de Emekli Sandığı, Sosyal Sigorta ve Bağ-kur sistemleri kapsamında çalışan işgücünün oranı çok düşüktür. Çalışanların emeklilere oranı fevkalade düşüktür.

Türkiye'de çalışan her 1,5 kişi1 kişiye bakmaktadır

AB'de ise çalışan her 4 kişi.....1 kişiye bakmaktadır

Kuzey Avrupa ve Gelişmiş Dünyada her 6 kişi.....1 kişiye bakmaktadır

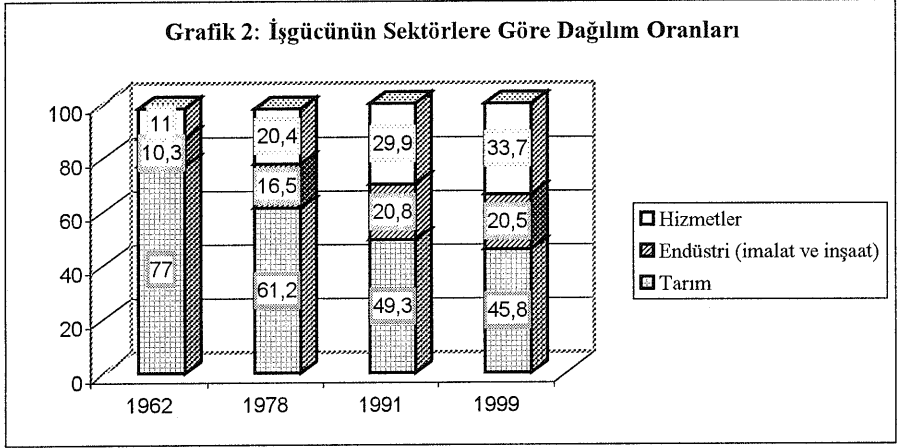
Türkiye'de İşgücünün Değişimi

Türkiye'de ulusal ekonominin tarıma dayalı olduğu ileri sürülse de gayri safi ulusal hasılanın sadece %14,5'i tarım sektöründen gelmektedir. Buna karşın sektörlere göre çalışan işgücünün istihdamına bakıldığında 1999 verilerine göre en fazla işgücü %45,8 ile tarım sektöründe yer almaktadır. Bu oran daha önceki yıllara bakıldığında tablo 3te görüldüğü gibi tarım sektöründe istihdam edilen işgücü çok daha yüksektir.

Tablo 3 İşgücünün Sektörlere Göre Dağılım Oranları (%)

Sektör	1962	1978	1991	1999
Tarım	77,0	61,2	49,3	45,8
Endüstri (imalat ve inşaat)	10,3	16,5	20,8	20,5
Hizmetler	11,0	20,4	29,9	33,7

Kaynak: DİE İşgücü ve İşyerleri Sayımı Anket sonuçlarından derlenmiştir

Kaynak: DİE İşgücü ve İşyerleri Sayımı Anket sonuçlarından derlenmiştir

1962 ve 1999 yılları arasında çalışan işgücünün sektörler arası dağılımı incelendiğinde tablo 3te görüldüğü gibi tarım sektöründe çalışan işgücünün yıllar itibariyle düştüğü ve tarım sektöründen kopan işgücünün başta hizmetler sektörü olmak üzere endüstri sektörüne kaydığı görülmektedir. Kırdan kente yönelik göçler sektörler arası işgücü transferinde önemli yer tutmaktadır. Aynı zamanda verilere göre kırsal kesimde kullanılmayan işgücü ve açık işsizlik oranları kentsel işsizlik oranlarının da arttığı dikkati çekmektedir. Özellikle kentsel sektörün talep ettiği işgücü niteliğinin kırsal kesimden gelen göçmenler tarafından doldurulamamış olması önemli bir faktör olarak görülmektedir.

Kırdan kente yönelik göçe katılan nüfusun genç, dinamik yaş grubu içinde yer alması, eğitim düzeyi düşük, kentsel sektörün talep ettiği bilgi ve beceriden yoksunluk genç işsizlik oranlarını yükseltmektedir. Özellikle küresel ekonomide ve küresel pazara yönelik üretim yapan işletmeler bilgi ve teknoloji kullanımına yönelirken bedensel ve geleneksel işlerin de azalmasına neden olmaktadır. Bu eğilim süreci içinde eğitim ve mesleki bilgi ve beceriden yoksun genç nüfusun istihdamı da zorlaşmaktadır.

2002 yılı verilerine göre, AB tam üyesi ülkelerin çalışan işgücünün %67'si hizmetler sektöründe çalışırken, %29'u endüstride ve sadece % 4'ü tarım sektöründe istihdam edilmektedir. (Eurostat 2002; s.73) Nüfusun yaklaşık %95'inin kentsel alanlarda yerleştiği AB ülkelerinde kırdan kente yönelik göçün yaşanmadığı görülmektedir. Kırsal nüfus ile kentsel nüfus arasında özellikle okullaşma çağında önemli bir farklılığın görülmediği bu ülkelerde, cinsiyet açısından da okullaşma oranlarında önemli bir farklılık dikkati çekmemektedir. Aynı zamanda son yıllarda, yüksek öğrenime devam eden gençler arasında kadınların çok az bir farklılıkla erkeklerden daha fazla okul sisteminde yer aldığı da görülmektedir. Yine AB ülkelerinde 18-24 yaş arası nüfusun sadece %20'sinin hiçbir mesleki eğitim, bilgi ve beceri kazanmadan okul dışı kaldığı görülmektedir. (Eurostat 2002, s.67) Sosyal ve

eğitim politikalarında yapılan çalışmalarla bu oranın düşürülmesine çaba harcanmaktadır. 1970'li yıllardan sonra yapılan çalışmalarla okul sistemine katılım oranlarının artırılmış olması ve genç nüfusun okul sisteminde daha uzun süre kalmasının sağlanması, genç işsizlik oranlarının sürekli düşme eğilimi içinde olduğu görülmektedir. 2000 yılında AB ülkelerinde 15-24 yaş grubu içinde yer alan 3.5 milyon genç işsizdir. Bu oran ... yaş grubunun %7.8'dir. Bir başka anlatımla bu yaş grubunda çalışan işgücünün %16.2'sidir. (Eurostat 2002; s.80)

Kırdan kente yönelik yoğun göçün yaşandığı, nüfusunun üçte birinin kırsal kesimde yer aldığı, kır ile kent arasında özellikle okullaşma oranları açısından büyük farklılıkların yaşandığı Türkiye'de cinsiyetler arasında da kadınların okullaşma oranlarının düşük olması AB ülkelerinden farklı problemleri de gündeme getirmektedir. Özellikle genç işsizliğinin son verilerle arttığı görülen Türkiye'de okul sistemi ile değişen iş pazarı arasındaki ilişkinin kurularak, okul sistemine katılımın artırılması ve okulda kalma yıllarının uzatılması gerekmektedir. Bu bağlamda çalışan nüfusun yarısına yakın bir kesiminin ilkökul mezunu olması, işsizlik oranları açısından da özellikle kentsel sektörde işsiz kalanların eğitimden veya mesleki bilgi ve beceriden yoksun olanların daha fazla etkilendiği görülmektedir. Yapılan araştırmalar ve DİE'nin verileri iş bulmada ve işe devamda mesleki bilgi ve beceriyle donanmış olanların daha fazla avantajlı olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle orta kademe mesleki bilgi ve becerilerin verildiği mesleki eğitim kurumlarından mezun olan gençlerin istihdamında fazla sorun yaşanılmazken; lise ve pazarın gereksinim duymuş olduğu mesleki bilgi ve beceriyle donatılmamış üniversite mezunlarının işsizlik sorununun da yoğun yaşandığını ortaya koymaktadır. 2002 DİE Hane Halkı İşgücü Anket sonuçlarına göre, her üç eğitimli gençten birisi işsiz konumdadır.

Türkiye'de gerçekleştirilmesi gereken eğitim reformları kapsamında, orta öğretim kurumlarının yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. AB'de orta öğretim kurumlarına devam eden gençlerin %60'ı mesleki-teknik eğitim ve çıraklık sisteminde yer alırken, %40'ı üniversite eğitim programlarına hazırlayan liselere devam etmektedir. Bu oran başta Almanya olmak üzere, Kuzey Avrupa ülkelerinde mesleki-teknik eğitime ve çıraklık eğitime devam edenlerin oranı %80'lere çıkmaktadır. Değişen pazar koşullarına göre gereksinim duyulan işgücünü hazırlayan esnek eğitim programları belki de AB ülkelerindeki genç işsizliğini azaltmada önemli bir etken olmaktadır. Türkiye'de ise orta öğretim ikinci kademesine ya da başka bir deyimle zorunlu temel eğitim kurumlarından sonra devam eden gençlerin %70'i üniversiteye hazırlayan lise eğitime devam ederken, sadece %30'u mesleki ve teknik eğitim programları veren meslek okullarına gitmektedir.

Yüksek Öğrenim Anlayışına Yeni Yaklaşımlar ve Avrupa Birliği

Türkiye'de olduğu gibi tüm Avrupa'da eğitim politikaları yüksek öğrenimle ilgili tartışmaları odak merkezine taşımıştır. Tartışmalarda iş piyasasının ihtiyaçları ve öğrenim istekleri reform hareketleri sürecinde cazibe merkezi olarak görülmektedir. Öğrenciler değişik eğitim sistemlerinde geniş bir işbirliği çabasının geliştirdiği destekle onaylanan akademik dereceler için beklentilerini yükseltmişler ve hareketlerini artırmışlardır. Yüksek öğrenim yapısının ahengi Avrupa eğitim önderlerinin ilgi

merkezidir ve uluslar arası toplantıların organizasyonu bu yaklaşımla açıklanır. Bu görüş aynı zamanda Haziran 1999 da Bologna'da toplanan yüksek öğretim Bakanlarının konferansı ve çok yakın zamanda da Mayıs 2001'de Prag'da ortaya konulmuştur.

Hem ekonomide hem de yüksek öğretimde uluslar arasılaşmadaki yükselme üniversitelerin sayısındaki artışla, yeni çalışmaların değerlendirilmesini öngören diğer bir büyük problem ortaya çıkmıştır. Bilginin hızlı gelişimiyle bu problem bir işletme esası üzerine oturtulmuştur. 21. yüzyılın ilk on yılında yüksek öğretim kurumlarının gelişiminin devamı (hem öğretim hem de araştırma çalışması) yeni eğitimin önemli bir parametresi olarak görülecektir. Avrupa Birliği ülkelerinin kurumlarının dışarıda ya da içerde gelişiminin ortak hedefi kalitenin iyileşmesidir. Türkiye'de yüksek öğretim kurumlarının kalitesini artırma konusunda yapmak zorunda olduğu çalışmalarda değişen dünya koşullarının, ekonomik sosyal ve kültürel bütünleşme süreci içinde insan kaynağına yönelik değişen anlayışları takip etmek zorundadır. Özellikle, tam üyesi olmayı hedeflediğimiz AB'nin eğitim sistemine yönelik politikalarının yakından takip edilerek yapısal dönüşüm sürecinde bu politikaların yansımalarını değerlendirilmesi zorunludur.

Özellikle, günümüz çalışmalarında Avrupa Birliği'nin 15 üye ülkesinde yeni katılımıyla 25 üyeye çıkan AB'inde yüksek öğretim kurumlarının değerlendirilmesi fonksiyonunun ve gelişiminin anlaşılmasındaki sorulara yanıt arayan bir çabadır. Eğitimin bu özel basamağına yani yüksek öğrenime ilginin yoğunlaşması bizim ülkemiz için de aynı derecede önemlidir.

Sonuç olarak Türk yüksek öğrenimi hem verimlilik süreci hem de bilimsel araştırmalardaki değişmeyi öngören, tamamen yeni bir çağın gereklerini ve gelişimlerini anlaması ve karşılama sürecinde; organizasyonu sadeleştirmede acil olarak hedeflerini yeniden gözden geçirmelidir. Yeni koşulları karşılayabilmek için geleceğe yönelik bir vizyon geliştirmeli; hızlı ve kökten bir reforma gitmelidir. Bu amaçların ve hedeflerin nasıl başarılacağına ifadesidir. Koşulların getirdiği engeller çoktur Fakat aynı zamanda bir uluslar arasılaşma içeriğinde gençlerin eğitim kalitesindeki gelişiminin bir amaç olarak ele alınması da önemli bir sorumluluktur.

Sonuç

1950'li yıllardan sonra gelişmekte olan tüm ülkelerde görüldüğü gibi, kırdan kente yönelik yoğun göçün yaşandığı Türkiye'de istihdamda ve çalışma yaşamında ortaya çıkan köklü değişimler, tüm sosyal yaşam üzerinde de etkili olmuştur. Son yirmi yıldır küreselleşme süreciyle yaşanan uluslar arası rekabet, dünya pazarının standartlarını ortaya çıkarmıştır. Toplumların yaşam niteliğinin yükseltilmesinde standartlara uygun verimlilik ve kalitenin yükseltilmesi, insan kaynağının niteliği ile yeni bir boyut kazanmıştır. Ülkelerin Gayri Safi Yurt İçi Hasılası, sektörlerde yaratılan katma değer, nüfus artış hızı, istihdam durumu, çalışan işgücünün eğitim durumu, bilgi ve teknoloji kullanma becerisi ve genç işgücünün istihdama yönelik donanımı yirmi yıldır tartışılan konular arasında ağırlıklı olarak yer almıştır.

Türkiye yoğun göçlerle sadece kent dokusunun sosyal ve fiziki koşullarını kontrol etmede yetersiz kalmamıştır. Aynı zamanda kentsel alanlarda üretim yapan ekonominin gereksinim duymuş olduğu nitelikli insan kaynağını hazırlamada da

zorluklar yaşamaktadır. Özellikle değişen dünya koşullarına ayak uydurmada önemli bir kaynak olan genç işgücünün istihdamının sağlanmasında; ekonomik derinliğin oluşumunda girişimci niteliği ile küreselleşmenin etkin üyesi olması beklenen Türkiye’de eğitim kurumları gençlere yönelik çağdaş politikalar üretmede yetersiz kalmıştır. Bu çerçevede yaşam boyu öğrenim anlayışının temel politikası haline geldiği günümüz dünyasında, Türk eğitim sistemi akademik, mesleki-teknik ve çıraklık eğitim sistemleri olarak yeniden yapılanmayı hedeflemelidir. Özellikle dünyanın ekonomik büyüklük açısından 17. sırada yer aldığı öne sürülen Türkiye’de işsizlik ve genç işsizliği istihdam derinliğinin sağlanamamış olması nedeniyle devam etmektedir. Kırsal kesimden kentsel alanlara gelen okul sisteminden yeterince yararlanamamış genç işgücünün istihdamına yönelik mesleki ve teknik eğitim programları ile meslek edinemeyenlerin işsizlik durumlarının “kronik” bir durum kazanacağı kaygısı duyulmaktadır. Okul sisteminin, çalışma yaşamının gereksinim duymuş olduğu alanlarda, öğrenme çağına kadar öğrenme gereği dışında kalmış olanlar için de meslek edindirme programlarına yönelmesini gerekli kılmaktadır. Ekonomik gelişme ve sürdürülebilir kalkınma politikalarında istihdam, önemli bir gösterge olarak görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye’nin öznel koşulları içinde ekonomik büyüme ve istihdamdaki genişleme politikalarıyla eşgüdüm içinde ele alınmak zorunluluğunu ortaya çıkmaktadır.

Kaynaklar

- Avrupa Birliği, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği 2002 Yılı İlerleme Raporu, Tisamat Bas.Sanayii.Ankara 2002
- Deniz Büyüklüğü; Türkiye ve AB Ülkelerinde Ekonomik Başarı ve verimlilik Karşılaştırmaları, 1990-1999, Milli Produktivite Merkezi(MPM) Ankara, 2001
- DİE, İşgücü Hane Halkı Surveyi, 2003
- Ercan and Rezzan Tatlıdıl; “The Effects of Global Changes on Human Resources:A Case of Rural Urban Migration in Turkey”, presented paper in Local Resources and Global Trades:Environments and Agriculture in the Mediterranean Region, symposium, April 25-30, 2002, Rabat
- Ercan Tatlıdıl, “The Effects of Rapid Urbanization in a Turkish City: İzmir” presented paper in Coastal Zone Management in the Mediterranean Region, Symposium, April 26- May 1, 2001, İzmir
- European Commission, Bulletin of the EU Supplement 3/96, Living and Working in Information Society, Belgium, 1996
- European Commission; Education and Culture in Europe, Le Magazine, no.15-2001, BrusselsEurostat, The Social Situation in the European Union 2002, European Commission, Belgium 2002
- M.Potter; The Competitive Advantage of Nations, The Macmillan Press Ltd.,1991

KÜRESELİN EŞİĞİNDE GÜNEYDOĞU ANADOLU GENÇLİĞİ

H. Neşe ÖZGEN, Doç. Dr.¹

Çalışma 1989 sonrasında çatışma ve izleyen ağır yoksulluk ve geleneklerin parçalanması ortamının; Güneydoğu Anadolu gençliği üzerindeki etkilerini analiz etmeye yöneliktir. Güneydoğu Anadolu'da en çok etkilenen gruplardan birisi olarak "Gençlik" grubunun koşulları, olanakları ve bu koşulları yanıtlamayı uman ulusal ve uluslararası projeler birlikte değerlendirilerek; "Küreselin Etkisindeki Gençlik" üzerine tartışılacaktır.

Bu amaçla Mardin'de GAP Başkanlığı tarafından açılan ve şu anda yarı-bağıtlı bir sivil örgütlenme olarak hayata geçirilmeye çalışılan Mardin Gençlik Evi Projesi; bu oluşumun etki ve sonuçlarıyla birlikte değerlendirilecektir.

¹ E.Ü.Edebiyat Fak. Sosyoloji Bölümü, Doç..

I. NEDENSEL TEMELENDİRME: BÖLGESEL EŞİTSİZLİK, YENİ YOKSULLUK İKLİMİ ve MARDİN

Küresel yapısal politikalardan en çok etkilenenlerin artık sadece "yoksul" adı ile çağrıldığı günümüzde; bu kavramın içeriğinin oldukça tartışmalı olduğunu görmekteyiz. Bugün, kalkınmanın herşeyden daha çok bir politik seçim meselesi olduğunu; öncelikli grupların seçimi ve desteklenmesinden, bu desteklenmenin kimler eliyle yürütüleceğine kadar pek çok durumun, politik karar almayı gerektirdiğini biliyoruz. Bugün, üretimden sosyal alanlara kadar pek çok alanda karar verme mekanizmaları eskiden olduğundan daha çok merkezleşmiştir. Günümüzün merkezleri ise hem ülkelerin kendi merkez eksenleri hem de küreselin çeşitli karar mekanizmalarıdır.

Son yirmi yılda GAP kapsamına giren illerde 'Yoksulluk ve Önleyici Politikalar' üzerinden ilerletilen programlarda; kimi zaman BM kimi zaman AB veya DB destekli programların öne çıkması kimi zaman da yerel, bölgesel (OrtaDoğu) ve ulusal karar süreçlerinin etkilemeleri ve etkilenmeleriyle, diyalektik bir süreci gözlemek mümkündür. Bu süreç, kendi kalıplarını etkilenerek ve etkileyerek yaratmış dinamik bir süreçtir.

GAP kapsamına giren illerde son yirmi yılın programlarını ve yarattığı iktisadi-sosyal yapıyı kalkınmacı söylemlerle inceleyen, bunun için gereken istatistikleri işaretleyen, düzenleyen ve bu yolla kalkınmacı karakterleri yeniden üreten birçok çalışma mevcuttur. Denebilir ki, Türkiye'nin hiç bir bölgesi için GAP'ın etkilediği bölge kadar çok istatistik analiz yapılmamış, proje, fikir, program üretilmemiştir. Ancak, yine de mevcut proje ve programlar hem mevcut yapıyı tanımlamaktan acizdir hem de mevcut yapıyı tanımlama biçimlerine göre bir yandan da sosyal ve iktisadi duruma müdahale etmekte ve hızla tekrar dönüştürmektedir(Özgen, H.N., 2002; Özgen, H.N., 1998).

T. 1. Yaşam Beklentisi, Okur Yazarlık Oranları ve İnsani Gelişme Endeksleri Açısından Bölgeler Karşılaştırması, 1997

	Yaşam Beklentisi	Eğitim		Gelir	İnsani Gelişme Endeksi
		Ulaşma	%		
BÖLGELER (KADIN)				Düzeltilmiş /\$	
Ege-Marmara	72.3	84.6	61.6	4254	0.734
Akdeniz	72.0	76.7	52.2	3192	0.646
İç Anadolu	70.8	81.2	57.4	3000	0.645
Karadeniz	70.9	74.3	48.32	2174	0.574
Doğu-Güney Doğu	69.8	58.3	38.8	1555	0.488
Türkiye	71.0	76.7	52.6	3186	0.640
BÖLGELER (ERKEK)					
Ege-Marmara	67.9	94.9	69.7	5920	0.861
Akdeniz	67.5	91.6	62.4	5497	0.82
İç Anadolu	66.5	93.8	75.8	4899	0.802
Karadeniz	66.5	91.2	65.7	4189	0.745
Doğu-Güney Doğu	65.6	83.2	59.3	2992	0.649
Türkiye	66.4	91.7	66.7	5870	0.839

Kaynak: UNDP, National Human Development Report, 1997

Ancak, GAP için üretilen ilerleme ve kalkınma politikalarının etkilerini de dikkate alarak; mevcut iktisadi yapının antropolojisi üzerinden hareket etmenin zamanı gelmiştir. 'BÖLGE' kapsamında sayılan illerde İktisadi Gelişme Endeksleri ve İnsani Gelişme Endeksleri ile geleneksel yoksulluğu gözlemek mümkündür 1996 yılı "İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması"na göre (DPT); GAP alanında yer alan illerden Gaziantep 76 il arasında 25, Diyarbakır 57, Şanlıurfa 59, Adıyaman 61, Batman 65, Mardin 66, Siirt 68, Şırnak ise 75'nci sırada yer almaktadır. Bu verilerden daha önemli olarak, alandaki illerin kendi içlerinde de önemli sosyo-ekonomik gelişmişlik farkları bulunmaktadır. Tablolardan açıkça görüldüğü gibi, GAP illeri homojen bir yapı göstermemektedir. Bölge, bir üst bakışla, son on yılda sulanabilen ve sulanamayan topraklar ayrımı temelinde ayrılmış olmasına rağmen; sosyal-yapısal analizler farklı alt bölgelerin varlığını da haber vermektedir.

Bir toplam karşılaştırma oranı olarak HDİ (İnsani Gelişme Endeksi) ölçütleriyle, örneğin Gaziantep, Kilis il olduktan sonra yerini kaybetmiş ve 25'ten 41'e düşmüştür (HDİ, 2000, UNDP). Öte yandan örneğin, bütün iller içinde "Gelir endeksi" en yüksek ve "Eğitim endeksi" en düşük il Kilis'tir. GDI (Toplumsal Cinsiyet Gelişme

Endeksi) ile illerin düzeylerine bakıldığında, bu kez Gaziantep'in değeri 44'den 41'e; Kilis'in ise 25'ten 19'a çıkarken; Şanlıurfa 67'den 68'e, Batman ise 68'den 70. sıraya düşmektedir.

T. 2: İnsani Gelişme Endeksi ve Toplumsal Cinsiyet Endeksi ile GAP Bölgesi İlleri:

İLLER	İnsani Gelişme Endeksi	Toplumsal Cinsiyet Endeksi
Kilis	25	19
GaziAntep	42	41
Diyarbakır	54	56
Adıyaman	65	65
Mardin	66	66
ŞanlıUrfa	67	68
Batman	68	70
Siirt	69	71
Şırnak	78	78

Kaynak: Human Development Report: Turkey 1998
SIS 1997 CensusResults

2000 yılı UNICEF Raporu'nda(UNICEF 2000) Diyarbakır ile temsil edilen iller grubu, diğer 14 alt bölge içinde en alt statüde olan ve en ağır ilerleme kaydeden gruptur. Ancak Bölge içindeki farkları görebilmek için bütüne bakmak yararlı olacaktır. Yaşam kalitesi göstergeleri itibariyle, Bölge'de Diyarbakır, Mardin, Batman, Şırnak ve Siirt illerinde toplam hanelerin % 34.8-%54.1'inin sağlıklı içme suyu yoktur. Bu oran ŞanlıUrfa ve Adıyaman'da % 18.7-%34.8 arasındadır. Bölge nüfusunun toplamının %21.8-%44.7 si, yoksulluk sınırı altında yaşayan hanelerden oluşmaktadır.

Türkiye'nin toplam yoksulluğunun bir karşılaştırmalı analizinde ise; kişi başına ve hane halkı başına minimum gıda harcamaları ve hane halkı başına temel gereksinimler maliyeti açısından günlük yoksulluk sınırları karşılaştırmalarına bakıldığında da en dezavantajlı olan Bölge, Güneydoğu Anadolu'dur(Erdoğan, G., 1997:26-28). Tüm bölgeler içinde 1994 DİE Gelir Araştırmaları, Güneydoğu Anadolu'nun gıda güvenirliliği en düşük bölge olduğunu da belirtmektedir(Sönmez, M., 2001).

T.3 Fert Başına ve Hane halkı Başına Minimum Gıda Harcamaları ve Hane halkı Başına Temel Gereksinimler Maliyeti Açısından Günlük Yoksulluk Sınırları ve Yoksul Hane halkı

	1	ortalama fert başına	okul oranı %		okul fert oranı %		Ortalama HH Saa 11	okul oranı %
TÜRKİYE	4.6	4.66	11	1.0	15	6.6	4.46	31
Marazlı	4.4	4.15	5	1.1	7	7.3	4.15	29
Ereğli	3.5	4.82	3	0.9	4	6.9	3.82	24
Akdeniz	4.2	4.52	7	0.9	11	8.5	4.52	29
İç Anadolu	3.6	4.28	10	0.8	12	5.7	4.28	30
Karadeniz	4.8	4.69	13	1.0	19	6.5	4.69	34
Doğu Anadolu	4.8	5.56	18	0.9	25	6.3	5.56	33
Güneydoğu	4.4	5.78	18	0.8	24	6.5	5.78	37

- 1) HH başına Minimum gıda harcaması maliyetine göre yoksulluk sınırı, Günlük, \$
- 2) Fert başına Minimum gıda harcaması maliyetine göre yoksulluk sınırı, Günlük, \$
- 3) HH başına temel gereksinimler maliyetine göre yoksulluk sınırı, Günlük, \$

Mardin'in bölge ve Türkiye içindeki sosyo ekonomik statüsü, geleneksel eşitsizliklerin üzerine küresel kapitalizmin eşitsizliklerinin yüklendiği bir kentin profilinin ortaya çıktığı görülür. 1997 yılında toplam nüfusu 646,826 olan Mardin'in; 90-97 arasındaki nüfus artışı 20.4 (binde), Türkiye'nin ise 15.08'dir. Bu nüfusun da % 44'ü şehir merkezinde yaşamaktadır.

T.4. Şehir ve Köy Nüfusları İle Yüzölçümü ve Nüfus Yoğunluğu, 1990

İlçeler	Toplam	Merkez nüfusu	Bucak ve Köyler nüfusu	Yüzölçümü (km ²)	Nüfus yoğunluğu
Toplam	557 727	249 032	308 695	8 891	63
Merkez ilçe	83 863	53 005	30 858	795	105
Dargeçit	31 436	10 079	21 357	494	64
Derik	45 983	13 201	32 782	1 367	34
Kızıltepe	130 639	60 134	70 505	1 403	93
Mazıdağı	30 276	9 526	20 750	869	35
Midyat	72 929	29 569	43 360	1 083	67
Nusaybin	85 448	49 671	35 777	1 177	73
Ömerli	18 936	7 152	11 784	409	46
Savur	35 832	6 244	29 588	1 049	34
Yeşilli	22 385	10 451	11 934	245	91

Kaynak: DİE.

Mardin, neredeyse % 30'unu 8 ve üzeri çocuklu ailelerden oluşmuş; bu nedenle de nüfusunun % 50'ye yakınının 15 yaş altındaki gençlerin olduğu bir nüfus yapısına sahiptir. Bu nüfusun yaklaşık %50'si iktisaden faal değildir ve kişi başına düşen geliri, Türkiye ile oranlandığında bu kentte yaşayanların geliri, Türkiye'deki gelirin yarısından daha azına sahiptir. Bu gelir ise, ne kadar ince hesaplanırsa hesaplanırsın, Mardin için ortalama olarak kişi başına Birleşmiş Milletler tarafından hesaplanan yoksulluk sınırı'nı aşmamaktadır.

T.5. 10+ HH Sayılarının Oranları (1995)

İl	Adıyaman	Diyarbakır	G.Antep	Mardin	Siirt	Ş. rfa	Batman	Şırnak	GAP	Türkiye
%	15	21.5	11.5	28.9	30.2	18.8	29.5	31.4	18.3	18.4

Kaynak: Nüfus Etüdüleri Ens.

T.6. Yaş Grubunun nüfusa oranları Nüfus,

Nüfus		TÜRKİYE	MARDİN
Toplam		56 473 035	557 727
0-14	%	34	49
15-45	%	48	39
46+	%	18	12

T.7. GSYİH ve KBGSYİH(1987 fiyatları ile , Milyon TL)

	1987	1990	1995	1997
Mardin	462,698	434,621	428,750	404,813
Mardin KBGSYİH	574,078	514,540	540,358	771,939
TÜRKİYE KBGSYİH	1,421,515	1,420,540	1,587,454	1,862,763

T. 8. Son Hafta İçinde İktisaden Faal Olma Durumuna Göre Nüfus, 1990 (12 yaş ve üzeri)

Nüfus	TÜRKİYE	G.DOĞU A.	MARDİN
Son hafta içinde iktisaden faal olan	24 726 601	1 964 015	216 217
Erkek	16 073 560	1 279 860	131 750
Kadın	8 653 041	684 155	84 467
Son hafta içinde iktisaden faal olmayan	16 030 516	1 181 678	106 631
Erkek	4 459 698	303 763	28 747
Kadın	11 570 818	877 915	77 884
Bilinmeyen	26 314	3 244	157
Erkek	15 467	2 798	102
Kadın	10 847	446	55

Kaynak: DİE

Bu tablolar arasında, yeni gelişen nüfus için en önemli toplumsal bütünleşme talebi ve buna yanıt olarak verilen "eğitim" niceliği ve niteliğine ilişkin düzenlemelerde de durum bir o kadar geridir. Mardin, eğitim ve okullaşma oranlarında da, hem geleneksel hem de küresel durumun bütün eşitsizleştirici göstergelerine sahiptir.

T. 9. Okul Gruplarına ve Cinsiyete Göre Kaba Okullaşma Oranları (%), 1995-1996

Eğitim	TÜRKİYE	G.DOĞU A.	MARDİN
İlkokul	89.03	70.94	64.15
Erkek	91.06	76.41	68.84
Kız	86.89	64.98	59.02
Ortaokul	53.14	28.27	22.14
Erkek	61.53	37.45	32.99
Kız	44.33	18.19	11.28
Lise	38.72	18.70	15.13
Erkek	44.01	26.25	24.73
Kız	33.19	11.23	6.66
Üniversite ve /Y.okul	22.87	3.88	0.51
Erkek	27.22	5.57	0.80
Kız	18.33	2.15	0.16

II. KÜRESEL DEMOKRASİ ALANINA TAŞINMA BİÇİMLERİNE BİR ÖRNEK OLARAK KATILIMCILIK ve SİVİL ÖRGÜTLENMELER:

1990'lardan itibaren hem Dünya Bankası hem de Birleşmiş Milletler'in çeşitli programları; önceliklerini farklı da alsalar, temelde önemli bir vurguyu paylaşmaktadırlar: Hegelci sivil-özel ayrımı ile sarmalanmış bir politika tartışması. Bu bağlamda, iki bağımsız yapı olarak iyi yurttaşın karşısında kötü devlet varmış (Zizek, S.,2002:45) gibi durmakta ve seçimin böylece totolojik olarak 'iyi yurttaşın' yana olması zorunlu kılınmaktadır. Özellikle 1990 sonrasında, katılımçılık, demokrasi ve eşitsizliğin giderilmesi gibi politik seçimler gerektiren kararlarda üç terimin birbirinin yerine geçirilerek kullanıldığını görmeye başladık: Kalkınma ve yoksulluk giderme ve bunlarla eş anlamlı ilerletilen katılımçılık. Bu üç terim giderek, kavramlar halini oradan da, birer program birer proje halini aldılar; ancak bununla da kalmayıp izleyicileri tarafından totolojik olarak birbirini sürekli gerektiren ve birbirlerini sürekli onaylayan birer inanç sistemi haline sokuldular.

Örneğin, 1990 sonrasında "kalkınma yoluyla yoksulluğun giderilebileceğine ilişkin 'inanç'", merkez politikalara da hakim oldu. Ama daha ötesinde; "sivil alandan gelen her tür ve düzeyde müdahalenin 'ortak iyi' için 'iyi' bir durum olduğu"na dair artan bir inançla da karşı karşıya kaldık.

Tam bu dönemde, GAP illeri için gereken yeni politikaların da bu yeni akımdan etkilenecek çizildiğini görmekteyiz. GAP yeni Master Plan, BM nosyonlarını rehber alarak; Katılımçılık, Demokrasi ve Eşitsizliğin giderilmesi öncelikleri kavramları ile 2000 tarihinde hazırlandı ve 2023 yılına dek geçerli olmak üzere uygulamaya konuldu. Ancak, Planın iç işleyişi katılımçılık ve Eşitsizliğin giderilmesi nosyonları yerine DB kavramları olan; liderlik ve yoksulluğun denetimi nosyonlarına dönüşmüş gözüküyor.

Yeni dönemin politikaları, GAP Bölgesindeki "*farklı grup ve katmanların kalkınma süreçleriyle bütünleşmelerinin sağlanması*" nı vurgulamaktadır. Entegre bölgesel kalkınma yaklaşımı açısından bunun son derece önemli olduğu bilinen bir konudur. Ancak, Bölgede toprak mülkiyeti ve gelir dağılımı bakımından aileler ve kırsal alandaki haneler arasında çok büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum kalkınma süreçleriyle entegrasyonu engelleyen başlıca faktördür. Örneğin, GAP'ta, hiç toprağı olmayanlar (%40.3) da dahil, istatistiki kategori olarak ailelerin % 68'i 0-50 dekar arasında değişen işletme alanına sahiptir. Bu hanelerin sahip oldukları toprakların toplam içersindeki oranı % 27.7'dir. Bu durumda, sosyo-ekonomik statü yoluyla bütünleşmenin sağlanamayacağı açıktır ve bütünleşmenin sağlanabilmesi için GAP Planı'na tek bir seçenek kalmaktadır: Katılımcı Programı.

Yeni Master Planda da açıkça tanımlandığı gibi, çoğunluğu işsiz gençler ile, çok azı (yaklaşık % 3'ü) üretken işlerde (düzenli ve ücretli-maaşlı) çalışan kadınlar, GAP Bölgesel kalkınma süreçlerine katılmaları öncelikle arzulanan toplumsal kategorileri oluşturmaktadır. Bu konuda, 1994 yılından itibaren GAP bünyesinde bazı projeler uygulamaya konmuş (örneğin, ÇATOM'lar, Gençlik Projesi vbg.) fakat ulusal boyuttaki siyasal yapılar ve genel politikalarla ilgili konularda (toprak mülkiyetinde dağılım, aşiret yapılanmaları ve son yıllarda bölgede yaşanan güvenlik sorunlarından

kaynaklanan "koruculuk" benzeri örgütlenmeler vs. hususlarında) GAP-BKİ'nce doğal olarak fazla bir etki yaratılamamıştır.

Ancak, programların gerçekleşme göstergelerini tamamlaması için, diğer bir deyişle, GAP Master Planlarının da başarıyla tamamlanması için; Katılımcı projelerde önceliği olan grupların sivil birer varlık göstermeleri zorunludur BM programlarına göre, kendi inisiyatifleriyle gerçekleştirmeleri gereken bazı programları GAP idaresi yardımıyla gerçekleştirmiş bulunan genç ve kadın gruplarının bu programlarına, katılımcılık ve küresel adalet açısından da bakmakta yarar vardır.

Bu çalışma, yukarıda kısmen serimlenen bu sorunların Mardin ve Mardin'de genç projeleri kapsamında tartışılması amacını taşımaktadır. Bu amaçla, Mardin'de gerçekleştirilen ve bir Sivil Proje Örneği olarak sunulan "Gençten Gence Sosyal Gelişim Projesi" kapsamında yer alan, "Mardin Gençlik ve Kültür Evi" projesine bakılmıştır. Bu projeler sivilik ve etkinlik tartışmaları içinde değerlendirilmiştir. Bu çerçevede Mardin Gençlik ve Kültür Evi'ne gelen gençlerle derinlemesine mülakatlar yapılmış ve ayrıca bir demografi anketi uygulanmış, ayrıca her iki merkezin ve programın da çeşitli dokümanları incelenmiştir.

III. MARDİN'DE GENÇLİĞİN DEMOKRASİYE KATILMA BİÇİMLERİ ve KÜRESELİN ADALETİ

Kamusal alana demokratik müdahalede en önemli aşamalardan ve aynı zamanda göstergelerden birisi; çeşitli birlikleşmelerin örgütlü müdahalesidir. Bu biraradalık, birlikleşme biçiminin, kendi iç birleşimlerini ne oranda demokrasiyle bağdaştırabilirse, kamusal alandaki taleplerinin de o oranda demokrasi istemiyle birlikte ilerleyeceği- en azından- teorik olarak varsayılmaktadır. Diğer bir deyişle, klasik liberal politik anlayışa göre, örgüt içindeki demokrasi platformu, kendiliğinden dışarıya da bağlantılıdır. Eğer örgüt içi demokrasi varsa, bu örgütlenme dışarıda da demokrasi talep eden programlar üzerinden ilerleyecektir.

Oysa, 1990 ve sonrasında çeşitli uluslararası destekler almış olan ulusal kalkınma programlarında, bu iç zorunluluklardan ziyade, 'katılımcılık' modeli üzerinde durulmaktadır. Yeni dönemde 'iyi yurttaş' olarak kamusal alana çıkabilmenin hem ön şartı hem de göstergesi 'katılımcı' nosyonu ve misyonu iyice benimsemiş olma şartıdır. Dünya Bankası Başkanı 1998 yıllık toplantısında yaptığı konuşmada bütün dünyayı şu sözlerle bilgilendiriyordu: "Katılım-son çalışmalarımızdan bildiğimiz gibi yalnızca kalkınmanın verimliliğini artırma aracı olarak değil- uzun vadeli sürdürülebilirlik ve dirayetin anahtarı olması nedeniyle önemlidir" (Francis, P., 2002:109). Katılım böylece merkezi bir kavram olmakta, ancak daha önemlisi katılımın sürdürülebilirlik, verimlilik veya kalkınma gibi bazı odak gelişmelerden ziyade salt katılım için benimsenmesidir. Diğer bir deyişle katılımın kendisi bir inanç sistemi olmaktadır: "Önce katılma sonra projelendirme" anlayışı bu programın odak noktasındadır. Bu inancın takrar üretmek istediği sağlam zeminin "toplumsal bütünleşme'den sistem bütünleşmesi'ne kadar giden bir bütünleşme isteği" olduğunu söyleyebiliriz.

Bu bütünleş-tir-me isteği, kimi zaman, eldeki mevcut proje ya da programlara, tarafların onay vermelerinden ibaret birtakım süreçleri de 'katılım' davranışı içinde

saymaktadır. Böylece bütünleşmenin çimentosu katılımcılık, katılımcılık için gerekli ön şart da bütünleşme olarak öngörülmektedir.

Mardin'de GAP-BKİ tarafından Mardin Valiliği ile birlikte gerçekleştirilen Gençten Gence Sosyal Gelişim Projesi çerçevesinde olanlar da, biraz bu öngörü içinde gerçekleşmektedir. Projenin 'Taraflar'ı yani katılanları teorik olarak tamam gibi gözükmemektedir. Merkez otoritenin yereldeki temsilcileri: Valilik, Uluslararası bir kuruluş: AISEC, yine devlete ait ancak kendisini sivil olarak tanımlayan bir idari birim: GAP-BKİ. Ancak buradaki sorun gerçek STK'nın bulunmamasıdır. Tüm tarafların hazır olduğu bu programın bir proje ile uygulamaya geçirilmesinde, esas elemanın eksikliği göze batmaktadır.

'GENÇTEN GENCE SOSYAL GELİŞİM PROJESİ' amaçlarını aşağıdaki gibi duyurmaktadır: GAP İdaresi AIESEC(Türkiye İktisadi ve Ticari İlimler Talepleri Staj Komitesi Derneği) işbirliği ile Mardin'de Valilik ve Belediye'nin desteğinde yürütülen Proje'nin amacı GAP Bölgesi'nde farklı sosyal katmanlardaki 15-25 yaş arasındaki gençlerin değişmeye açık, üretken, çağdaş ve girişimci olmalarına yardım edecek bir ortam sağlamaktadır.

Çeşitli bültenlerinde, Proje, amacını şöyle açıklamaktadır: "Gençlerde inisiyatif geliştirme yolu ile hem kendi sosyal gelişmelerine hem de sürdürülebilir toplumsal - insani gelişmeye katkı sağlamak". Bu doğrultuda da kurulan Mardin Gençlik ve Kültür Evi'nde gençlerin farklı ilgi alanlarında etkinlikler düzenlenmektedir.

Bu etkinlikler çerçevesinde yapılanlar, Projenin duyurularını yapan dergi ve broşürlerde şöyle açıklanmaktadır:

- "26 Ekim 1999 tarihinde karikatürist Halil Ustaoglu ve ressam Müteber Yügnük gençlerle bir hafta atölye çalışmaları ve sohbet toplantıları yapmıştır.
- Ülkemiz gençleri ile Avrupa Birliği üyesi ülkelerindeki gençler arasında etkileşim ve deneyim paylaşımı ortamının yaratılması amacıyla, Mayıs 2000 içinde Mardin'de düzenlenen "Gençlik Eğitim Semineri" inde Mardin'li gençler "Gençten Gence Sosyal Gelişim Proje'sini sunmuşlardır.
- Ayrıca gençler, yöre dışından bu seminere katılan yaklaşık 340 genç ile bu projeyi tartışıp, geleceğe yönelik etkinlikler üzerinde yoğunlaşmışlardır.
- Gençlik ve Kültür Evi'nde düzenlenen etkinlikler -bilgisayar, matematik, İngilizce kursları, edebiyat sohbetleri- gönüllü gençler tarafından belirli gün ve saatlerde verilmektedir.
- Haziran 2000 itibariyle, bilgisayar eğitiminden 25, İngilizce eğitiminden 15 genç yararlanmıştır.
- Ayrıca sportif etkinlikler çerçevesinde 30 genç masa tenisi etkinliğine katılmaktadır.
- Gençler tarafından kendi aralarında bir kurul oluşturulmuş olup, sosyal, kültürel, eğitsel ve sportif faaliyetler bizzat kendileri tarafından planlanmakta ve izlenmektedir. Faaliyetler gönüllülük temelinde uygulanmaktadır.

- Yöre gençlerinin dış dünya ile yakın sosyal ilişki ağını kurabilmesi ve genişletebilmesi için Gençlik ve Kültür Evi'nde Internet bağlantısı da kurulmuştur".

Bundan sonraki kısımda, hem Projenin hem de Mardin Gençlik Evi'nin incelenmesi ve varılan sonuçlar tartışılacaktır.

IV. YOLUNDA GİTMİYEN NEDİR? MARDİN GENÇLİK ve KÜLTÜR EVİ PROJESİ:

Kuruluşundan itibaren düzensiz de olsa çıkarılmış olan bazı dergiler ve bültenler üzerinde yapılan çalışmalar ve Mardin Gençlik ve Kültür Evi'ne devam eden gençlerle yapılan derinlemesine mülakatlardan çıkan sonuçlar aşağıda sıralanmıştır:

1. Mardin, Harran, Diyarbakır ve Doğubeyazıt'ta açılmış olan her dört Gençlik ve Kültür Evi Merkezi'nin başkanları; yörenin feodal geleneği taşıyıcısı olan aileler arasından ve bunların genç kuşakları arasından seçilmiştir. Bu aileler aynı zamanda merkez devlet politikaları ile çatışmayan ve belli dönemlerde aralarından milletvekili çıkartmış geniş ailelerin çocuklarıdır. Bu gençlerin seçimi yerel dinamiklerle doğal liderlerin gençlerin kendi inisiyatifleri ile seçimlerinden çok; merkez devlet ile birlikte çalışabilecek ailelerin, kolay maniple edilebilecek genç kesiminin tercih edildiği izlenimini güçlendirmektedir.
2. Bu gençler, yerel nüfusun aksine daha üst eğitilmiş, otoriteye karşı daha tanık ve karşı gelme tekniklerini pratik olarak yaşamamış ailelerin çocuklarıdır ve şehir içinde kendilerinin kendi yaş gruplarından ziyade; ailelerinin prestijleri ile varolabilen bir gruptur. Örneğin Mardin'de Pınar Mungan, Doğubeyazıt'ta Egemen Teomete, Diyarbakır'da Mustafa Akengin gibi aileler, geçmişte bütün partilerden milletvekilleri çıkartmış geniş ailelerdir. Yerel Gündem içindeki bu seçimler kuruluşun ilk aşamasında yapılmıştır ve artık başkanları değiştirmek en azından yerel dinamiklerle mümkün değildir.
3. Projeler bütünüyle GAP merkez tarafından yürütülmekte; MGKE ise bunlara evsahipliği yapmaktadır., YG21 içinde olmanın yerel bir tek anlamı vardır: Gelen konukları ağırlamak. Yerelden proje üretilememekte; üretilen kabul edilmemektedir.
4. Ne yazık ki MGEvine devam eden gençlerin ne tam sayısını ne de tam süreçlerini saptamak mümkün olmamıştır. Zira süreklileştirilmiş bir çalışma olmadığı gibi; gelen kız ve erkek gençlerin kayıtları da yoktur. Bunun yanı sıra toplam gelen sayısı ya da toplam proje üzerinde de konuşmak mümkün değildir. Her tür çalışma merkezden başlatılmakta, sonuçlar sayılar halinde merkeze iletilmekte, sonuçlar ise MGEvinin gençlerine değil, Sivil toplum projeleri içinde yurtdışına iletilmektedir. MGEvinin kendi ürettiği çalışmaların Türkiye içinde ve Mardin'deki gençlere başarı hanesine geri dönüşü yoktur.

Gençlik Evleri'nin hedefleri arasında;

a-Genç kitleye en yaygın ulaşmanın sağlanması için araştırma ve incelemelerin yapılması

b-Gençlik problemlerine çözüm aranması

c-Gençin eğitim ve isteklerinin tespiti sıralanmıştır.

Bu kapsamdaki etkinlikler ise:

Eğitim- Hukuk, çevre bilinci, bilgisayar, dil, meslek becerisi kazandırma, sağlık bilgisi, okuma yazma, toplumsal cinsiyetçi ayrıma karşı güçlendirme, üniversite kazanma desteği gibi bazı kurslar sayılmaktadır.

5. Bu ilkeler dahilinde kapsananlar ise destekleyici kurslardır. Ekonomik destekleme kapsamında yer alabilecek olan bu kurslar; içinde (education-equality, empowerment- employment) sadece İngilizce, resim ve müzik kursları tam zamanlı ve düzenli olmayan biçimde işletilmektedir.
6. Bu destek sistemleri (education-equality, empowerment- employment) BM programlarından alınmıştır. Bu gelişmeler de yine BM programlarına uygun biçimde; destek sistemleri ve grupları ile beslenmiştir. Örneğin her şehirde bu hedeflere yönelik etkinlikler için, sağlık grubu, danışmanlık hizmeti grubu, spor grubu ve organizasyon hizmetleri grupları mevcuttur.
7. Ancak bu grupların rapor yazmanın dışında bir etkinliği olup olmadığına bakıldığında durum tartışmalıdır. Bu hizmet grupları iki haftada bir toplanmakta ve her toplantıda alınan kararlar bir rapor halinde merkeze gönderilmektedir. Ancak bu raporlarda asıl yapılanın geri bildirim (monitoring-evaluation) olan izleme-değerlendirme sistemi kurulmadığından, daha doğrusu çalışmaların ayrılmaz bir parçası sayılmadığından; raporlar temenni düzeyinde gönderilmekte ve daha önemlisi tüm gösterilenler de birer temenniden ziyade, merkez örgütler tarafından bir sonraki dönemin hedefleri arasında kabul edilmektedir. Merkezin kendisi de bir izleme-değerlendirme, geri bildirim sistemine sahip olmadığından; bir sonraki dönemde rapor ya da temennilerin gerçekleşme düzeylerine ilişkin gerçek bir yol alınamamaktadır. GAP merkezin periyodik olmayan uluslararası izlenmesinde yapılan tek izleme-değerlendirme düzeneği ise "İzleme-değerlendirme Yok/var" sistemidir. Yani uluslararası uzman; sadece gelip raporunu "İzleme değerlendirme yok" diye verilmekte ve gitmektedir. Bunun dışında başarı izlemesi ve geri bildirime yönelik bir çalışma yoktur.
8. Mardin Gençlik Evi'ne 2001-2002 yılında bir kez giren genç sayısı 234, bunların % 76'sı erkek %, %24'ü kadındır. Bunların sadece 30 kadarı Gençlik ve Kültür Evi'nin faaliyetlerine sürekli olarak katılmaktadır. Bu 30 kişinin 26'sı, yörede sosyolog olarak çalışan bir doktora öğrencisinin gönüllü olarak verdiği İngilizce kurslarına devam etmekte olan; 2'si aynı zamanda birer lisede resim öğretmeni olup, gönüllü olarak Gençlik ve Kültür Evi'nde resim ve dekopaj tekniği dersi vermektedirler ve diğer etkinliklere de vakit bulduklarında katılmaktadırlar. Bir kişi MGKE'nin başkanı, diğeri ise yardımcısıdır. Ayrıca sürekli gelmeye çalışan gençlerin 12

kadarı da bu resim ve dekopaj derslerini izlemektedir. Diğerleri için ise MGKE, haftada bir gün "arkadaşları şöyle bir görmek için" uğranılan bir yerdir.

9. MGKE, tüm gençlerin yaratıcılığına yönelik bir programı yerelde geliştirememekte; merkezden istek ve duyuru gelmedikçe bir program teklifine girmemektedir.
10. MGKE'nin tüm programları ve ilkeleri arasında, "güçlendirici destek ve yaratıcı eğitim"programlarına rastlanmamıştır.
11. MGKE, toplumsal cinsiyet hassasiyetine yönelik bir programı çizmemektedir. Programlarda; çalışan, çalışmayan veya eğitim içinde veya dışındaki genç kızlara yönelik bir hassasiyet maddesi yoktur. Bu durum, proje ve programlara da yansımaktadır.
12. MGKE, birkaç yıl önce Emniyet Müdürlüğü-Özel Tim Binası olarak kullanılan bir binanın, Emniyet Müdürlüğüne boşaltılması ile, bir kısmına yerleşmiştir. Binanın kalan kısmında, GAP-GİDEM ve GAP-ÇATOM yer almaktadır. Bina büyük ve her tür etkinlik için elverişli olmasına rağmen, yeterince verimli kullanılamamaktadır. Örneğin bazı odaları hala boştur. Ancak burada asıl problem, geçmişte bir şiddet ortamı yaşamış gençlerin, Emniyet Müdürlüğü eski binasına girerken hala tedirgin olmalarıdır. Bunu gençler "Bu ilde yaşayanların bir anonim sicili var" diyerek açıklamaktadır.
13. Özellikle genç kızların devamı engelleyen bir diğer unsur da, yeni Emniyet müdürlüğü binasının hemen bu binanın yanında olmasıdır. Özellikle, genç kızlarının çarşıya ekmek almaya bile gönderilemediği geleneksel tutuculukların yaygın olduğu bu şehirde; genç kızların kapısında sürekli erkek polisin nöbet tuttuğu bir binaya girmeleri, dedikoduyu göze almaksızın neredeyse olanaksızdır.
14. MGKE, yerel bilincin gelişmesi, çevreye ve kültüre duyarlılık gibi bir programı, Mardin'de son derece güçlü bir Yerel Gündem 21 grubu olduğu ve bu grup ta özellikle bu iki hedefe yönelmiş olmasına rağmen geliştirememiştir. Mardin, 2000 yılında, UNESCO tarafından "Kültür Mirası kentler" kapsamına alınmış, YG21 özellikle bu dönemden sonra şehrin tarihi ve kültür mirasına sahip çıkmaya başlamıştır. Tarih Vakfı, İstanbul Üniversitesi, Mimarlar Odası, İFSAK gibi kuruluşların da desteği ile, Mardin eski şehir dokusu tanımlanmış, evlerin ve sokakların bir kısmı restore edilmiştir. Ancak MGKE'nin bu çalışmalara katkısı, desteği, projesi veya katılımcı desteği yoktur.
15. MGKE, yerel eğitmenin, gönüllülerin desteğini de çekememiştir. Sağlıkçılar, hukukçular vb.; şehrin çekici ve gönüllü olarak çalışabilecek güçlerinin desteğini sağlayacak çeşitli program, proje vb. yoktur. Bu anlamda, MGKE, ölçek geliştirememektedir.

16. MKGE 1999 yılında AİSEC ile 2001 yılında ise, Habitat ile bağlantıya geçmiş ve tek gençlik STK'sı olarak görünmektedir. Bu bağlaşıklardan AİSEC ile 1999 yılında bir "Gençten Gence Eğitim Projesi", 2001 yılında Yerel Gündem kapsamında bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda gençlerin projeye ilgisinin arttığı bildirilmekte ve raporlanmaktadır (BKZ. Platform, YG21 ve Habitat Gençlik dergisi, Özel sayı, Nisan, 2002). Platform Dergisi'nin bu çalışmaların tanıtımına ayırdığı Özel sayısında, Mardin çalışmaları ve Mardinli gençlere düşünceler şöyle tanıtılıyor:
 - 1 15 Mayıs-30 Eylül: Proje takvimi oluşturulması; Mardin'de Mardin gençlik ve Kültür Merkezi'nin teknik olarak güçlendirilerek, ofis olarak kullanılmaya başlaması; Ofislerin teknik olarak ihtiyaçlarının karşılanması; yerel ofislerin düzenlenmesine yerel katkıların sağlanması; Projenin Türkçe'ye çevrilerek broşür haline getirilmesi; Projeye katkı sağlanması için tanıtımların yapılması; bülten hazırlanarak tüm kurumlara dağıtılması; Bölgede üç ilden 6 gencin katılımı ile (Diyarbakır-Siirt, Mardin) Fransa'da bir gençlik organizasyonu yapılması (bu geziye Mardin'den başkan Pınar Mungan katılmıştır); Mardin'de bir gencin Yunanistan'da yapılan GüneyDoğu Avrupa Gençlik sanat Festivaline katılması (Bu katılımı Başkan Pınar Mungan yapmıştır); Diyarbakır, Mardin, Siirt saha koordinatörlerinin İstanbul'da 28-29 Eylül'de yapılan AB Euro-Med Gençlik Eylem Programı tanıtım toplantısına katılımının sağlanması (Mardin koordinatörü Pınar Mungan'dır); Olumluluklar kısmında ise " Mardin Gençlik ve Kültür Evinde resim kurslarına katılan gençlerden 13'ünün üniversiteyi kazanması bu tür çalışanların üzerinde olumlu etki yapmıştır" ibaresi var.
 - 2 Ekim-31 Aralık: 2001: Gençlik yürütme kurulları oluşturularak program takvimi yapılmıştır. Geçici yürütme kurulları oluşturulmuştur. Bilgi teknolojilerinin geliştirilmesi konusunda, Ericson ile geliştirilen bir görüşmeye tam illerden çağrılılar katılımı, görüş alışverişi yapılmış, projenin geliştirilmesi kararı alınmış; MGKE'nde bir kafe oluşturulması kararı alınmış, kaynak arayışına girilmiş; Olumluluklar ise "Gençlerin bir bağlama ekibi oluşturmuş olmaları ve bir tiyatro girişiminde buldukları"
 - 3 15 Şubat-2002: Habitat ve YG21 programları desteği çerçevesinde İstanbul'dan gelen bir ekip, yerel gündem politikalarının hayata geçirilmesi konusunda iki günlük bir konferans vermişler ve toplantı sonrasında Mardinli gençlerle beraber "stres ve yorgunluğu atmak için" eğlencelerden ilki düzenlenerek; yöresel şarkı ve türkü söylemişler; folklor oynamışlardır. "toplantının sembol şarkısı bu eğlenceyle birlikte oluştu, bu geceden sonra yöresel şarkı Mirkut' otobüslerde hatta toplantı aralarında dahi katılımcıların stres attığı bir araç haline geldi" (Mardin Euro-Med Bilgi Aktarma ve Paylaşma Toplantısı, Dergi-Özel sayı); ikinci gün kültürlerarası öğrenme ve üçüncü gün de örnek proje yazımı konuları işlenmiş; üçüncü gün akşamının sürprizi Ankara ofisinden Derya Sel'in doğum gününün katılımcılar tarafından kutlanması olmuştur" Dördüncü gün liderlik, beşinci gün Sürdürülebilir

kalkınma konularında konferanslar verilmiş; bu sürenin sonunda, MGKE de bir proje ile başvurmuştur: "Türkiye'nin Avrupa Birliğine Üyeliği". Projenin ortakları Pınar Mungan ve yardımcısı ve Diyarbakır Gençlik Evi başkanı ve yardımcısı olmuş; 6 ay sürecek olan bu çalışmanın amacı "Gençlerde AB sürecine ilişkin bilinç yaratmak" olarak açıklanmış; aktivite olarak da Mısır-Cezayir-Fas-Tunus-İngiltere-Fransa ve İspanya'yı da kapsayan bir gezi önerilmiştir.

Sonuç olarak:

- Merkez otoritenin tüm finans çıkışlarını elinde tutabileceği dikkate alınmamıştır,
- Merkez otoritenin demokrasi talebi konusundaki yeterliği dikkate alınmamıştır,
- Merkez otorite bir bütün olarak görülmüş, içerisindeki çeşitli güç odakları (demokratik ve anti-demokratik güçler bunlar arasındaki etkileşimler dikkate alınmamıştır,
- Bazı yerel güçlerin merkez otoriteden bile daha güçlü olabilecekleri dikkate alınmamıştır,
- Uzmanlar teorik olarak çalışmışlardır,
- Yerelin istek ve ihtiyaçlarını anlamaktan ziyade, modernist ve seçkin bir politika izlenmiş, İhtiyaçlar tepeden belirlenmiştir,
- Geleneksel değerlerden hangilerinin halkı tutuculaştırdığı, hangilerinin projelerde desteklenmesi gerektiği dikkate alınmamıştır,
- Tüm programlar boyunca halkla işbirliği yapılmamıştır,
- İşbirliği yaparak örgütlenmiş grupların üretime yönlendirilmesi eksik kalmıştır,
- Uluslararası işbirliği bağları devlet ile sınırlanmıştır,
- Gönüllülük esasına dayalı hizmetlerde merkez politikaların değişebilirliği dikkate alınmamıştır,
- Uluslararası birlikler yerel STK'larla aynı düzeyde sorumluluk almamış, denetlenememiştir,
- Ulusal ve uluslararası etkileşimde şeffaflık kurulamamıştır,
- Yerel STK'ların hangi güç gruplarının temsilcileri olduğu dikkate alınmamıştır,
- Katılımcı yaklaşımın, demokrasinin sadece ilkesel olarak adı vardır. Bunların hayata geçirilmesi için gerekli demokrasi ortamı yaratılmamıştır.

Kaynaklar

- Alavi, H., 1982, "The Structure of Peripheral Capitalism", (içinde) Introduction to the Sociology of Developing Societies, H.Alavi ve T. Shanin, (der), MacMillan Press, London.
- Baharoglu,D., & Kessides,C.; World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty – World Bank ; Poverty and Social exclusion in North and South

- Erder, S. 1997, Kentsel Gerilim: Enformel İlişki Ağları Alan Araştırması, um:ag, İstanbul.
- Erdoğan, G. 1997, "Yoksulluğun Neresindeyiz?", Ekonomik Forum, 15 Nisan 1997, 4:4;26-28.
- Escobar, 1995, Encountering Development, Princeton University Press: Princeton.
- Francis, P., 2002, "Dünya Bankasında Katılımcı Kalkınma: Sürecin Önceliği", (içinde) Katılım: Yeni Bir Zorbalık mı? (Der). Bill Cooke ve Uma Kothari, De:ki, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul.
- Hall, A., 1988, "Community Participation and Development Policy: A Sociological Perspective", (içinde) Development Policies: Sociological Perspectives, A.Hall ve J.Midgley, (der.), Manchester University Press, Manchester.
- HDI, Human Development Report, 2000, UNDP.
- HDI, Human Development Report, 2000, UNDP.
- <http://www.worldbank.org/urban/poverty/defining/htm>
- İnsel, A., 2001, "İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri", ToplumBilim, 89,:62-73.
- Işık, O., ve Pınarcıoğlu, M., 2001, Nöbetleşe Yoksulluk, İletişim yay., İstanbul
- Lewis, O., 1965, İşte Hayat, E Yay., İstanbul.
- Moser, C.. World Development, Vol. 26, No. 1 pp. 1-19, 1998 ; Urban poverty chapter of the PRSP Sourcebook. World Bank,
- Oruç, Y., 2001, "Küresel yoksulluk ve Birleşmiş Milletler", ToplumBilim, 89: 73-87.
- Özgen, H.N., 2002, "GAP Kapsamına Giren İllerin ve Kalkınmacı Söylemin İktisadi Antropolojisi", 8. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi, 23-27 Eylül 2002, Diyarbakır.
- Özgen, N., 19 98,"Yerelin Otoritesi, Merkezin Demokrasisi: Şırnak/İdil'de Kalkınma Projesi Önerisi", Sosyolojik Araştırmalar Dergisi, 1.
- Rakodi, C., University of Cardiff , The Asset Vulnerability Framework: Reassessing Urban Poverty Reduction Strategies.
- Senett, R. 1997, "The New Capitalism", Social Research, vol.64.no:2.
- Sönmez, M. 2001, Gelir Uçurumu, Om Yay., İstanbul.
- Spivak, G.C., 1988, "Can the Subaltern Speak?", C.Nelson ve L. Grossberg (der) Marxism and the Interpretation of Culture, University of Illinois Press, Urbana.
- Taylor, G., 1979, From Modernization to Modes of Production, MacMillan Press, London.
- UNICEF, 2000, Türkiye'de Bölgelerin Gelişimi
- UNICEF, 2000, Türkiye'de Bölgelerin Gelişimi
- UNDP, National Human Development Report, 1997.
- Zizek, S., 2002, "Sivil Toplum, Fanatizm ve Dijital Gerçeklik", (içinde) Kavramlar ve Bağlamlar Arasında (çev. C.Akaş), YKY., İstanbul, s:45.

TÜRKİYE' DE GENÇLİĞİN SAĞLIK SORUNLARI

Prof.Dr.Fethi DOĞAN*

ÖZET

Risk altında bulunulan sağlık sorunları bireyin içersinde yer aldığı yaş ve cins grubuna göre değişiklik gösterirler. Gençlik yaş grubu, sosyal bilimlerde kabul gördüğü şekliyle, 15-24 yaşları arasında yer almaktadır. Bu yaş gurubunda görülen ölümlerin sıklık sırasına göre ilk beş sebebi ile, bu yaş grubunda görülen fizik ve ruhsal sorunların neler olduğu bu araştırmada ele alınmıştır. Ölüm sebeplerine ait kayıtlama sistemi sağlıklı olduğundan, güvenilir kaynaklardan bilgi toplanmış olup, sıklık sırasına göre, görülen ilk beş ölüm nedeni ; trafik kazası dahil bütün kazalar, kalp hastalıkları, intiharlar, habis urlar ve serebro-vasküler hastalıklardan oluşmaktadır. Fiziksel ve ruhsal şikayetlerden oluşan gençlik hastalıkları ise, hastalık kayıtları sağlıklı tutulmadığından, ancak özel araştırmalara dayalı olarak edinilebilmiştir. Bu sonuçlara göre bulgularan kronik hastalıklar ; tüberküloz, kansızlık, astım ve kalp hastalığıdır. Akut hastalıklar ise; cinsel sağlık sorunları, ruhsal bunalım, ağız-diş sağlığı sorunları, üst solunum yolu enfeksiyonu ve kızlarda ağrılı adet gibi şikayetlerden oluşmaktadır. Psikososyal şikayetlerin de bu yaş gurubunda yoğun olarak yer aldığı görülmüş olup, bunlar ; yorgunluk, uykusuzluk, baş ağrısı, kilo sorunu ve beslenme sorunu olarak belirlenmiştir.

* E.Ü.Tıp Fakültesi Halk Sağlığı A.B.D.

GİRİŞ

Bireyin hasta olması ve / veya ölmesi riski doğumun ilk gününde en yüksek düzeyde olup, bir aylık bebek yaşına ait ölümlerin % 60-70 düzeyi doğumun ilk gününe aittir. Bir yaş çocukluğu içinde ise ölümlerin % 50-60 düzeyi doğumdan sonraki bir aya aittir. Şu halde bireyin ölüme en yakın olduğu dönemler doğuma en yakın olduğu dönemlerdir. Dört yaş sonuna kadar ölüm riski azalır ve beşinci yaşta azalmış bir düzeye oturarak seyrini sürdürür. Bu yüzden 5 yaş altı ölüm hızları gelişmişliğin bir ölçütü olarak karşılaştırılan ölçütlerdendir. Ölüm hızının (Mortality Rate) en düşük olduğu yaş guruplarından birisi olarak 15-24 yaş gurubu, fiziki vücut direncinin en yüksek olduğu bir dönemdir. Refah seviyesinin ve gerekse bütün sağlık ölçütlerinin en düşük olduğu gelişmekte olan ülkelerde bile ölüm hızının en düşük bulunduğu yaş gurubu 15-24 yaşları kapsayan gençlik gurubudur. Bu tür ülkeler nüfusun çocukluk ve gençlik dönemlerine toplanması ve yaşlılık ölümlerinin de çok olması sebebiyle, “ genç toplumlar ” olarak nitelendirilirler.

Mortalitye hızları düşük olmakla birlikte genç yaş gurubunun oldukça yoğun sağlık sorunları mevcuttur. Fizik ve fizyolojik yapısı hızla gelişen bireyin oryantasyon sorunları büyürken, ruh sağlığını sürekli sarsan psikolojik, sosyolojik ve psiko-sosyal sorunlar da şiddetli bir baskı yaratabilmektedir. Bu durumda gençlik dönemi ; hayatın en güzel, en ilginç, en unutulmazlarla dolu, en yoğun duyguların yaşandığı, en çok problemlerin edinildiği ve daha bir çok “ en ” lerin yer aldığı bir dönemdir. Bu araştırmanın amacı; en yakın döneme ait istatistik kayıtları ve araştırmaları inceleyerek Türkiye’deki 15-24 yaş gurubu gençliğinin fazlalık sırasına göre ilk beş sıradaki ölüm sebebini belirlemek ve aynı zamanda bu yaş gurubunda görülen fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarını da tespit etmektir.

GEREÇ ve YÖNTEM

Ölüm istatistiklerini edinmek için devlet istatistik enstitüsü yayımları başta olmak üzere, Sağlık Bakanlığı ve diğer sağlık kurumlarının yayımları, hastalık istatistiklerini edinmek için ise, bu konulardaki özel araştırma yayımları incelenmiştir. Yıllar arası mukayeselerde dağılım istatistikleri, regresyon, korelasyon ve anlamlılık testleri kullanılmıştır.

BULGULAR

15-24 Yaş gurubundan oluşan genç gurupta ölüm hızlarının verildiği tablo 1’ in bilgileri 1998 yılına ait olup, Sebebe Özel Orantılı Ölüm Hızları (SÖÖH) ile Yaşa Özel Orantılı Ölüm Hızları (YÖÖH) birlikte sunulmuşlardır.

15-24 yaş gurubu toplamının Mortalite hızı % 2.4’ tür. Cins dağılımında ise bu hızlar; erkeklerde % 2.7 ve kadınlarda % 1.9’ dur. Bu yaş gurubu erkekleri kadınlardan daha fazla ölmektedirler. Ancak, her iki cinsinde bu yaş gurubundaki ölümleri oldukça az görülmektedir. SÖÖH hesaplamalarında en sık rastlanan beş ölüm nedeni belirlenmiş ve ölüm hızları tablo : 1’ de gösterilmiş olup, bu yaş gurubunun en sık rastlanan ölüm nedeni kazalardır. Trafik kazası da dahil bütün kazalardan ölüm bu yaş gurubundaki ölümlerin % 27’ sini oluşturarak yüksek hız vermektedir. Erkek ölümlerinin % 31’ i ve kadın ölümlerinin % 19.2’ si kazalar olduğuna göre, erkeklerin

kadınlara nazaran daha çok kaza ölümü geçirdikleri anlaşılmaktadır. İkinci sırada sık ölüm nedeni olan kalp hastalıkları bu yaş gurubu ölümlerinin % 16.5’ i dir. Erkeklerde % 14.1 ve kadınlarda % 21.1 olduğuna göre, kadınlar bu yaşlarda erkeklerden daha çok kalp ölümü yansıtmaktadırlar. Üçüncü ölüm nedeni olan intiharlar ise bu yaş gurubu ölümlerinin % 16’ sını oluştururlar. Erkeklerde gözlenen % 11.9 hızına karşılık kadınlarda % 23.8 gözlenmiş olması, bu ölüm nedeninin de fazlasıyla kadın cinsini tuttuğunu işaret etmektedir.

Dördüncü ölüm nedeni olan Habis urlar, yaş gurubu ölümlerinin % 8.3’ ünü ve beşinci ölüm nedeni olan Seregro-vasküler (beyin-damar) hastalıkları ise yaş gurubu ölümlerinin % 5.7’ sini teşkil ederler. Her ikisinin de erkek – kadın hız dağılımları fark görülmecektir düzeyde yakın gözlenmiştir.

Ülkemizde intiharların bu yaş gurubunda üçüncü sıklık sırasında yer alması ilginçtir. Bu yaş gurubu intiharların özellikle erkeklere oranla kızlarda 2 misli sıklıkta görülüşünün önemli bir sebebi de karşı cins ilişkilerindeki baskıcı tutumlardan kaynaklanıyor olmasıdır. Tablo 2’ de 1989-1998 yılları arasında Türkiye’deki intiharların yaş gurubu dağılımı verilmiştir. İncelenen 10 yılın tamamında da bütün yaş gurupları arasında en yüksek intihar hızına sahip bulunan bu yaş gurubu, bütün yaş gurupları toplamının % 30-35’ini oluşturmaktadır. Dikkati çeken bir diğer özellik ise, intiharların 1989’ dan 1998’ e gelişte sürekli artmakta olduğudur. Bu artış Grafik : 1’ de yansıtılmış olup, artış ilişkisi $r = 0.901$ düzeyinde yüksek gözlenmiştir.

15 – 24 Yaş grubu en sık rastlanan beş ölüm sebebini yansıtan tablo 1’ in belirlediği bir başka bulgu ise, bu yaş grubundaki ölümlerin % 73,5’ inin bu beş sebepten oluştuğudur.

Hastalık istatistiklerinin ülke çapında sağlıklı izleme ve yansıtma kaynaklarına sahip bulunmaması sebebiyle morbidite hızlarına ait veriler özel araştırmalardan sağlanmaktadır. 15 – 24 Yaş grubunda sık rastlanan kronik hastalıklar ; tüberküloz, kansızlık, astım, kalp hastalığı ve beslenme bozukluklarıdır. Akut hastalıklar olarak; cinsel sağlık sorunları, ruhsal bulanım, ağız-diş sağlığı şikayetleri, üst solunum yolu enfeksiyonları, kızlarda ağrılı adet, saçta yağlı kepeklenme (sebore) ve yüzde sivilce sorunları yansıtılmaktadır. Psikososyal sorunlar olarak ise ; yorgunluk, uykusuzluk, baş ağrısı, kilo sorunu ve beslenme sorunları öne çıkmış bulunmaktadır. (1, 2, 5, 7, 8, 9)

TARTIŞMA ve SONUÇ

Türkiye’de 15-24 yaş grubu gençlerin ölüm sebeplerinden ilk beş sırada yer alanları trafik kazası dahil bütün kazalar, kalp hastalıkları, intiharlar, habis urlar ve serebro – vasküler hastalık ölümleridir. İlk yardım bilgisi ve acil müdahale eksikliği sebebi ile kaza ölümlerinin çok yüksek olduğu düşünülmektedir. Kalp hastalıklarının yüksek mortalite hızı vermesinde, kalp hastalığının major risk faktörleri konusunda toplum eğitiminin eksikliği ve toplum taraması çalışmalarının yapılmayışı belirtilebilir. İntiharlar ise; bütün yaşlardaki intihar ölümlerinin % 30 – 35 düzeylerini işgal ettiğine göre çok yüksektir. Yıllar itibariyle anlamlı bir artış da gösterdiğine göre, gençlerimizin psikososyal sorunları artarak gelmekte ve tehlike büyümektedir. (3, 4, 6,) .

Türk gençliğinin sağlığı ve özellikle ruh sağlığı ile daha yakından ilgilenmek gerektiği bu çalışmada anlaşılmış bulunmaktadır.

Kaynaklar

- Bilgel N : Gençlik ve Kazalar. III. Halk Sağlığı Günleri, 5-7 Mayıs 1993, Kayseri.
- Bumin MA : Gençlik döneminin morbidite ve mortalite sorunları. III.Halk Sağlığı Günleri, 5-7 Mayıs 1993, Kayseri.
- DİE : Türkiye istatistik yıllığı, 1999. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2000, Ankara
- DİE : İl ve İlçe Merkezinde Ölümler, 1998. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2002, Ankara.
- Gülçecek S, Sabuncu H, İşsever H : Üniversite hazırlık öğrencilerinin beslenme özellikleri, III.Halk Sağlığı Günleri, 5-7 Mayıs 1993, Kayseri.
- Onur B : Ergenlik Psikolojisi, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd.Şti, Ankara, 1997.
- Örkün M, Yolsal N, Aslan V, Özden Y : Gençlerde intihar girişimleri. III.Halk Sağlığı Günleri, 5-7 Mayıs 1993, Kayseri.
- Sofuoğlu S : Gençlerin ruhsal problemleri, III. Halk Sağlığı Günleri, 5-7 Mayıs 1993, Kayseri
- Topgöz P, Çelik F, Davran Ş, Saka G : Diyarbakır sanayi bölgesinde çalışan çırakların beslenme durumları. III. Halk Sağlığı Günleri, 5-7 Mayıs 1993, Kayseri.
- Yardımcı E İnce N, Hapcıoğlu B, İşsever H : Öğrenim gören gençlerimizin sağlık sorunları. III. Halk Sağlığı Günleri, 5-7 Mayıs 1993 , Kayseri.

EKLER:

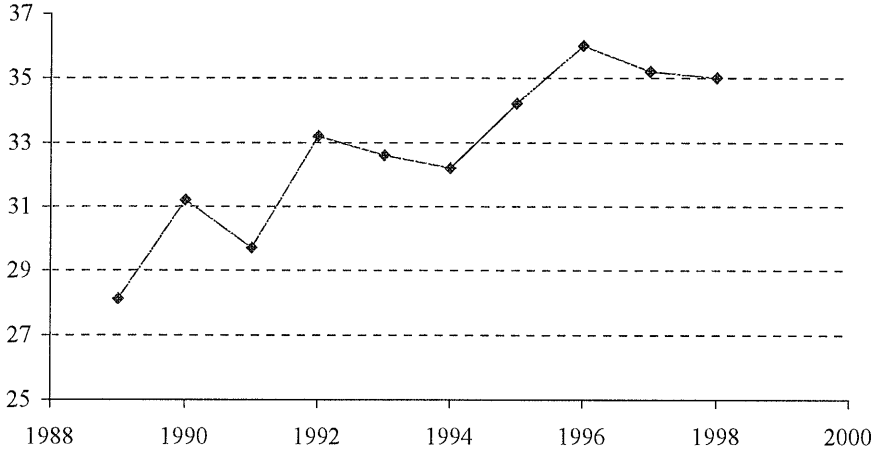
TABLO 1: TÜRKİYE’ DE 1998 YILINDA 15 – 24 YAŞ GRUBU GENÇLERİN İLK BEŞ SIRADA YER ALAN ÖLÜM SEBEPLERİ
(Yaşa ve Sebebe Özel Orantılı Ölüm Hızları)

		TOPLAM	%	ERKEK	%	KADIN	%
1998YILI TOTAL ÖLÜM		175 429	100	100 272	57.2	75157	42.8
1998 YILI 15-24 YAŞ ÖLÜMÜ		4137	2.4	2723	2.7	1414	1.9
SIRA NO	ÖLÜM SEBEPLERİ						
1	TRAFİK AZASI DAHİL DİĞER BÜTÜN AZALAR	1117	27.0	845	31.0	272	19.2
2	ALP HASTALILARI	684	16.5	385	14.1	299	21.1
3	İNTİHAR	661	16.0	325	11.9	336	23.8
4	HABİSRLER (ANSER)	343	8.3	207	7.6	136	9.6
5	SEREBRO – VASKULER HAST.	234	5.7	157	5.8	77	5.4
Beş Ölüm Sebebi Toplamı		3039	73.5	1919	70.5	1120	79.2

TABLO 2 1989-1998 YILLARI ARASINDA YAŞ GRUPLARINA GÖRE İNTİHARLAR

Toplam Yıl	Yaş Grubu								
		15	15-24	25-34	35-44	45-54	55+		
1989	Sayı	1 172	48	329	231	143	137	284	
	%	100.0	4.1	28.1	19.7	12.2	11.7	24.2	
1990	Sayı	1 357	48	423	296	209	148	233	
	%	100.0	3.5	31.2	21.8	15.4	10.9	17.1	
1991	Sayı	1 228	42	365	268	191	134	228	
	%	100.0	3.4	29.7	21.8	15.6	10.9	18.5	
1992	Sayı	1 167	54	387	241	162	118	205	
	%	100.0	4.6	33.2	20.7	13.9	10.1	17.5	
1993	Sayı	1 229	70	401	254	190	113	201	
	%	100.0	5.7	32.6	20.7	15.5	9.2	16.3	
1994	Sayı	1 536	56	495	325	236	154	270	
	%	100.0	3.6	32.2	21.2	15.4	10.0	17.5	
1995	Sayı	1 460	52	500	320	220	139	229	
	%	100.0	3.6	34.2	21.9	15.1	9.5	15.6	
1996	Sayı	1 815	68	653	390	252	181	271	
	%	100.0	3.7	36.0	21.5	13.9	10.0	14.9	
1997	Sayı	1 990	129	700	452	263	156	290	
	%	100.0	6.5	35.2	22.7	13.2	7.8	14.5	
1998	Sayı	1 890	66	661	418	306	193	246	
	%	100.0	3.5	35.0	22.1	16.2	10.2	13.0	

GRAFİK 1 TÜRKİYE’DE 1989- 1998 YILLARI ARASINDA. 15-24 YAŞLARI ARASINDA İNTİHARLARIN DAĞILIM GRAFİĞİ.

ERGENLİK DÖNEMİNDE ÖZERKLEŞME/BAĞIMSIZLAŞMA

Prof. Dr. İbrahim DÖNMEZER*

ERGENLİK DÖNEMİ

Ergenlik (adolescence) 12-20 yaşları arasında yer alan, bazen 23-24 yaşlarına kadar uzayan bir dönemdir. Ergenliğin ilk yıllarına (12-14 yaşları) erinlik (puberté) ya da ilk ergenlik denmektedir.

Ergenlik bedensel ve cinsel gelişmenin hızlı olduğu, çocukların cinsel yönden olgunlaştığı ve üreme yeteneği kazandığı; duygusal, toplumsal ve düşünsel gelişmenin yer aldığı; kişiliğin sorgulandığı ve benlik bilincinin kazanıldığı bir dönemdir. Dönemin sonlarında yeni bir kimlik kazanılır, yeni bir benlik bilinci oluşturulur.

BAĞIMSIZLAŞMA/ÖZERKLEŞME

Ergenlik yıllarında görülen özerkleşme/bağımsızlaşma davranışlarının çocukluk yıllarındaki özerkleşmeyle ilişkili olduğu, bu dönemdeki gelişmelerin (olumlu-olumsuz) ergenlik yıllarını etkilediği söylenebilir. Bu nedenle, önce çocukluk yıllarındaki özerkleşme/bağımsızlaşma konusu üzerinde durmakta yarar vardır.

Çocukluk Yıllarında

Bağımsızlaşma/Özerkleşme

Çocuklar, doğumu izleyen günlerden itibaren gereksinimlerini refleks tepkilerle karşılarlar ve annelerine ya da bakıcılarına bağımlıdırlar. Ancak, giderek beden organları gelişir. Gelişen organlarını işleme koyarlar ve beden organlarına egemen olmaya başlarlar. Refleks tepkilerin yerini istemli (iradeli) davranışlar alır. Bu özerkleşmenin başlangıcıdır.

Örneğin, başlangıçta eline değen nesnelere refleks olarak yakalayan çocuk, olgunlaşmasına ve gelişmesine bağlı olarak nesneyi istediği zaman eline alır, atar, yere vurur vb. Bir taraftan yakalama işleminde ustalaşırken, diğer taraftan nesnelere niteliklerini bilişsel yapılarına katar. Böylece bilişsel yapıları (somut düzeyde) oluşur ve gelişir.

Daha sonraları emeklemeye ve yürümeye başlayan çocuğun etkileşim alanı genişler. Yeni yeni nesnelere, olaylarla ve engellerle karşılaşır. Nesne ve olayları manipüle ettikçe, engellerin üstesinden geldikçe (örneğin bir merdiveni tırmanarak çıkma gibi), kendine güvenmeye başlar ve özgüven duyguları oluşur. Özgüven özerkleşmenin ön koşuludur. Özgüven duyguları oluşmayan ve gelişmeyen çocuklar özerk bir kimlik geliştiremezler; daha çok bağımlı olurlar.

* E.Ü.Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

Bu nedenle, çocukların davranışlarını gereksiz yere sınırlandırmak yanlıştır. Onlara kendilerine ve çevrelerine zarar veremeyecekleri zengin bir etkileşim ortamı (insan-nesne, insan-insan ilişkileri açısından) sağlamak gerekir. Kuşkusuz, bu dönemde çocuklara sorumluluk da verilmelidir; örneğin dağıttığı oyuncakları toplamak ve yerine koymak gibi.

Ergenlikte Bağımsızlaşma/Özerkleşme

Ergenlik yıllarında gencin, hem fiziksel hem de soyut düşünme gücü artar. Her iki yönden de yetişkin ölçülerine ulaşır. Fizik gücü sayesinde, çocukluk döneminde yakın çevresiyle sınırlı olan hareket özgürlüğü ve ruhsal-devrimsel beceri düzeyi büyük ölçüde artar. Soyut düşünme yeteneğinin gelişmesiyle de, yine çocukluk döneminde görülen çevredeki nesne ve olaylara bağımlılıktan kurtulur; sınırsız bir düşünme yeteneği kazanır; varsayımsal bir dünya oluşturabilir. Bu iki gelişim boyutu ve gücü sayesinde fiziksel ve düşünsel yönden özerkleşen, bağımsızlaşan ergen, toplumsal ve duygusal yönden de özerkleşmek ister. Ayakları üzerinde durabileceğini, sorunlarının üstesinden gelebileceğini, kendi kendini denetleyebileceğini ve yönetebileceğini düşünür ve bu konularda kendine güvenilmesini bekler. Ergen kendisi için son derece önemli olan bu özelliklere sahip olmak, yani özerkleşmek için savaşıma girer.

Bu amaçla genç, ana-babasının ve büyüklerinin etkisinden kurtularak, kişiliğine yön vermek ister ve yeni bir kimlik oluşturmaya çalışır. Özerklik korkulmakla birlikte, her şeyden daha değerlidir. Bunu engelleyen kişi ya da kişiler düşman olarak görülür.

Özerkleşme sürecine giren ergen, evden uzaklaşmaya, dış dünyaya yönelmeye başlar. Ancak bu konuda yeterli deneyime sahip değildir; idealleri peşinde gidebilecek iç güçten yoksundur. Bu nedenle, evin güven verici ortamından uzaklaşmak onda bir boşluk yaratır. Ergen bu boşluğu kendisi gibi çeşitli sorunları olan arkadaşlarıyla doldurmaya çalışır. Bu durum ergen gruplarına yol açar.

Akran Grupları

Akran gruplarının ergenler üzerindeki etkileri olumlu olabileceği gibi, olumsuz da olabilir. Bu etkiler, daha çok ilgi, tutum ve değerler üzerinde kendini hissettirir.

Olumlu Etkiler

Ergen arkadaşlarıyla duygu ve düşüncelerini paylaşır. Kimliğini bulma, ailesinin ötesinde ilgi ve değerlerini genişletme toplumun vermek istemediği sosyal kimliği sağlama olanağı elde eder. Güçlülerle dolu bu dönem ona rahatlatma olanağı sağlar.

Olumsuz Etkiler

Ergenlik döneminin en önemli işlevi bireysel kimliğin kazanılmasıdır. Ancak, ergen içinde bulunduğu gruba aşırı bir biçimde özdeşleşerek kimliğini yitirebilir, bağımlı bir kişilik geliştirebilir. Gruba uyması için ergene yöneltilen beklenti ve baskılar son derece yoğun bir nitelik taşıyabilir. Buna karşın, ergenler, grup içinde kendi özgürlüklerini koruyabilir ve gerçek dostluklar kurabilirler.

Ergenin grup içinde kendi kimliğini yitirmesi ve gruba bağımlı olması ya da grubun etkin bir üyesi olarak kendi kimliğini kaybetmeden özerk bir kimlik geliştirmesi, çocukluk yıllarından beri yetiştiği aile ortamına ve ergenlik döneminde, ergenle ana-baba arasında kurulan ilişki türüne bağlıdır. Bu bağlamda, hoşgörü ortamında büyümüş ve ana-babasıyla sağlıklı bir iletişim kurabilmiş olan ergenler, ana-babalarının görüş ve düşünceleri ile arkadaş grubunun görüş ve düşüncelerini karşılaştırarak bir senteze ulaşabilirler; kendilerine özgü bir kimlik oluşturabilir, özgür bir kişilik geliştirebilirler. Buna karşılık, otoriter bir aile yapısı söz konusu ise ve ergenle ana-baba arasında iletişim kurulamamışsa, iletişim engellerine yol açan bir tutum sergilenmişse, genç dahil olduğu grubun düşüncelerini, tutum ve davranışlarını sorgulamadan kabul edebilir ve özgürleştiğini zanner. Oysa, sorgulama olmadan özgürlük olamaz. Böylece ergen, ana-babasının otoritesinden kaçarken yeni bir otoritenin egemenliğine girer.

Özerkleşme ve Sorumluluk

İster çocukluk ister ergenlik yıllarında olsun (özellikle ergenlik döneminde) özerkleşme davranışları desteklenmelidir.

Ancak özerkleşmenin kurlsızlık, ilkesizlik, sınırsız bir hareket serbestisi olmadığı da bilinmelidir. Bu nedenle, özerkleşme ile sorumluluk birlikte düşünülmeli; sorumluluk olmadan özgürlüğün, özgürlük olmadan da gerçek anlamda bir sorumluluğun olamayacağı kabul edilmelidir. Bu bağlamda, hem ailede ana-baba-çocuk ilişkileri, hem de okulda çocuk-eğitici ilişkileri böyle bir temele oturtulmalıdır. Kuşkusuz bu konuda yetişkinlerin iyi birer model olmaları çok önemlidir.

Özerkleşme ile sorumluluk arasındaki dengeyi iyi kuramayan, aralarındaki sınırı iyi çizemeyen ergenlerde şu özelliklerin görülme olasılığı çok yüksektir:

- Kendilerine özgü bir kişilik geliştiremezler, boyun eğen itaat eden bir kişi olurlar.
- Çevreden gelen tüm etkilere karşı çıkarlar, başkaldırırlar.
- Çevreden gelen etkilere karşı duyarsızlaşırlar.

SONUÇ

Özerkleşme/bağımsızlaşma konusunda geleneksel toplumlarla, modern toplumlarda anlayış, tutum ve davranışlar yönünden büyük farklılıklar vardır:

Geleneksel toplumlarda daha çok (yaygın olarak) görülen tutum ve davranışlar şöyle sıralanabilir:

- Bireyler arası ilişkiler ve etkileşim bağıllık/bağımlılık temeline dayanır.
- Bireysel ayrışma kültürü yerine, birliktelik kültürü, toplulukçu bir anlayış egemendir.
- Otoriter ve koruyucu bir tutum söz konusudur.
- Etkisiz/engelleme iletişim yöntemlerine başvururlar.
- Geleneksel toplumlarda büyüyen bireylerde toplumsal benlik bireysel benlikten, toplumsal bilinç bireysel bilinçten daha fazla gelişir.

Modern toplumlarda daha yaygın olarak görülen paradigma, tutum ve davranışlar ise şöyle açıklanabilir:

- Bireyci bir dünya görüşü, bireysel bir ayrışma kültürü vardır.
- Hem ailede hem de okullarda izin verici bir tutum söz konusudur.
- Bireysel benliğin toplumsal benlikten daha önemi olduğuna inanılır ve bireysel benlik toplumsal benlikten daha fazla gelişir.

Bütün bunlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bireysel benlikle toplumsal benliğin dengeli bir şekilde gelişmesine izin verilen bir toplumsal düzenin ve bireyler arası ilişkilerin daha sağlıklı olduğu söylenebilir.

Kaynaklar

- BÜHLER-SPIEGEL THOMAS Ergenlik Dönemine Toplu Bakış, Çeviren: Sezen Zeytinoglu, içinde: Ergenlik Psikolojisi, Derleyen ve Yayınlayan: Bekir Onur, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., Ankara, 1985.
- BLUM Gerald S., Duygusal ve Dürtüsel Gelişim, Çeviren: Meral Çileli, içinde: Ergenlik Psikolojisi, Derleyen ve Yayınlayan: Bekir Onur, Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd. Şti., Ankara, 1985.
- CÜCELOĞLU Doğan, İnsan ve Davranışı (Psikolojinin Genel Kavramları), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.
- DODSON Fitzhugh, Çocuk Yaşken Eğilir (Doğumdan Altı Yaşına Kadar Çocuk Bakımı ve Eğitimi), Çeviren: Seçkin Selvi, Özgür Yayınları, İstanbul, 1995.
- DÖNMEZER İbrahim, Eğitim Psikolojisi (Gelişim ve Öğrenme), E.Ü.Basımevi, İzmir, 1997.
- DÖNMEZER İbrahim, (Ailede İletişim ve Etkileşim) Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999
- EKŞİ Aysel, Çocuk, Genç, Ana-Babalar, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1990.
- GINNOT Haim G., Siz ve Gençler, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1979.
- HAMACHEK Don E., Ergenliğin Psikolojisi ve Gelişimi, Çeviren: Hakan Ersever, içinde: Ergenliği Anlamak, James F.Adams, İmge Kitabevi, s. 111-151, Ankara, 1995.
- KAĞITÇIBAŞI Çiğdem, Aile ve Kültür Psikolojisi, İçinde: III.Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Psikologlar Derneği Yayınları, İstanbul, 1984-b.
- KÖKNEL Özcan, Ergenlik Dönemi, içinde: Ana-Baba Okulu, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.
- ORIGLLA D.ve H.Ouillon, l'Adolescent, les Editions Sociales Françaises, Paris, 1964.
- YÖRÜKOĞLU Atalay, Çocuk Ruh Sağlığı (Çocuğun Kişilik Gelişimi, Yetiştirilmesi ve Ruhsal Sorunları), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1978.

SAĞLIKLI BESLENME ve ÖZELLİKLERİ

Prof. Dr. Candeğer Yılmaz*

Beslenme, karın doyurmak veya canın çektiği şeyleri yemek, içmek değildir. Beslenme insanın büyümesi, gelişmesi, sağlıklı olarak yaşayabilmesi için gerekli besin öğelerini vücuduna almasıdır. Sağlıklı beslenme yeterli ve dengeli beslenme ile mümkündür. Dünya sağlık örgütü sağlığı; fiziksel, ruhsal, zihinsel ve sosyal yönden iyi olma durumu şeklinde tanımlamaktadır.

Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde sağlıklı beslenme bilincinin kazanılması, erişkin yaşlarda ortaya çıkabilecek pek çok hastalığın önlenmesi anlamına da gelmektedir. Çocuklukta başlayan beslenme alışkanlığı hataları erişkin yaş için yaşamı kısıltıcı özellikte bazı hastalıklara yol açabilir. Çocukluk ve gençliğin erişkinliğe taşıdığı beslenme davranışı kusurlarının yol açtığı başlıca hastalıklar şöyle sıralanabilir:

- 1-Sağlığın ve iyi beslenmenin göstergesi sanılan kilo artımı, şişmanlık sınırında gürbüzlük ,
- 2-Çağın sorunu olan şişmanlık,
- 3-Şişmanlığın yol açtığı şeker hastalığı,
- 4-Şişmanlık ve şeker hastalığının da sonucu olan kalb damar hastalığı,
- 5-Aşırı zayıflık,
- 6-Yeme davranışı bozukluğu -Anoreksiya
- 7-Kemik erimesi (osteoporoz) ‘u kolaylaştıran doruk kemik kütleli azlığı,
- 8-Direnç düşüklüğüne bağlı hastalıklar ,
- 9- Beden algılamasındaki bozukluklara bağlı ruhsal sorunlar, intihar..

Sağlıklı olmak değişik etkileşimlerin sonucunda ortaya çıkan bir bütünlüktür.

Sağlık için yaşam kalitesi alanları:

Fiziksel, ruhsal ve manevi kaynaklara değer veren kişisel alan,

Aileyi, yapısını, fonksiyonlarını, yakın arkadaşları ve sosyal yapıyı ele alan kişiler arası alan,

İş, gelir ve barınak sorunlarını kapsayan dış alan,

Toplumsal dış çevre, özgün kültürel değerler, insan hakları ve sosyal rahatlık politikalarını irdeleyen küresel alan.

Sağlık için yaşam kalitesi alanları birbiriyle çok yakından ilgilidir. Bu nedenle sağlık davranışını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla pek çok çalışma yapılmaktadır. 2002 yılında Ege Üniversitesi öğrencilerinin sağlığı geliştirme davranışı ve bu davranışı etkileyen etmenlerin belirlenmesi yönünden yapılan bir çalışmada: ailenin gelir durumu, arkadaş ve aile ilişkileri, sağlık durumunu algılama, vücut ağırlığını değerlendirme, sağlığına özen gösterme , gelecekte sağlığını kontrol edebilme

* Ege Tıp Fakültesi Endokrinoloji ve Metabolizma Bilim Dalı – Bornova

inancı, öğrenim gördüğü okuldan memnun olma anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur (Tez çalışması. Ayten Zaybak- Araştırma görevlisi-, Prof Dr Çiçek Fadiloğlu, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Hemşirelik Esasları AD). Bir başka çalışmada 261 kişilik örneklem grubunda sağlık alanında eğitim verilen okul öğrencileri arasında sağlık sorumluluğu bilincinin sosyal alandaki fakülte öğrencilerinden daha yüksek olduğu, diğer ünitelerde bu konuda aktif çalışmalar yapılması gerektiği görülmüştür (Üniversite öğrencilerinde Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışı Değerlendirilmesi., Batı H, Tezer E, Duman E, Önen E, Yılmaz C, Fadiloğlu Ç, Esen A, 2003).

Sağlıklı beslenme, büyüme ve gelişmenin doğru olarak gerçekleşmesi, yaşamsal gereksinimler için yeterli enerjinin alınması demektir. Günlük enerji gereksinimi yaş, cinsiyet, fizyolojik değişiklikler (gebelikler, bebeklik, çocukluk dönemi..) birlikte bulunan hastalıklar veya ilaç kullanımı günlük kalori gereksiniminin temel belirleyicileridir. Çok genel olarak günlük enerji gereksinimi şöyle bulunur: ergenlik dönemine dek çocuklarda ilk 10 yıl için 1000 kkal temel olarak alınır. Daha sonra her yaş için 100 kkalori eklenerek günlük total kalori hesaplanır. Örnek 13 yaşında bir çocuk için $1000 + 1300 = 2300$ kkalori gibi.

1400- 1800 kkalori : çocuklar, çoğu kadın ve erkek için yeterlidir.

2200 -2500 kkalori : erkekler, aktif kadınlar, gebeler, ve gençler için yeterlidir

2500 - 3000 kkalori: aktif ağır iş yapan güçlü erkekler, delikanlılar için yeterlidir.

Duruma göre buna ekleme ve eksiltmeler yapılarak kişiye özel günlük gereksinim bulunmalıdır.

Günlük gereksinimin dengeli olarak ve yeterli oranlarda tüketilmesi esastır. Bunu yapabilmek için de karbonhidrat, protein, yağ, vitamin ve mineralleri içeren besinlerin hepsinden tüketmek gereklidir. Besinler; bileşimlerinde bulunan besin ögesi ve kimyasal yapılarına göre 6 grupta toplanmıştır.

Temel Besin Grupları:

-Karbonhidratlar

-Proteinler

-Yağlar

-Vitaminler

-Mineraller

-Su

Karbonhidratlar: karbonhidrat temel enerji kaynağımızdır. 1 gr karbonhidrat 4 kcal verir. Karbonhidratlar basit ve kompleks karbonhidratlar olmak üzere iki grupta toplanır. Basit karbonhidratlar; hızlı sindirilip hızlı emilen karbonhidratlardır. Örnek şeker, bal, reçel, pekmez, pasta, kek, kurabiye gibi. Kompleks karbonhidratlar; daha yavaş sindirilip daha yavaş emilen karbonhidratlardır. Örnek; ekmek, pilav, makarna, sebze, kuru baklagil gibi

Proteinler; Vücudun temel yapı taşıdır. Vücudun en küçük birimi olan hücrenin büyüüp gelişebilmesi için proteine ihtiyacı vardır. 1 gr protein 4 kcal verir. Proteinli yiyecekler et, balık, tavuk, hindi, süt, yoğurt, yumurta, peynir, kuru baklagillerdir.

Yağlar; en ekonomik enerji kaynağıdır. 1 gr yağ 9 kcal verir. Yağlar vücudun enerji deposudur. Vücut sıcaklığını düzenlerler. Hormonların çalışması için gereklidir. Yağ ve

yağlı yiyecekler; bitkisel sıvı yağlar, süt ve süt ürünleri, kuru yemişler, yağlı etler, sakatatlar gibi.

Vitaminler; vücudunuz vitaminleri büyüme-gelişme, enerji harcama ve yeni dokuların yapımı için kullanılır. Vitaminler iki guruba ayrılır:

Suda eriyen vitaminler (C vit ve B grubu vit)

Yağda eriyen vitaminler (A,D,E,K, vit)

Mineraller; Büyüme, gelişme ve sağlıklı olmak için gerekli besinöğeleridir. Başlıca mineraller demir, kalsiyum, fosfor, magnezyum, sodyum, potasyumdur.

Su; Yaşamınız için çok önemlidir. İnsan vücudunun yarısından çoğu sudur. Yediğimiz yiyeceklerde bulunan besin öğelerinin sindirimi, emilimi, taşınması ve metabolizması için gereklidir. Her gün en az 8 bardak su tüketilmelidir.

OBEZİTE = ŞİŞMANLIK

Obezite veya şişmanlık olarak tanımlanan durum, genel anlamıyla bireyin ağırlığının, boy uzunluğu, cinsiyeti ve irksal özelliklerine göre belirlenmiş olan ve ideal olarak benimsenen değerlerin üstünde olmasıdır. Ancak, şişmanlık olarak tanımlama yapılırken bazı özellikler vardır :

1- Hastalar yönünden şişmanlık kavramı başka beklentiler içerir. Bu nedenle vücudun şeklindeki değişiklikler ön plandadır. Böylece hekimler için şişmanlık olarak kabul edilmeyen yağ dağılımı değişiklikleri şişmanlık olarak algılanabilmektedir.

2- Hekimler için şişmanlık, hastalık kavramını çağırıştırır ve bu yüzden hastalık bağlantılı değerlendirmelere öncelik verilir. Buradaki anlamında şişmanlık bireyin, olması gerekenden daha fazla yağ kütlelerinin bulunmasıdır. Yağ dokusu aslında bir yakıt deposudur. Ancak, son yıllardaki gelişmeler yağ dokusunun aslında yalnızca bir yakıt deposu olmaktan çok öte işlevler yüklü olduğunu göstermiştir. Yağ dokusu, hormon sentez eden bir doku kimliğinde olup etkin metabolik olaylar gerçekleştirir. Bu nedenle kütlelerinin artması sonucunda, vücutta hastalık oluşması şaşırtıcı değildir. Hastalar yönünden şaşırtıcı olan yönü, belki de enerji alımını artıran iştah olgusunun heyecanlı ve haz verici olmasıdır. Obez olan bir hastaya, iştahı yerindeyken ve sağlıklı görünürken, içinde bulunduğu durumun bir hastalık olduğunu benimsetip haz duygusunu yavaşlatması ve beslenmesini sınırlandırmasını söylemek hem hasta için hem de hekim için sıkıntılı bir durumdur. Tüm bu zorluklarına karşın obezite bir sağlık sorunudur ve sıklığı giderek artmaktadır. Bu doğrultuda, Dünya Sağlık Örgütü de şişmanlığı yüzyılın patlama derecesinde hızla yayılan, tedavi edilmesi zorunlu olan bir hastalığı olarak benimsemiş ve önlenmesi için gerekli çalışmaların yapılmasını önermiştir.

Bugün benimsenen tanımlanmasıyla, obezite, bireyde hastalık oluşturacak oranda yağ dokusu kütlelerinde artış olmasıdır. Hastalık oluşturma özelliği yağın dağılımı ile doğrudan ilgilidir. Örneğin karın çevresi ve iç organlar etrafında toplanan yağ daha fazla hastalık oluşturuca özelliğindedir. Bu nedenle, şişmanlık ölçüsü olarak bel çevresi, kalça çevresi ölçümleri günümüzde sıkça kullanılmaktadır. Bundan başka boy ve ağırlık arasındaki değerlendirme ile yağ artımı konusunda bilgi edinilebilir ve şişmanlık tanımlanabilir. Bu amaçla pratik olarak kullanılan formül;

Beden kütle indeksi= =

Ağırlık

Boyun uzunluğunun metre cinsinden karesi

şeklinde tanımlanmaktadır. Buna göre: BKİ = 30.0 ve üzerinde ise şişmanlık denmektedir. Bu değerler bel ölçümünün kadınlarda 88 cm, erkeklerde 102 cm den fazla olması anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle ideal boy-kilo cetvellerine göre değerlerin idealden %20 daha fazla olması demektir.

BKİ = 18.5-24.9 kg/m² normal.

BKİ = 25.0-29.9 kg/m² ise hafif obezite (gürbüz) den söz edilir.

BKİ = 35.0 ve üstünde olduğunda ileri obeziteden,

BKİ = 40.0 ve üstünde olduğunda hastalık ölçüsündeki şişmanlıktan söz edilir.

Vücut yağ kütleli artışının dağılımı için elma ve armut tipi şişmanlık tanımlamaları da kullanılmaktadır. Bel çevresi ölçümlerine göre erkeklerde 94 cm veya daha fazlası kalb damar hastalığı riskinin arttığını, 102 cm den daha fazlası ise riskin çok arttığını gösterir. Kadınlarda 80 cm ve fazlası riskin arttığını, 88 cm ve daha fazlası ise riskin çok arttığını gösterir. Hipertansiyon (kan basıncının yüksek olması), lipid bozukluğu (kanda yağların artması, özellikle LDL denilen kolesterol tipinin artması ve HDL kolesterolün azalması, trigliseridlerin artması), tip 2 diabetes mellitus (şeker hastalığı), kalb damar hastalığı, infarktüs, felç ve inmeye yol açan damar sistemi bozuklukları, safra kesesi hastalıkları, osteoartrit, uykuda solunum durması nöbetleri, solunum yetmezliği, rahim, meme, prostat, kalın barsak kanseri olasılığında artma şişmanlığın yol açtığı önemli sorunlar arasındadır.

Şişmanlık, alınan enerjinin tüketilenden daha fazla olması durumunda, yağ hücrelerinin genetik belleği doğrultusunda daha sonra kullanılmak üzere enerjinin fazlasını yağ olarak depolaması ve bu deponun hastalık oluşturacak kadar artmasıdır. Genellikle, obezite bir yeme davranışı bozukluğu olarak ele alınmaktadır. Yağ deposu artımının yeme davranışının bozukluğuna bağlanması, şişman bireyler için çok can sıkıcı bir durumdur. Çünkü, şişman bireylerin çoğu şişmanlığı hormonal bir bozukluk olarak görmek istemektedir. Oysa, hormonal bozukluklar veya hastalıklar sonucunda şişmanlık oluşması beklenenin çok altındadır. 10 hastadan sadece 1-2 tanesinde bulunur. Geri kalanlar enerji dengesindeki değişikliğe bağlı olarak gelişir.

Şişmanlık, oluşmasında kalıtsal, psikolojik, metabolik, hormonal ve çevresel etkilerin yoğun olarak katkıda bulunduğu sistemik bir hastalıktır. Kalıtsal özellik, şişmanlığın ailenin diğer bireylerinde de olduğunu gösterir.

Beslenme ve üreme canlıların en temel içgüdüleridir. Doğumdan sonra biyolojik gereksinimlerin karşılanması, kişilik ve davranış özelliklerinin şekillenmesi, bireysel beslenme alışkanlıklarının kazanılmasında ailenin ve çevrenin etkisi çok belirgin ve temel özelliktir. Bir çok çalışma, yeme davranışı bozukluğunun kökeninin ilk çocukluk yaşantılarıyla ilgili olduğunu ortaya koymuştur. Obezite ailenin en büyük ve en küçük çocuklarında, sosyo-ekonomik durumu daha yetersiz olanlarla, karşılaştığı streslerle baş etmek için ya da çözümlenmesi güç çatışmalı yaşantılar karşısında yeme davranışıyla tepki verenlerde daha sıktır. Yani, yeme davranışı bozukluğu, psikolojik, kültürel ve sosyal etkilerin bir sonucudur. Mutfak kültürü, bireyin beslenme alışkanlıkları veya besin tüketimindeki olanakları, sosyal olarak geçerli beden imgesi veya kişisel beden imgesi algılanması, teknolojinin yaygın olarak kullanımına bağlı

fiziksel aktivite azlığı, iletişim olanaklarının artışı sonucu albenisi yüksek yağlı ve/veya yağ ile zenginleştirilmiş gıdaların sunumu ve ulaşılabilirliğinin artışı gibi katkılar obezite oluşumunu hızlandırıcı ve yaygınlaştırıcı etkiye sahiptir. Çocuk veya erişkin olsun “şişko” olarak damgalanmak, tüm obez bireylerin ortak sıkıntısıdır ve bu durum ruhsal çöküntü yaratmaktadır. Bu ruhsal çöküntü, karmaşa ve sıkıntıya karşı, birey tarafından bedensel bir savunma geliştirilmektedir. Hastaların bir kısmının kilolarıyla barışık olduğunu söylemesine karşın, aslında bunun sıkıntısını yaşadığı yapılan testlerle anlaşılmıştır. Bu sıkıntıyla baş etmek için; obez bireyler kimi zaman rejim yapmaya çalışır; kimi zaman işi aldırmaza vurur; neşeli, mutlu, sosyal olarak aranan ve sevilen insan olmaya çalışırlar. Tüm çabaların altında hüznün vardır ve baş edilemedikçe yeme davranışı bozukluğu ilerlemektedir ve vücut ağırlığı bununla birlikte artmaktadır. Bu durum sıkıntının artmasında bir kısır döngünün oluşması demektir.

Obezitenin çözümlenmesinde temel amaç, YAŞAM BİÇİMİ DEĞİŞİKLİĞİ ve BUNUN SÜREKLİLİĞİNİN SAĞLANMASI dır. Hastaların çoğunda obeziteye yol açan asıl neden anlaşılmağı ve çözümlenmeksizin, kişinin beklentileri, yeme alışkanlıkları göz önüne alınmaksızın öğüt verme, bir listeye bağımlı olarak beslenmesini isteme, onun yerine karar vererek yemeğini kısma gibi yöntemler daima başarısız olmaktadır. Bu nedenle, obezite tedavisinde başarı kilo kaybını öncelikle bireyin istemesi ile hekim ve sağlık ekibi tarafından her bireyin özelliğine göre ve onunla birlikte program yapılmasıdır. İkinci önemli konu; kilo kaybının ne kadar olacağına hastaya ve özelliklerine göre belirlenmesidir. Obezite tedavisinde hekim ve hastanın kaygısı KİLO KAYBETMEK OLMAMALIDIR. OBEZİTE TEDAVİSİNDE ÖNEMLİ OLAN KİLO KAYBETMEK DEĞİL, ERİŞİLEN AĞIRLIĞI UZUN SÜRELİ OLARAK KORUMAKTIR. Yapılan çalışmalara göre; obezlerde 1 kg kadar kayıp: kolesterol düzeyinde %1, trigliserid düzeyinde % 5-10, kan basıncında %1-2 lik değişimler yaratırken, 5-10 kg lik kayıplarda kolesterol düşüşü %5, trigliserid düşüşü %20-40, kan basıncında düşüş % 5-10 düzeyindedir. Ağırlığın 10 kg kadar kaybedilmesi; ölüm oranını %20 oranında, şeker hastalığına bağı ölüm oranını % 30 oranında, kansere bağı ölümleri % 40 oranında azaltır. Kolesterol %10, LDL %15, trigliserid %30 azalır. Kan basıncı 10-20mm Hg kadar düşer ve şeker hastalığı oluşma oranı yarı yarıya azalır.

Obezite tedavisinin özelliği; YEME DAVRANIŞI DEĞİŞİKLİĞİ YAPMAK ve BUNU YAŞAM BİÇİMİ DEĞİŞİKLİĞİ İLE BİRLEŞTİREREK SÜREKLİ KILMAKTIR. Bunun sağlanmasında birey başta olmak üzere, izleyen hekim(endokrinolog veya iç hastalıkları uzmanı), diyetisyen, psikolog veya psikiyatris, fizik tedavi ve rehabilitasyon uzmanı birlikte çalışmalıdır. Tüm çabalara karşın obezite gibi uzun süreli bir hastalık söz konusu olduğunda başarısızlık olarak değerlendirilebilecek duraksamalar veya kilo kazanmalar olabilir. Bu dönemlerde hekim ve ekip üyeleri ile iletişimin sıklaştırılması ve hastaya gerekirse ilaç tedavisi ile yardımcı olunması gerekir. Obezite tedavisi sadece hasta olan bireyin sorunu olmayıp tüm aileyi ilgilendirir. Yapılan çalışmalarda obez birey çocuk ise, ailenin tedavi ve yaşam biçimi değişikliğine katıldığı durumlarda başarı yüksektir. Obez birey erkek ise, eşinin işe çok istekli katılması sonucunda kilo kaybı çok başarılı olmuş, fakat 5 yıl sonra, kilo kaybının yeniden kilo kazanılarak ağırlığın başa döndüğü görülmüştür. Oysa, eşlerin birlikte

istekli olması ve mutfak alışkanlığının sürekli değişmesi sonucu kilo kaybı kalıcı olmuştur ve 5 yıl sonra kaybedilen kiloların yeniden kazanılması düşük değerlerde kalmıştır. Obezitede genetik-kalıtısal bir yatkınlık söz konusu olduğuna göre, ailelerin tümüyle olaya katılması gerekmektedir. Böylece, çocukların damak tadı ve beslenme alışkanlıkları kalorisi yüksek beslenme örneği olmayacak ve obezite ve oluşturduğu yandaş hastalık sıklığı tüm toplumda azalabilecektir. Ayrıca, obez birey tek başına sorunlarıyla baş etmek üzere yalnız bırakılmış olmayacak ve olaya istekli katılımı sağlanmış olacaktır.

Obez hastalar incelendiğinde, besin tüketim özelliklerinin yağdan ve şekerden zengin, total karbonhidrat ve liften fakir olduğu dikkati çeker. Doğru bir beslenme önerisinde bulunabilmek için hastanın beklentileri, damak tadı, alışkanlıkları ve bireysel özellikleri öğrenilmeli ve öneriler bu doğrultuda şekillendirilmelidir. Bunu öğrenmenin en kolay yolu, hastaların besin tüketim özelliklerini tam olarak öğrenmekten geçer. Bir düzenleme yapmadan ve önerilerde bulunmadan önce hastadan bir haftalık besin tüketim günlüğü yazması istenerek beslenme alışkanlıkları daha doğru öğrenilebilir. Buna dayalı olarak ve hasta ile anlaşarak beslenme programı düzenlenir. Böylece daha iyi ve kalıcı sonuç alınabilecek yeme davranışı alışkanlığı kazandırılması olasıdır.

Obezite bir enerji dengesi sorunudur. Alınan enerji tüketilenden daha fazladır. Bu nedenle, hastalara fizik aktivitenin artırılması biçiminde bir yaşam biçimi değişikliği yapması öğütlenmelidir. Egzersiz, obezitenin tedavisinde ve önlenmesinde diğer tedavi yöntemlerinin en önemli yardımcısıdır. Obezitenin tedavisi yanında obeziteye bağlı olarak gelişen yandaş bozuklukların tedavisine de yardımcıdır. Egzersiz tek başına orta derecede bir kilo kaybı sağlar. Tek başına olmadan, hastaya uygun olarak seçilmiş, sürekliliği olan, aerobik, dinamik egzersiz programları son derece önemlidir. Egzersize bağlı risklerin azaltılması için yandaş hastalıkların araştırılmış olması ve hastaya uygun planlanmış olması gerekir.

Günümüzde obezite tedavisinde temel özellik YAŞAM BİÇİMİ ve BESLENME ALIŞKANLIĞININ SÜREKLİ OLARAK DEĞİŞTİRİLEBİLİR OLMASIDIR. Hastalık derecesinde ağır şişmanlığı olanlarda, yandaş hastalıkları daha hızlı ve kontrollü kayıp gerektirenlerde ve yine fizik aktivite artırımı yapılamayan hastalarda HEKİM KONTROLUNDA, DOĞRU İLACIN SEÇİLMESİ ve YAKINDAN İZLENMESİ KOŞULUYLA belli zaman aralıklarında ilaç tedavisi ile hastaya yardım edilebilir. İlaç tedavisi ile kilo kaybetmek bir güvence değildir. Yani, hastaların ilaç tedavisinin başarısı nedeniyle yaşam değişikliğini terk ederek ilaca güvenmeleri doğru değildir. Çünkü, obezite sürekliliği olan bir değişim gerektirir. Ayrıca, ilaçlar kesintisiz olarak yıllarca kullanılamaz. Obezitenin tedavisinde ilaçlar, doğru hastada doğru zamanda ve yeterli sürelerde kullanıldığında vazgeçilemez yardımcılardır. Hastanın işbirliği, özgüvenini kazanması tedavi başarısının temelidir. Obezite uzun süreli, yinelenmelerle seyreden, yol açtığı yandaş hastalıkları yaşamı kısaltıcı, yaşam kalitesini bozucu olan ve pahalı bir toplum sağlığı sorunudur. Tedavinin amaca uygun olması yalnızca elde edilen sonuçlarının kalıcılığı ile ilgilidir. Kalıcılığın sağlanması hasta uyumunu gerektirir. Uzun süreli ve kısıtlamaları temel alan tedavilerde hastanın uyumunun sürekli sağlanmasında sıklıkla sorunlar yaşanır. Sorunları yaşayan yalnızca hastalar değildir ve uzun süreli hastalıklarda hekimler için

de sıkıntılar vardır. Sürekliliğin sağlanması için obez hasta ile iletişimin sürdürülmesi, eğitimin sürekli olması ve öğrenilenlerin yaşama geçirilmesi şarttır. Bu iletişim sırasında, hastanın varsa başarısızlıklarını açıklamasına, neden olduğu konusunda yorumlar yapmasına izin verilmelidir. Kaçakları nedeniyle yeniden kilo almaya başlayınca sağlık ekibiyle ilişki kurması için hastanın uyarılması ve gerekirse ilaç tedavisi ile de yardımcı olunacağına güvencesinin verilmesi gerekir. Böylece uzun süreli bıkkınlık ve isteksizlik kırılarak hastanın özgüveninin yenilenmesine yardımcı olunabilir.

DEĞİŞİM LİSTELERİNİN KULLANILMASI

Obez kişilerin gereksinimi olan enerji ve besin öğeleri miktarı belirlendikten sonra, beslenme programının düzenlenmesinde besin değişim listelerinden yararlanır. Değişim listeleri; enerji ve besin öğeleri yönünden birbirine yakın olan yiyeceklerin aynı grupta toplanmasıyla oluşturulmuştur. Değişim gurupları süt, et, ekmek, sebze, meyva, kurubaklagil ve yağ olarak yedi grupta toplanmıştır. Her grupta birbirinin yerine geçebilecek yiyeceklerin adı, gram olarak miktarı ve pratik ölçüsü belirlenmiştir. Kişi, kendisine önerilen yiyeceği aynı grupta bulunan diğer alternatifleri ile değiştirebilir. Bu şekilde kişinin beslenme programını daha kolay uygulaması ve zaman geçtikçe sıkılması önlenmiş olur. Bu şekilde hazırlanmış beslenme programı ile obez kişilerde doğru beslenme ile ilgili davranış değişikliklerinin oluşturulması kolaylaşır. Ayrıca hayat boyu uygulanabilecek beslenme alışkanlıkları obez kişiye kazandırılmış olur. Beslenme programı kişiye özgü olarak hazırlanmalıdır. Beslenme programını düzenlerken kişinin yaşı, cinsi, vücut ağırlığı, boyu, aktivite düzeyi, sosyo ekonomik durumu, çalışma koşulları, eğitim düzeyi ve beslenme alışkanlıkları göz önüne alınarak uygun, yeterli ve dengeli beslenmesi de sağlanmalıdır.

BESİN DEĞİŞİM GRUPLARI

Süt grubu: Süt, yoğurt
Et Grubu: Et, balık, tavuk, hindi, yumurta, her çeşit , peynir, çökelek, lor.
Kurubaklagil Grubu: Kurufasülye, nohut, barbunya, yeşil mercimek, börülce
Sebze Grubu: Bütün sebzeler bu guruba dahildir. Yağsız salata serbesttir
Meyva Grubu: Bütün meyvalar bu guruba dahildir.
Ekmek Grubu: Ekmek, un ve unla hazırlanan yiyecekler, çorbalar, pilav, makarna, erişte bu guruba dahildir. Patateste ekmek gurubuna dahildir.
Yağ Grubu: Her türlü bitkisel yağlar, zeytin, kuru yemişler, yağlı tohumlar bu guruba dahildir.

ET GRUBU

Köfte	1 adet	30 gm
Pirzola(kemiksiz)	1 adet	30 gm
Kıyma	1 köfte kadar	30 gm
Kuşbaşı	3-4 parça	30 gm
Biftek	1 orta büyüklükte	30 gm
Balıklar		30 gm

Kümes hayvanları		30 gm
Beyaz peynir	1 kibrit kutusu	30 gm
Kaşar peyniri		20 gm
Yumurta	1 adet	50 gm
Çökelek	2 yemek kaşığı	

SÜT GRUBU

Süt (yağsız)	1 su bardağı	200 gm
Yoğurt (kaymaksız)	1 su bardağı	200 gm

Not: Süt değişimi yemek ve tatlılarda da kullanılabilir.

EKMEK GRUBU

Ekmek		
(buğday, çavdar, mısır)	1 ince dilim	25gm
Kepekli ekmek	1 ince dilim	25 gm
Tuzlu bisküvi	2 adet	25 gm
Buğday unu (çorbada)	1 porsiyon	15 gm
Mercimek unu (çorbada)	1 porsiyon	15 gm
Bezelye unu (çorbada)	1 porsiyon	15 gm
Tarhana (çorbada)	1 porsiyon	15 gm
Şehriye (çorbada)	1 porsiyon	15 gm
Pirinç (çorbada)	1 porsiyon	15 gm
Mercimek (çorbada)	1 porsiyon	25 gm
Pirinç (pilav olarak)	2 yemek kaşığı dolusu	15 gm
Bulgur (pilav olarak)	2 yemek kaşığı dolusu	15 gm
Kuskus	2 yemek kaşığı dolusu	15 gm
Makarna	2 yemek kaşığı dolusu	15 gm
Erişte	2 yemek kaşığı dolusu	15 gm
Kuru fasülye	5 yemek kaşığı dolusu	25 gm
Nohut	5 yemek kaşığı dolusu	25 gm
Kuru bamya	5 yemek kaşığı dolusu	25 gm
İç bakla	5 yemek kaşığı dolusu	25 gm
Yufka böreği	2 kibrit kutusu kadar	
Patates	1 küçük boy	90 gm
Kestane	2 orta boy	30 gm
Patlamış Mısır	1 su bardağı dolusu	20 gm
Simit (susamsız)	1/3 adet	25 gm
Leblebi	1 çay bardağı dolusu	100 mg
İrmik	2 yemek kaşığı	20 gm
Haşlanmış mısır	yarım küçük boy	
SEBZE GRUBU		
Lahana	4 yemek kaşığı	100 gm

Sağlıklı Beslenme ve Özellikleri

Karnabahar	4 yemek kaşığı	100 gm
Taze kabak	4 yemek kaşığı	150 gm
Patlıcan	4 yemek kaşığı	125 gm
İspanak	4 yemek kaşığı	150 gm
Kereviz	1 küçük boy	100 gm
Kırmızı dolma biber	1 orta boy	150 gm
Pazı	4 yemek kaşığı	150 gm
Ebegümece	4 yemek kaşığı	150 gm
Bamya	4 yemek kaşığı	75 gm
Taze fasulye	4 yemek kaşığı	150 gm
Semizotu	4 yemek kaşığı	150 gm
Havuç	1 orta boy	100 gm
Havuç suyu	1/2 su bardağı	120 gm
Şalgam	1 orta boy	150 gm
Bezelye	4 yemek kaşığı	100 gm
Pırasa	5 yemek kaşığı	150 gm
Bakla	4 yemek kaşığı	100 gm
Enginar	1 orta boy	100 gm
Bal kabağı		100 gm
Kırmızı lahanaya	1/8 orta boy	100 gm
Taze barbunya	4 yemek kaşığı	100 gm
Mantar	2 yemek kaşığı	100 gm

MEYVE GRUBU

Elma	1 küçük boy	100 mg
Kayısı	3 adet	100 gm
Muz	1 küçük veya yarım büyük	50 gm
Taze incir	1 adet	80 gm
Kiraz	12 adet	75 gm
Vişne	14 adet	80 gm
Greyfurt	yarım greyfurt	125 gm
Turunç	1 orta boy	100 gm
Portakal	1 orta boy	100 gm
Limon	1 orta boy	100 gm
Mandalina	2 küçük veya 1 büyük	100 gm
Üzüm	15 iri tane	80 gm
Yeni dünya	6 adet	125 gm
Erik	5 adet	100 gm
Çilek	12 adet	175 gm
Şeftali	1 adet	100 gm
Armut	1 orta boy	100 gm
Ayva	1/4 orta boy	80 gm
Nar	1/2 küçük boy	80 gm
Kavun	1/8 orta boy kavun	200 gm

Karpuz	1/8 orta boy karpuz	200 gm
Portakal suyu	1 çay bardağı	100 gm
Greyfurt suyu	1 çay bardağı	100 gm
Elma suyu	1/3 su bardağı	80 gm
Üzüm suyu	1/4 su bardağı	60 gm
Vişne suyu	1/3 su bardağı	80 gm
Nar suyu	1/3 su bardağı	80 gm
Dut	8 adet	80 gm
Kiwi	2 adet	200 gm
Ananas	1 ince dilim	100 gm

YAĞ GRUBU

Zeytin	5 adet	15 mg
Ayçiçek, mısır özü yağı	1 tatlı kaşığı	5 gm
Zeytin yağı	1 tatlı kaşığı	5 gr
Tereyağı	1 tatlı kaşığı	5 gr
Ceviz, badem	1 adet	10 gr

DEĞİŞİM LİSTELERİNDE KULLANILAN KISALTMALAR ve ÖLÇÜLER

1 Çay kaşığı	1 ÇK	1,5 gram
1 tatlı kaşığı	1 TK	2,5 gram
1 Yemek kaşığı	1 YK	5 gram
1 çay bardağı	1 ÇB	100 gram
1 su bardağı	1 SB	200 gram
1 Kibrit kutusu	1 KK	30 gram
1 İnce dilim	1 İD	25 gram
1 Küçük boy	1 KB	
1 Orta boy	1 OB	
1 büyük boy	1 BB	

SAKINILMASI GEREKEN BESİNLER

- Şeker, şekerli yiyecekler, bal, reçel, pekmez, çikolata, gofret, lokum, pişmaniye, dondurma, şekerlemeler.
- Şekerli içecekler, meşrubatlar, kola, limonata, meyveli şerbetler, sıcak çikolata, salep, boza, hazır meyva suları, meyva aromalı içecek tozları
- Alkollü içecekler; şarap, rakı, bira, viski, likör vb.
- Yağ ve şeker içeriği yüksek olan besinler; pasta, kek, kurabiye, bisküvi, börek, çörek, helva ve diğer şekerli tatlılar.
- Yağda kızartılmış, kavrulmuş yiyecekler, et, sebze, hamur, patates kızartmaları
- Kuru yemişler; fındık, fıstık, çekirdek, badem, ceviz, kurutulmuş meyveler--Yağlı et ve balıklar, tavuğun derisi, yağlı organ etleri, sakatatlar, tam yağlı süt ve süt ürünleri
- Şarküteri ürünleri; salam, sucuk, sosis, pastırma, kavurma

-Yağlı besinler; kaymak, krema, ketçap, mayonez, salata sosları, pasta sosları, tahin, tahin helvası

-Hayvansal katı yağlar; tereyağı, iç yağı, kuyruk yağı

SERBEST TÜKETİLEBİLECEK BESİNLER

- Şekersiz çay, kahve, bitki çayları

- Maden suyu, soda, diyet kola

- Baharatlar

-Yağsız salata, sirke

-Şekersiz sakızlar

-Kalorisiz yapay tatlandırıcılar (aspartam içerenler) tercih edilmeli ve aşırı tüketilmemelidir.

ANIMSATMALAR ve BESLENME ÖNERİLERİ

-Yemeklerde yağ kullanımını arttıran kızartma ve kavurma gibi yöntemleri kullanmayın.

-Az yağlı veya yağsız et, balık, tavuk, süt, yoğurt, peynir kullanmayı tercih edin.

-Posalı yiyecek tüketimini arttırın. Bunun için beyaz ekmeğe yerine kepekli ekmeği tercih edin. Haftada 2-3 porsiyon kurubaklagil tüketmeye çalışın. Pirinç, şehriye ve makarna yerine bulgur, buğday, kabuklu pirinç gibi kepekli olanları tercih edin.

-Günde 3-4 porsiyon pişmiş ve çiğ sebze tüketin.

-Kabuğu ile yenebilen sebze ve meyveleri soymadan tüketin.

-Ambalajında diyet veya light yazan ürünlerin kalorisiz olduğu yanılgısına kapılmayın. Bu ürünlerin çoğunda kalori içeren tatlandırıcıların kullanılmasının yanı sıra yağ, süt, un, yumurta gibi temel besin maddeleriyle hazırlandığını unutmayınız.

YEMEK YEME ALIŞKANLIKLARI İLE İLGİLİ DAVRANIŞ DEĞİŞİKLİKLERİ

-Yüksek kalori içeren hazır besinlerden sakının.

-Az ve sık yemek yiyin, öğün atlamayın. Bu nokta, diyetisyeniniz tarafından size uygun olarak belirlenmiş günlük kalorisinin, gün içine dağılmış olarak alınmasını ve vücutta depo edilmeden harcanmasını sağlayan çok önemli bir anahtardır.

-Acıkma duygunuzu bastırmak için salatalık, domates marul vb. düşük kalorili yiyecekleri tercih edin.

-Her gün sebze-meyve yemeye dikkat edin. Böylece vücudunuza gereken posayı almış olursunuz.

-Yemekleriniz için küçük tabak, yağsız salatalarınız için büyük tabak kullanmaya başlayın.

-Küçük lokmalar halinde yemek yeyin, acele etmeden iyice çiğneyerek yiyin.

-Yemek yerken başka bir şeyle meşgul olmayın.(Gazete, kitap okuma, televizyon seyretme gibi.)

-Yemek öncesi ve yemekle birlikte su için. Günde 8-10 bardak su içmeye özen gösterin.

-Yalnızlık duygunuzu yemek yiyerek bastırmaya çalışmayın. Kendinizi meşgul edecek işler yapın.

- Yiyecekleri gözden uzak tutun.
- Mutfağa fazla zaman ayırmayın. Mutfaktaki işiniz bitince mutfaktan çıkın.
- Yemekten sonra masada oyalanmayın.
- Atıştırmaların yerine egzersiz yapın.
- Yemekli toplantılardan önce düşük kalorili bir ön öğün almaya dikkat edin.
- Kalorisiz içecekleri tercih edin.
- Küçük bir kaçamak için hemen umutsuzluğa kapılmayın. Bir sonraki öğünde daha az kalorili yiyecekler tüketin.
- Her koşulda beslenme programınıza uygun besinler seçmeye çalışın.
- Her teklif edilen besini kabul etmek zorunda olmadığınızı unutmayın.
- Bol bol su içmeyi unutmayın.
- Açık büfelerden kaçının.

ALIŞVERİŞ İLE İLGİLİ DAVRANIŞ DEĞİŞİKLİKLERİ

- Yemekten sonra tok karnına alışverişe çıkın.
- Bir liste yapıp, alışverişi o listeye göre yapın ve listenin dışına çıkmayın.
- Hazır yiyecekleri satın almayın.
- Alışveriş için hazırladığınız listeye yeteceğini düşündüğünüzden fazla yanınıza para almayın.
- Yemeyi uyaran televizyon programları veya reklamları izlemeyin.

AKTİVİTE İLE İLGİLİ DAVRANIŞ DEĞİŞİKLİKLERİ

- Güne erken başlayın. Günde 7-8 saatten fazla uyumayın, uyandıktan sonra yatakta kalmayın.
- Kısa mesafeler için taşıt kullanmayın, yürümeyi tercih edin. Asansör yerine merdiven kullanın, daha hızlı tempo ile yürümeye çalışın, yapabileceğiniz ev işlerini kendiniz yapın.
- Haftanın 4-5 günü egzersiz yapın. Pasif jimnastik yerine aktif jimnastik veya tempolu yürüyüşü tercih edin.
- Aktif ve hareketli kişilerle birlikte olmaya özen gösterin. Hafta sonları için aktif planlar yapın.
- Çevrenizdeki kişileri de yeterli ve dengeli beslenme ile aktif olmaya teşvik edin.
- Egzersiz zamanınızı, kendinize özel zaman olarak ayırıp mutlaka kullanın.

YEMEK PİŞİRME İLE İLGİLİ DAVRANIŞ DEĞİŞİKLİKLERİ

- Etlı, kıymalı yemeklere yağ koymayın.
- Beslenmenizde sıvı yağ kullanın (1 kg malzeme için 4 yemek kaşığı sıvı yağ).
- Yemek pişirirken enerji değerini artıracak kızartma, kavurma, soslarla süsleme gibi uygulamalardan kaçının.
- Yemek hazırlarken enerjisini azaltacak yöntemleri seçin (Haşlama, fırında, ızgara ve çığden tencereye koyarak pişirme yöntemleri kullanın.)
- Evinizde tatlı yapmayın. Çok arzu ediyorsanız tatlandırıcıyla yapılmış sütlü tatlıları tercih edin. Tatlı yerine meyva yemeyi alışkanlık haline getirin.
- Böreklerde kıyma yerine sebze kullanın. Fırında pişirilmiş börekleri tercih edin.

-Kendinize özel diyet yemekleri yapıp, kendinizi ailenizle birlikte sofraya oturmaktan soyutlamayın. Sağlıklı pişirdiğiniz yemekleri tüm ailenizle paylaşın. Böylece onlarında sağlıklı beslenmesini sağlamış olursunuz.

OBEZİTE ve EGZERSİZ

Vücuda alınan besinlerin sindirilmesinden elde edilen enerji vücudun ihtiyacından fazla olunca yağ dokusu şeklinde depo edilmektedir. Aşırı miktarda yağ dokusu varlığında bir yandan enerji oluşumunu (besin alımını) azaltmaya çalışmalı, diğer yandan da enerji tüketimi (egzersiz) artırılmalıdır.

Hızlı yürüyüş

Kondisyon bisikletine binme

Yüzme

Jogging (yavaş koşu)

Aerobik

Dans

Step

Ritmik hareketlerden oluşmaları, bu egzersizlerin ortak özelliğidir. Vücutumuzun, depo yağları tüketmek için, fazla zorlanmasına gerek yoktur. Egzersizler yemekten yaklaşık 1.5 saat sonra yapılmalıdır. Kilo vermek için yapılan egzersizler fazla yorucu değil, belli bir zorluk derecesinde olmalıdır. Egzersiz programında nabızın izlenmesi en kolay yöntemdir. Bir insanın normal istirahat nabızı dakikada 60-80'dir. Egzersiz için önerilen nabız sayısı: 220-takvim yaşının %60-70 'i olmalıdır.

Örnek: Yaşınız 20 ise: $220-20=200$. Bunun yüzde 60'ı 120, %70'i 140 eder. Bu durumda egzersiz nabızı dakikada 120 ile 140 arasında olmalıdır. Nabız sayılamıyorsa, basitçe egzersiz sırasında fazla 'nefes nefese' kalmamaya çalışmak yeterlidir. Uygun egzersiz yapıldığında etkili olabilmesi için en az 20 dakika gerekmektedir. Önerilen süre ise 30-40 dakikadır. Haftada en az 3 gün egzersize devam etmek gerekmektedir. Daha az sayıda yapıldığında kilo verme açısından pek etkili olmamaktadır. Haftada 5 gün yapıldığında daha da etkili olmaktadır. Egzersize başlamadan önce mutlaka ısınma ve germe hareketleri, egzersizden sonra soğuma ve tekrar germe hareketleri yapılmalıdır.

Egzersizin olumlu katkıları şöyle sıralanabilir:

Egzersiz sırasında enerji tüketimi artar.

Egzersiz sonrasında da metabolizma hızlandığından enerji tüketimi artar.

Günlük yaşamda fiziksel aktivite artar.

Kendinizi daha zinde hissedersiniz.

Bazal metabolizma hızı artar.

Enerji dengesi negatif olur, kilo kaybı artar.

Besinlerin termik etkisi artar.

Yağ içeriği yüksek gıdaların seçimi azalır.

Yağ dokusu azalırken, kas kitlesi korunur.

Kişi kendini iyi hisseder,

Depresyon azalır.

Obeziteye bağlı komplikasyonların gelişme riski azalır.

Obezite dışındaki bazı sağlık sorunlarının çözümüne katkı sağlar.

Osteoporozla karşı koruyucudur.

İş başarısı ve sosyal katılım artar.

70 kiloluk bir insan için 30 dakikalık egzersiz sonrasında harcanan kalorileri yaklaşık olarak aşağıdaki tablodaki gibi gösterebiliriz

Baloda dans	105 kkal/30 dakika
İstirahat	45 kkal/30 dakika
Orta hızda bisiklet	204 kkal/30 dakika
Yer silme	120 kkal/30 dakika
Orta hızda koşma	350 kkal/30 dakika
Masa tenisi	138 kkal/30 dakika
Yüzme	350 kkal/30 dakika
hafif tempoda yürüyüş	126 kkal/30 dakika

Kaynaklar

- Geiselman PJ:Control of food intake. Clin Endoc Metab North Amer 25:815-29,1996
- Williamson DA, Perin LA:Behavioral therapy for obesity. Med Clin North Amer 25(4): 943,1996
- Yılmaz C (editör): Kilonuz Merccek Altında . Ege Endokrin Obezite Okulu Yayın Dizisi-1. Yelken Basım 2002
- Yılmaz C(editör) Sağlıklı Beslenme Kitabı .Elif Ofset Matbaacılık.2002

GENÇLİK ve TEKNOLOJİ

A.Kadir ASLAN*

ABSTRACT

One of the most important problems of the twenty-first century is "Youth and Technology" Is it "a fascination or alienation?" If we consider about the conditions prevailing in the society, we can explain and find solutions to youth problems. Technology is one of them. The young generations of this century have born into technology, and grown up within it. They are sometimes for it, and sometimes against it. So, the reason of the attitudes of young generations should be analyzed carefully.

Keywords: *Youth, technology, emotional sphere, normative-volitional sphere, cognitive sphere, social behavior.*

* Prof. Dr. Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

21. yüzyılın en dikkate değer özelliği kuşkusuz teknolojik alandaki müthiş gelişmelerdir. Söz konusu bu göz kamaştırıcı ve büyüleyici gelişmenin ortaya çıkardığı en önemli sorun özellikle gençlerin teknolojik yaşama uyum sorunudur. Aslında bu durum makro düzeyde toplumun genelinin sorunudur. Dolayısıyla bir bakıma toplumsal bir sorun ile karşı karşıyayız.

Eğer genel anlamda toplumsal sorunların üstesinden gelecek çözüm yolları üretemez isek, toplumun en dinamik kesimini ve geleceğini oluşturacak gençlerin de problemlerini ve rahatsızlıklarını anlayamayız. Tüm toplumun olduğu gibi gençliğin de yaşamla ilgili sorunlarından biri teknolojidir. Zira genç kuşaklar dünya teknolojisinde, (hatta bazen bu teknolojinin yardımı ile) doğuyor, (örneğin tüp bebek yöntemi) yaşıyor, büyüyor, dolayısıyla bütün benliği ile teknolojiden etkileniyor. Sonuçta, teknolojinin göz kamaştırıcı gelişmelerine karşı "hayranlık" ya da "vazgeçme, reddetme" gibi bir tutum geliştirmeye başlıyor. Bu nedenle, günümüz gençliği zaman zaman mekanik dünyaya isyan etmekle ya da bu dünyanın esiri olmakla nitelendirilse de hiç kuşku yok ki teknolojinin bütün yararlarını ve kolaylıklarını kabul ediyordur.

Bu bağlamda, karşımıza çıkan en temel sorunlardan birini şöyle formüle edebiliriz:

Genç kuşaklar yaşamlarının her anında karşılaştıkları günümüz teknoloji ürünleri olan otomatik kapıları, asansörleri, motosikletleri, uzay araçlarını, bilgisayarları ret mi ediyorlar yoksa onlara hayran mı kalıyorlar?

Ya da başka bir anlatımla, modern gençlik, içinde yaşadığı teknolojik dünyaya uzak ve eleştirel mi bakıyor, yoksa hayran ve hevesli mi yaklaşıyor?

Bu konuda açıklanması gereken dört konu başlığının varlığından söz edebiliriz. Bunlar:

1. Teknoloji
2. Gençlik
3. Genç kuşaklar teknolojik dünya ve bu dünya içindeki tutumları hakkında ne düşünüyorlar?
4. Bu konuda genç kuşaklara nasıl bir eğitsel yardım sağlanabilir?

Ne var ki, bu konular üzerindeki tartışmalarda çoğu zaman bir uzlaşma sağlanamamaktadır. Çünkü temel kavramları, bu tartışmalara katılanlar farklı biçimlerde yorumlamaktadırlar. Bu nedenle öncelikle iki temel kavramımız olan "gençlik" ve "teknoloji" terimlerini açıklamaya çalışalım.

Gençlik, çocuklukla erişkinlik arasında yer alan gelişme, ruhsal olgunlaşma ve yaşama hazırlık dönemidir. Ergenlikle başlayan hızlı büyüme, gençlik çağının sonunda bedensel, cinsel ve ruhsal olgunlukla biter. Genellikle ilk ergenlik belirtileriyle başlayan gençlik çağı büyümenin durmasına kadar sürer ve 12-21 yaşlarını kapsar. Bu çağa Batı dillerinde büyüme anlamına gelen "Adolescence" adı verilir. İngilizce'deki "Teenage" sözü de 13-19 yaşları arasındaki gençlik dönemini belirtir. Gençlik çağının tanımı bedensel ve cinsel gelişmeye göre yapılıncaya başlangıcı da bitişi de belirsiz olmaktadır.

Çünkü ergenliğe giriş erken veya daha geç olabilmektedir. Genellikle 12-15 yaş arası, ergenlik gelişmesini içine alan ilk gençlik dönemi olarak tanımlanır. 15-21 yaş arası asıl gençlik dönemidir, 21-25 yaşarası da uzamış gençlik olarak bilinir. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün tanımına göre "genç, 15 ile 25 yaşları arasında, öğrenim gören hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir konutu bulunmayan kişidir." Bu tanıma göre genç cinsel, bedensel olgunlaşmasını tamamlamış, ancak bağımsızlığını kazanıp erişkinler arasına katılmamış kişidir. Görüldüğü gibi gençlik, hem biyolojik ve ruhsal hem de toplumsal bir kavramdır. Bu dönem, çoğu zaman ve çok kimselerce formal olmayan bir görüş açısıyla kabul edilen, fiziksel ve psikolojik özelliklerini bildiğimiz veya sosyal durumlarının düşünüldüğü gibi değerlendirilmesine dayanır. Nitekim özellikle psikolojik gelişmelerin keşfine göre genç insanların deneyim ve davranışları, onların sahip oldukları egoların ve içinde buldukları çevrenin etkisiyle biçimlendiğini ortaya koymuştur. Yani gençlerin tutum ve davranışlarının değer yargılarını belirleyen etkenler, hem biyolojik, hem ruhsal ve hem de sosyal içeriklidirler.

Teknoloji sözcüğünü salt bir isim olarak söylemek belki çok kolaydır. Ancak teknolojinin kavram olarak ne anlama geldiğini ifade etmek daha zordur. Kaldı ki, herkes teknolojinin ne olduğunu bilir. Örneğin kimileri, teknolojiyi makineler, arabalar, buzdolapları, fabrikalar, hammaddenin ürüne dönüştürülmesi aşamaları, kitle iletişimi, bilgisayarlar, uzay araçları, tanklar, savaş ve atom bombaları olarak düşünür. Hatta şu sıralarda, biyolojik ya da kimyasal bombalar da gündemde. Görüldüğü gibi teknolojinin kendisi ideolojik gelişmelere uygun (hassas) bir kavram olduğu için "teknoloji" terimi çok geniş bir biçimde algılanabilmekte ve anlam kazanmaktadır. Bu nedenle insanlar teknolojiyi algılamalarına ve dolayısıyla teknolojiye karşı tutumlarına göre iki gruba ayrılmaktadır. Bu gruplar teknolojiye hayran, hevesli olanlar ve karşı olanlardır. Etimolojik olarak inceleyecek olursak, teknoloji eski Yunanlılarda sanat, bilim, yetenek ve zanaat anlamına gelen "*tekhné*" kelimesinden gelir. "*Tekhnikos*" ise hünerli ve becerikli ürün anlamına gelmektedir. 18. Yüzyıl boyunca makinelerdeki teknolojik gelişim ve buhar gücünün kullanımı ile teknoloji mühendislik alanında yaygınlaşmış, meydana gelen gelişmeler doğal bilimlerin buluşları ile desteklenmiş, yeni materyaller icat edilmiş ve bazen doğaya zarar vermek pahasına insanlığın hizmetine sunulmuştur. Bu olgudan ortaya önemli bir görüş çıkmaktadır. Bu görüşe göre: Teknoloji her zaman insanla ilgili ve insan ürünüdür. Bu insan, teknolojiyi yaratmakta, böylece kendini ve doğal çevresini değiştirmektedir. Görüldüğü gibi teknoloji insan tarafından yaratılan bir üründür, bir çevredir. Ne var ki, bu çevre doğa üzerine dayanmasına karşın bazen doğaya zıt bir tablo çizer.

İnsan olmanın iki yönü vardır. Birincisi, içinde yaşanılan dünyanın bir parçası olmak, ikincisi ise insanın kendisini doğrulaması, yani kendini gerçekleştirmesidir. Kuşkusuz bu iki durumun varlığı birbirini etkiler. Dünya içerisinde var olması şekliyle insanoğlu teknolojiyi doğanın yanında yeni bir çevre gibi yaratmış ve ayrıca kendi bireyselliğini değiştirmiştir. Dünya üzerinde teknoloji ile yaşamak, iki farklı kavramı gündeme getirmektedir. Bunlar, "süreç" olarak teknoloji ve "ürün" olarak teknoloji kavramlarıdır.

Süreç olarak teknoloji: Araştırmaların gösterdiği kadarıyla, insanoğlu kendi tercihlerine göre çevresini dil, bilgi ve yetenekler aracılığı ile değiştirir. Şu andan ve bulunduğu ortamdan memnun olmaz, doyuma ulaşmaz. Sahip olduğu merak, hayal gücü ve yaratıcılık, gelecek için planlar hazırlamasını yüreklendirir. Böylece insanoğlu "üreten insan" haline gelir. Yaratıcı zekası, teknoloji zekasına dönüşür. Zaman ve mekan ile sınırlanmış olan varlığını genişletir. Zaman ve mekan dışına çıkar. Çekiç elinden kuvvetlidir, yay ve mızrakla eliyle ulaşamayacağı daha uzak mesafeye ulaşır. Tekerleğin icadından, ateşten yararlanmaya; buhar makinelerinden nükleer istasyonlara, bilgisayara, uzay araçlarına kadar varlığını genişletir. Bu nedenle insanın varlığının temel karakteri, teknolojik düşünmesi ve teknolojik yaratıcılığıdır.

Ürün olarak teknoloji: Yeryüzündeki bütün ürünler, üreten insanın başarılarıdır. Üreten insan aynı zamanda aletler, makineler, giysiler, evler, fabrikalar, televizyon setleri gibi yeni buluş ve gelişmeleri tekrar tekrar kullanan kişidir. Nitekim insanlık tarihi insanoğlunun ürettiği ve kullandığı ürünlere göre sınırlandırılarak çeşitli dönemlere ayrılmıştır. Örneğin, Taş Devri, Bronz Çağı, Demir Çağı, Endüstri Çağı, Uzay Çağı vb. Tarihsel süreçte, belli çağlarda belli bir takım gereksinimlerin karşılanması için üretilen teknoloji ne yazık ki zamanla makinelerin ve teknolojik ürünlerin nicelik ve nitelik bakımından patlama noktasına gelmesi üzerine zengin ve fakir topluluklar arasında keskin bir ayrımın oluşmasına yol açmıştır.

Ürün ve daha fazla kâr insanoğlundan daha önemli oldu ve bu da yeni bir eleştiri başlattı. Bu eleştiriye göre, teknoloji insani değerlerin önüne geçmekte, insanlığı tehlikelerden korumamakta, insanları kendi iç dünyalarından uzaklaştırmakta ve hatta yok etmektedir. Giderek teknoloji insanoğlunun yaşamının kurallarını bile belirlemektedir. Yaratıcılığı, zekası ve kişiliği ile insanoğlu aydınlanma çağı boyunca teknolojiyi yaşatmak için önünü açmış olmasına karşın, bu teknoloji kendisini üreten insanoğluna önem vermemektedir. Sonuç olarak insanoğlu bir ikilem ile karşı karşıyadır. Bir tarafta merakı, yetenekleri ve icatlar yoluyla sürekli gelişen ve mükemmelleşen kendi yarattığı teknoloji; diğer tarafta yaratmış olduğu bu teknolojinin kendi yaşamındaki olumsuz sonuçlarını ve zararlarını fark etmesi.

Özetle, antropolojik açıdan teknoloji, insanoğlunun merakıyla, zekasıyla, diliyle, yetenekleriyle, hayal gücü ile gelişmektedir. Başka bir anlatımla, teknolojik yenilikler, buluşlar insanoğluluyla başlamış ve onun varlığı ile oluşmuştur. Kimse insanoğlunu bir şeyleri yaratması, icat etmesi ve keşfetmesi konusunda zorlamamıştır.

Teknolojinin ürün olarak çalışma süreçlerinde uygulanması yaşamın niteliğini arttırmıştır. Teknolojiye düşman olsak bile hangimiz elektriksiz, arabasız olmayı ister ve özellikle sağlığımız ve kaliteli bir yaşam için gerekli olan teknolojiden vazgeçebiliriz?

Bir yandan insanların yaşam kalitesinin gelişmesine hizmet eden öte yandan insan yaşamını tehlikeye sokup zarar veren teknoloji hakkında bir ikilemde kalınmaması olanaklı mıdır? Başka bir soru ise süreç olarak teknoloji ile ürün olarak teknoloji arasındaki bağın varlığına ilişkindir. Daha fazla ürün geliştirilirse yeni gelişmelerdeki süreçlerde bu ürünler daha fazla kullanılacaktır. Bu etkileşimde bir limit olacak mı? Olmaz ise insanlığın karşılaşacağı sorunlar neler olacaktır?

Bu bildirimizde yanıt aramaya çalıştığımız bir başka soru ise şudur: "Genç kuşaklar teknoloji hakkında ne düşünüyorlar ve bu teknolojik dünyada nasıl davranıyorlar?"

Hepimizin bildiği gibi özellikle çağımızda genç kuşaklar teknoloji ile büyümektedirler. Hatta tüp bebek vb. yöntemlerle (klonlama) teknolojinin bir ürünü de olmaktadır. Öyle ki, dünyanın hemen her yerinde göreceli olarak teknoloji gençlerin en yakın çevresinde, kentlerde, klimalı ofislerde, her bir makinenin bulunduğu mağazalarda yer almaktadır. Hatta bu teknolojik dünyada insanoğlunun kendisinden başka doğa ile ilgili hiçbir işi kalmadı da denilebilir. Bu bağlamda kafamızda aşağıdaki üç soru oluşmaktadır:

- Yeni kuşaklar teknoloji hakkında ne biliyor?
- Teknoloji ürünlerinin yapımında ne kullanılıyor?
- Teknoloji dünyasında teknolojinin durumu nedir?

Bu sorulara yanıt ararken, "Teknolojik zeka ve teknolojinin kullanılması," konusuna açıklık getirmekte yarar görüyoruz.

Genelde teknolojik akıl, teknolojik problemleri, teknolojik aletleri kullanmadaki ve teknolojik akıllı geliştirmedeki yolları anlamak ve uygulamak olarak düşünülür. Pratikteki deneyimler gösteriyor ki genç kuşaklar teknolojiyle daha fazla ilgili ve teknolojik kurslara katılarak kendilerini daha da geliştiriyor. Örneğin beş yaşındaki çocuklar hiçbir zorluk çekmeden telefonla arkadaşlarıyla konuşabiliyorlar. Otomatik aletler, televizyon vb. araçlar çocuklar ve gençlik çağı için günlük yaşamın bir parçasıdır. Sürücü ehliyeti sahiplerinin yarısı 20'li yaşlardaki insanlardan oluşmaktadır.

Günümüz gençlerinin kendilerine özgü bir iletişim araçları davranışları sergilediğini gözlemekteyiz. Zira kitlesel iletişim araçları birer teknoloji ürünüdürler. Bu durum gençlerin entelektüel becerilerini ve değer yargılarını doğrudan etkilemektedir.

Genç Kuşağın Teknolojiye Karşı Tutumları

Tutumlar, bireyin bilişsel ve duygusal deneyimleri ile oluşan, karşılaştığı sorunlar hakkında fikirler içeren psikolojik ve sosyal fonksiyonlardır. Tutumlar bilinçli ya da bazen bilinç dışı olarak kişinin gerçek davranışlarını kontrol ederler. Nitekim gençlerin teknolojiye karşı tutumları konusunda yapılan araştırmalar aşağıdaki başlıklar altında özetlenebilecek çeşitlilik göstermektedir.

1. İdeolojik Retçiler Grubu

Bu gruba giren gençler nükleer güç istasyonlarına, otoyol yapımlarına karşı çıkarlar; hava kirliliği ve gürültü ile savaşırlar. Tutumlarının açıklaması neo-Markisizim yaklaşıma dayandırılır. Bu yaklaşıma göre teknoloji aşırı verimlilik veya güçle elde edilmektedir. Teknik uzmanlaşmayla sağlanan yüksek verim insanı kendisine yabancılaştırmaktadır. Ürün sadece elit kapitalist bir topluma hizmet etmektedir. Dolayısıyla üretimi reddetmek teknolojiyi reddetmek anlamına

gelmektedir. Bu nedenle bu gruba giren gençler bütün bu yıkıcı ekonomik koşullar için teknolojiyi suçluyorlar.

2. Gerici Gruplar

Bu gençler, mekanik dünyanın sağladığı ve bu tür yaşam koşullarından rahatsız olanlardır. Onlar özellikle Avrupa'da merkezi Avrupa sloganıyla bir araya gelmişlerdir. Kendi müzikleri, literatürleri, modaları ve saç şekilleriyle bir yaşam kültürü geliştirirler. Bizim toplumumuzda ise Aczmendi tarikatına mensup olanları örnek verebiliriz. Bazen alternatif yaşam formlarında komünler halinde, elektrik ve su olmadan yaşarlar. Yazlarını İsviçre Alpplerinde geçirirler. Kendilerine ait tıbbi ve psikolojik eğitimleri vardır. Onlar sadece bedenlerini ve ruhlarını beraber tutabilecek şeyleri üretirler.

3. Eleştiren Katılımcılar Grubu

Bu grup, nükleer güç istasyonlarının, su ve hava kirliliğinin yoğun trafiğin tehlikelerini açıkça ve bilinçli olarak gören ve aktif gösterilerle tepki veren gençlerdir. Ancak taşımacılık, sağlık ve günlük yaşamda teknolojinin üstünlüğünün ve yararlarının farkındadırlar. Onlar ayrıca teknolojiye ilgi de duyarlar. Hatta bazen teknik yapılarda veya köprülerdeki güzelliği takdir ederler.

4. Kararsızlar Grubu

Bu gençler, eleştirmeden ve düşünmeden teknolojinin bütün olanaklarından sonuna kadar yararlanmak isterler. Derin düşünmedikleri için, bazen reddedici olup nükleer güç istasyonlarına, arabalara, aşırı betonlaşmaya karşı çıkan göstericiler içinde yer alabilirler. Teknolojiye karşı gelmeleri ve aynı zamanda teknolojiyi kullanmaya devam etmeleri bu grubun bir çelişkisidir.

5. Sınır Tanımazlar Grubu

Aşırı hızı bir tutku haline getiren gençlerden söz ediyoruz. Örneğin Rockerlar kimliklerini siyah deri ceketlerinde ve motosikletlerinde bulurlar. Odalarını elektronik kayıt stüdyolarına dönüştürüp kulakları sağır edercesine yüksek dozda müzik sesiyle kedilerinden geçerler. Bu gruplar değişkendir. Duruma göre, bir gruba ya da diğerine ait olabilirler. Gencin birisi heyecanlı bir motosikletçi olmasına rağmen, Nükleer istasyonlara karşı bir protestocu olarak gösteride yer alabilir. Birey olarak bu genç yerinde duramaz, istikrarsızdır. Teknolojik dünyaya karşı tavrında benzer bir görünüm sergilemezler. Bakış açıları çok fazla ve geniştir.

Teknolojik Dünya, Gençliğin Gelişimi İçin Zararlı Mı?

Bilindiği gibi gençler henüz gelişimini tamamlamamış kişilerdir. 12 ve 16 yaş arasındaki erken yaşlarda duygusal yükselme ve düşüşle bağlantılı olarak cinsel olgunluk gelişir.

Aktiviteye ve maceraya karşı güçlü bir dürtü, merak hissi ile desteklenir. 16-20 yaş arasında fiziksel gelişim olgunluğa ulaşır. Genç yavaş yavaş toplumdaki yerini alır. Bu yeni toplum alanındaki yeni rolleri üstlenirken dinsel şüpheler, sosyal normlar, bağımsız ahlaki yargılar ve hükümler sıklıkla birbiriyle çarpışırlar. Normal eğilimin yoksun olduğu bu dönemde aileye bağlılığın yanında kendi içine veya dışarıya yönelimi söz konusudur.

Teknolojik dünyanın genci yetişkinlik yolunda etkileyeceği ve değiştireceği varsayılır. Yaşam teknoloji sayesinde genç için artan bir şekilde kolay hale gelmiştir. Fakat acaba bu onların iç problemlerinin çözümünde yardımcı olur mu? Kişiliğin bireysel tarafına baktığımızda birkaç önemli nokta görürüz:

İhtiyaçların Yapısı: Gençlikte cinsellik, genç kişiliğin yaşamında yeni bir varlık biçimi olarak bir kırılma noktasıdır. Medya tarafından cinsellik sıklıkla uyandırılır. Son yıllarda cinsel olgunluğun erken yaşlarda kazanıldığı kanıtlanmıştır. Çoğunlukla kabul gören kamuya göre; teknik dünya erken yaşlarda cinselliğin gelişmesine neden olacak hormonlar üretmektedir. 12 yaş kızların yaklaşık olarak üçte biri cinsel olarak olgundurlar. Bu nedenle cinsel olgunluk son yıllarda daha önceki nesillere göre daha çok gelişmiştir.

Teknolojik Araçlar Motive Eder: Makineler gerekli insan aktivitelerini üstlenir. Bu nedenle zihinsel sağlık için zorunlu olan bağımsız, kendiliğinden yaratma özelliğini, aktivite geliştirme becerisini ve bir olayın çözümlenmesi becerisini geliştirmesini engeller.

Bu temel ihtiyaçların azalması durumsal olarak alternatif davranışlar, kavga ve şiddet gibi yedek çıkış yollarına neden olmaktadır. Genç fazla enerjisini yönlendirmek için farklı yollar bulur.

Duygusal Alan: Burada genç sıklıkla kendini emniyetsiz hisseder. Onlar duygularının ne kadarını, nerede ve hangi yolla açığa çıkarmaları gerektiğini bilmezler. Teknolojik dünya genci kendine daha az egemen ve kuşkucu yapar, daha az ait olma duygusu hissine neden olur. Aynı zamanda, toplum onlara daha önceki nesillere yasaklanmış olan duygularını sergilemek için izin verir. Buna örnek olarak erken duygusal karşı cins arkadaşlığını verebiliriz. Medya gençlere dünyada olanlara duygusal açıdan bakmaları için izin verir. Aynı zamanda genç, eğitimini tamamladıktan sonra bir işe girme konusunda (nükleer tehlikeler vb konularda) yeni meraklarla kuşatılır.

Normatif-İrade Alanı: Bu alan en güçlü etkilerin hissedildiği, deneyim ve görüşlere dayanan değerler ve normlar tarafından kontrol edilen davranışlarımızın yer aldığı bir alandır. Hangi kurallar daha geçerlidir? Genç, değer ve normların kendi sistemine doğru giden yolu kendi bulur. Ancak değerlerin ve normların göreceliği, genci kendi dünya ve insanlık görüşünü oluşturabilmesi konusunda zor duruma sokar. Bu nedenle gençler aile ve toplumun normları ile çatışmalar yaşarlar.

Bilişsel Alan: Bugün görüyoruz ki teknik bilgi, teknik anlayış ve teknik zeka hayatta kalmak için gereklidir. Bu çocuk için elektrik priziyle başlar; trafikte, sporda, boş zamanlarda ve işte doğru teknik davranışlarla devam eder. Teknik yardımcılarla yürümeyen hiçbir iş yoktur.

Sosyal Davranış: Teknoloji bizim arkadaşlarımızla daha kolay ve emniyetli ilişki kurmamızı sağlar. Çocuklar özgürce ve sınırlamanın dışında telefonu kullanırlar. Bununla birlikte iletişim medyası arkadaşlarla olan iletişimimizin zayıflamasına, kopmasına neden olur. Böylece genç, dinleyici veya konuşmacılardan izole edilir.

Özet olarak şunu söyleyebiliriz ki; teknoloji yeni deneyim, beceri ve davranış biçimleri kazandırmaktadır. Fakat aynı zamanda sosyal ilişkilerde, duygusal ve ihtiyaç alanında bir engel teşkil etmektedir.

Temel olarak teknolojinin değerlendirilmesi felsefi bir problemdir. Eğitim devamlı olarak insanoğlunun, insan varlığının işlevsel sorunlara verilen cevaplarla sınırlandırılırken, eğitimciler, yetişkinler "teknoloji nedir?", "teknoloji insan varlığını nasıl etkiler?" sorunları üzerinde düşünmelidirler.

Sonuçta teknoloji, deneyim ve davranışlarını karşılıklı olarak kontrol eden insan tarafından yaratılan bir çevredir. Biz araçları kullanmayı öğrenirken dilin işlevsel kalitesini, zekayı, yaratıcılığı, beceri ve merakı geliştirmeliyiz. Teknoloji yaşam kalitesini artırır ve daha fazla ilerleyiş sağlar, yeni meraklar ve çelişkiler, çatışmalar yaratır. Bu çatışma ve çelişkilerle yaşamın yıkımına da neden olabilir. Bu nedenle teknolojik yaşama uyum konusunda bir eğitim gereksinimi söz konusu olabilir.

Eğitim Aracılığıyla Ne Yapmalı? ve Ne Yapılabilir?

Doğa bilimleri, matematik ve teknoloji sadece insanın çevresinde değil, aynı zamanda insanın kişiliğinin tüm alanlarında radikal bir değişiklik etkisine sahiptir. Genç kişi açık ve şüpheli bir beyinle teknoloji dünyası ile yüz yüze kaldığında, eğitime önemli bir görev düşer. Bu değerlendirmeden yola çıkarak biz teknolojik olgunluğa doğru bir eğitimi amaçlamalıyız. Teknolojiye karşı davranış ve tavırlarımızla gençliğe model olmalıyız.

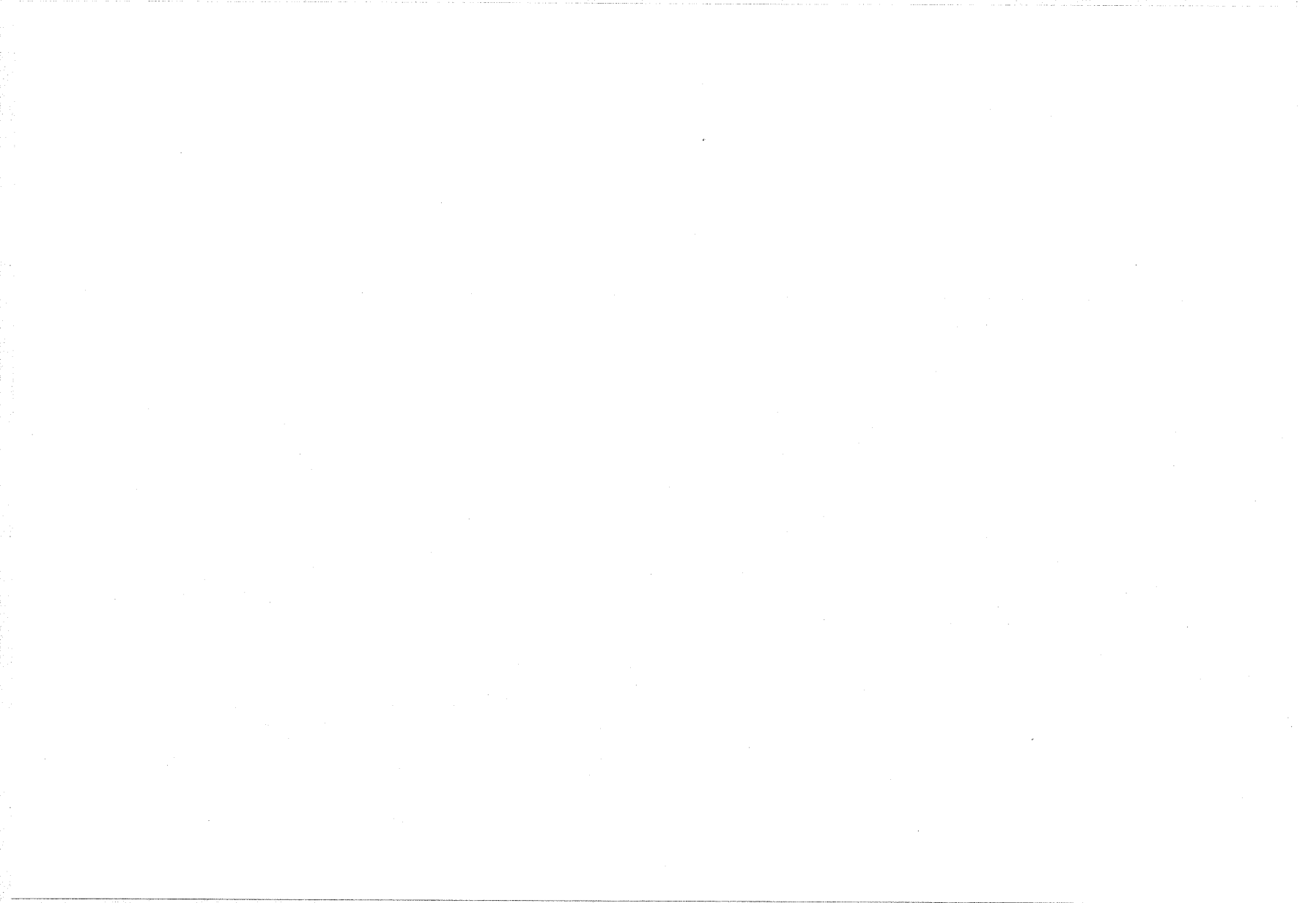
Doğal bilim ile teknoloji arasındaki bağlantıları izleyerek bilimsel bulgular teknolojiye uygulanmalı ve bu uygulamaların etkileri sadece teknolojik alanda değil aynı zamanda sosyal alanda da belirlenmelidir.

Belirtmek gerekir ki tarih sadece kavgalar ve güç mücadeleleri tarihi değildir. Aynı zamanda insanların bilgi ve becerileriyle yapıp ettikleridir. Genç nesiller teknolojik bir dünyada yaşamaktadır. Bu dünya onların kişisel yorumu ve bireysel kimliklerinin parçası olmalıdır. Genç, teknolojinin yaşamı tehdidi konusunda tartışmalıdır. Onlar birkaç istisna dışında teknolojinin avantajlarından hoşlanırlar. Teknolojiyi geliştiren insanlığın problemlerini izleyen gençler, teknolojik olgunluğa doğru ancak eğitim sayesinde ulaşır. Teknolojik olgunluğa ulaşmada yetişkinlerin anlayış ve yardımına ihtiyaçları vardır. Bu da ancak barışçı demokratik ve yaşama hakkına saygıyı ön planda tutan bir insanlık oluşturma idealini gerçekleştirecek değerler kazandırılarak başarılabilir bir eğitim sistemi ile mümkün olabilir.

Eğer yeni kuşakları makinenin esiri olmasını engelleyecek olan teknolojik ilerlemeleri izlemeye hazırlamıyorsak, bir felakete koşuyoruz demektir. İnsan teknolojinin yaratıcısı ve sahibi olarak kalmak zorundadır. Teknolojinin esiri ve mağduru değil.

Kaynaklar

- **ASLAN, A.K.** Çağdaş İnsan Yetiştirmede Geleceğin Eğitimi İçin Bir Öneri. "EĞİTİMDE NİTELİK GELİŞTİRME" Eğitimde Arayışlar 1.Sempozyumu Bildiri Metinleri 13-14 Nisan 1991.
- **BAREAU, A.** Ark. Propositions Pour L'Enseignement de L'Avenir, Document (La Matin, 29 Mars, 1985.)
- **FAURE, E.** "Education et destin de l'homme", Apprendre A Etre, Fayard-UNESCO, 1972.
- **MIALARET, G.** "Problems actuels de l'éducation nouvelle", Education Nouvelle ef Monde Moderne, PUF, 1966.
- **WIDMER, K.** Youth and Technology, EDUCATION, Volume 25, Institute for Scientific Co-Operation, TÜBİNGEN, 1978.
- **YÖRÜKOĞLU, A.** Gençlik Çağı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986, Ankara.

ERGENLERİN YAPISAL SORUNLARI: ALMAN ve TÜRK GENÇLİĞİ ARASINDAKİ ORTAK ve FARKLI YANLAR

Prof. Dr. Tilman ALLERT*

1. Gençlik sosyolojisi, ergenlerin davranışlarını toplumsal koşullarına ve sosyal sonuçlarına göre konu edinir. Bunu yaparken şöyle bir temel sorunla karşılaşır: Araştırma sonuçları daha yayınlanmadan güncelliğini kaybetmektedir. Ergenlerin, değerlere, ahlaki yargılara ve estetik tercihlere deneme-yanılma yoluyla yaklaşmaları onların kendilerine has özelliklerinin bütünü değildir. Ayrıca bilimsel açıdan tasnif edilmeye ve bilimsel sınıflandırılmaya bilinçli bir şekilde karşı koymaları da onların belirgin özellikleri arasında sayılabilir. Medya’da ergenler hakkında yayınlanan ve tüm bir kuşağı stilize eden tipik örnekler böylece büyük ölçüde yüzeysel bir yaklaşımın ifadesi olarak kalırlar. Almanya’da ergenler hakkında yapılan sosyolojik araştırmalar sonucunda bazı kategorik tipler belirlendi: Bu konuda bizi pek aydınlatmasa da bu tipler; „yuppie“, „yeni realistler“ ve „canum-istemiyor-tipi“dir. Bu nedenle gözlemcinin sorunlarını gözlenenin sorunları haline getirmekten kaçınmalıyız. Belki de burada söz konusu olan ailenin ya da pedagojik mesleklerin sorunlarıdır - hatta başlangıçta şunu da göz önünde bulundurmak gerekiyor: Toplumun gelişimi ve özellikle sosyal değişim temposu ergenlik, döneminin kendisini sorgulayabilir ve bununla beraber gelen biyografik koruma alanı ve psiko-sosyal erteleme fikirlerinden vazgeçmek zorunlu olabilir.

Acele ile yapılan genellemelere karşı duyduğumuz kuşkuculuk ışığında, söylenenleri Türkiye ile karşılaştırsak şunları söyleyebiliriz: Türkiye’de de olgunlaşma süreci bağlamında aile dışında ve meslek öncesinde ergenlik dönemine ait bir sosyal alan oluşturulması söz konusudur. Buna karşın Almanya’da bir taraftan ergenlere reşitlik rolü artık daha erken veriliyor ve öbür taraftan ergenlik buhran döneminin, meşru ifade alanı daralıyor, çünkü iş dünyasının beklentileri git gide daha da zorlaşarak ergenlere sunuluyor. Almanya ile Türkiye’nin ergenlere yönelik farklı bir çifte standart doğrultusunda karşılaştırılıp karşılaştırılmayacağı, ancak düzenli olan analizler ile meydana çıkacak; ancak böyle uç noktalarda toplumların, bu gibi bir nesile ait olmanın ifade biçimlerinde kendi gelişme düzeylerini, uyum sağlama esnekliklerini ve geleceğe yönelik davranışlarını özel bir biçimde yansıttığını açıkça görüyoruz.

2. Bu konferansta dile getirilen „ergen“, „Almanya“, „Türkiye“ gibi bir yere ait olma biçimleri çok yüksek bir soyutlama niteliğindedir. Bu terimler ancak daha ayrıntılı tanımlanırsa bir anlam ifade ederler. Bu sunumda kavramsal incelikler yoluyla Türk toplumunun durumuyla karşılaştırma yaparak bunu gerçekleştireceğiz.. Sosyolog Karl Mannheim’ın yaptığı ayırımdan yola çıkarak şunu öneriyorum: Kuşak birikintisini kuşak bilincinden ve bu ikisini de kuşak bağlantısından ayırmak gerekiyor. Birikinti kavramı sosyal köken ile ilgili, yani aile ve çevre ile; bilinç kavramı ergenin kendisini

* Johann Wolfgang Goethe Universität Frankfurt

bir ergen olarak tanımlamasıyla ilgili, kuşak bağlantısı ise biyografik gelişimi oluşturan tarihsel-politik dış şartlarla ilgili. Bu yüzden ergenleri buldukları farklı yerlere a) sosyal çevreye ve b) aile ve akrabalık ilişkilerine, c) şehirlere ve köylere ve son olarak da d) kültürel homojen ve kültürel heterojen dünya görüşlerine göre sorgulamak yerinde gözüküyor. Başka bir ayırım, cinsel farklılık olgusudur; cinsel farklılık sadece boş zamanlarda yapılan farklı aktiviteleri belirlemiyor, aksine ergen peer-group'ta (ailesinden ayrılan gençlerin oluşturduğu dayanışma grubu) mevcut olan karşılıklı ilginin merkezi boyutunu oluşturuyor. Yani biz, büyük şehir ergeninden, kırsaldan ya da yüksek veya düşük gelir grubundan gelen ergenden, farklı aile yapısına sahip olan ergenlerden ve son olarak da erkeklerden ve kızlardan söz ediyoruz.

3. Almanya'daki durum -Mannheim'in terimleriyle konuşursak *kuşak bağlantısı*- bir çok açıdan göz önünde bulundurulmalıdır. Ben böylelikle bu durumun nesiller arası ilişkiyi nasıl belirlediğini göstermek istiyorum. Her şeyden önce Almanya'da her zaman olduğu gibi kapsamlı bir toplumsal düalizm mevcut. Doğu ve Batı Almanya gerçi politik bir birlik oluşturuyor, ancak bu iki bölge diğer boyutların neredeyse tümünde birbirinden farklı özellikleri taşımaktadır. Hem ekonominin her şeyi şansa bırakan yapısı hem de halkın algılayış biçimi ikiye bölünmüş bir toplumun resmini sergiliyor. İkiye bölünmüş olmak her zaman a) milliyetçi politikadan populistik bir biçimde uzaklaşma ya da b) çok kültürlü ve çok etnik yapıya modern bir toplumdan kendini keskin bir şekilde soyutlama eğilimlerine götürüyor. Alman tarihinin getirdiği diğer kültürlerle ve uluslarla uzlaşma zorluğu Almanlar için geleneksel ve burada bir devam niteliğinde ve zaman zaman ergenlerin aşırıcılıklarında göze batan bir tehlikeye ulaşıyor. Alman ulus devletinin kendisini tanımlaması, sadece kısmen gerçekleşti. Alman halkı İkinci Dünya Savaşından sonra ilk kez Alman politikasını tekrar egemenlik ilgilerine götüren tarihsel bir durumun içerisinde bulunuyor.

Almanya'yı bir dünya gücü pozisyonuna iten ve ona yeni verilmiş politik fonksiyon ile Almanya'yı modern bir sanayi toplumu olarak algılayan ve iş piyasasının oldukça daralmasının nedeni olan sosyo-ekonomik değişmeler arasında aşırı bir uyumsuzluk ilişkisi vardır. Kimlik tanımı olarak iş olgusunun temel işlevi gerçi geçerliliğini yitirmiyor ancak gerçek bir çöküntüye sebep oluyor. ve bu durum, refah seviyesi hiç değişmeyen Alman insanını şimdiye kadar ciddi anlamda kontrol edilmeyen politik düzeninin çatışma esnekliğini test etmeye zorluyor. Toplumun tüm kesimleri bundan etkilenirken, eyaletler arasında yüzdelik oranlar değişmektedir. İlgili gruplar arasında mevcut olan gerginlik, artıyor ve Alman Cumhuriyetinin denenip onaylanmış kurum sisteminin uyum kabiliyetini çıkışı belli olmayan bir krize götürüyor. Eğitim sistemi ile çalışma sistemi arasındaki ilişki bundan doğrudan etkilenmektedir. İş eğitiminden sonra direkt bir mesleğe geçmeyi artık kimse beklemiyor, ne okullar ne yüksek okullar ne de sanayi kuruluşları ve özellikle de ergenlerin kendileri böyle bir şeyi hiç beklemiyor. Ergenlerin sosyal konumları ve kendi özelliklerini anlamları için savaş sonrası yapay olan refah dönemine veda etmeleri şu sonuçla bağlantılıdır: Kendi ergenlik buhran dönemlerine has normal bir güvensizlik içerisindeyken daha önce bu şekilde mevcut olmayan anne ve babalarının neslinin kapsamlı ve kollektif öz güvensizlikleriyle de karşılaşılıyorlar. Eskiden ergenlerin problemlerinin geçici sosyal statülerinden kaynaklandığından emin olunabiliyordu, ancak günümüzde tüm toplumun

sıkıntı ve zorluklarının ergenlerin sırtına yansıdığı izlenimi ortaya çıkıyor. İlişkilerin ters yüz edilmesi ergenlerin aynı zamanda daha az hayal kurmalarına, daha yalnız ve daha gerçekçi olmalarına neden oluyor; daha sonra bunlardan daha açık bahsedeceğiz.

4. Günümüzde gözlemleyebildiğimiz ergen davranışının ortaya çıkış biçimlerine dikkatlice bakarsak, üç toplumsal sistemin esaslı değişmelerinden söz etmek gerekecek. Ben bunları burada “kuşak birikintisinin” parçaları olarak göstereceğim ve daha sonra “kuşak bilinci” üzerindeki etkisini belirlemeye çalışacağım.

a) Ailede ve çevrede sosyalizasyonla ilgili eksiklikler söz konusu.

b) Ayrıca ilerleyen laikleşmenin sonuçları ile modern toplumdaki geleneklerin çöküşü üst üste geliyor.

c) Sonuç olarak “peer-group” (ailesinden ayrılan gençlerin oluşturduğu dayanışma grubu) gibi ergenlik buhran dönemini yaşayan toplulukların kaybolması ergenlik buhran dönemi krizinde kızgınlık durumlarının düzenlenebilmesi için gelişme sürecinde önemli bir faktör oluşturuyor.

a) Aileye yönelik: Aile durumunu ilgilendiren istatistik eğilim şöyle: Sosyalleşmiş toplulukların ayırt edilmesi, çocuk sayısının azalması, artan boşanmalarla beraber üvey ebeveynlerin artması. Almanya’da neredeyse her üç evli çiftten biri boşanıyor, evlilik sayısı genel olarak sadece azalmakla kalmıyor, aynı zamanda evlilik yaşı da oldukça yükseliyor. Bu açıdan Doğu Almanya şu aralar Batı Almanya’daki gelişimine yetişti:

Tek tek bakacak olursak burada nesiller arasındaki ilişkilerin dış etkenlerle değişmesi söz konusu -yani aile konu edilmektedir. Bu noktada kısaca aile sosyolojisinin önemli bir anlayışını hatırlatmak istiyorum ki bu ailenin önemiyle ilgilidir: Karakter oluşumu direk bir öğretimle ya da kuralcı içeriklerin aktarılmasıyla gerçekleşmez, aksine çocuğun ya da ergenin, günlük hayatında ailesi ve kardeşleriyle olan ilişkilerinde gördüğü ve bunlara doğasına ve yaşına uygun olarak katıldığı ilişkilerin, sorun çözme, ani heyecanı kontrol etme ve ani heyecanı dile getirme gibi yapıları yavaş yavaş içselleştirmesiyle karakter oluşumu gerçekleşir. Bunu günlük dilimizde yetişkinlere özel bir örnek olma fonksiyonunu yükleyerek dile getiriyoruz. Bu konuda Alman toplumunda büyük değişiklikler meydana geldi.

Günlük sosyal hayatın soyutlaşmasıyla aile başlıca toplumsal merci olarak bir taraftan tüm sosyal tabakalardan, daha parçalanmış, entegre edilmemiş ve bağımsızlaşmıştır. Öyle ki evlilik ve eş seçimi, yalnızca bireysel yaşam alanının onaylanmasına hizmet ediyor ve bu geniş anlamını kaybediyor. Aile dayanışmasını koruyan ikincil fonksiyonlar da git gide yok oluyor. Ailenin dayanışma içerisinde olan kapsamlı bir topluluk değil de sosyalize edilmiş topluluk olması aile içi sosyal ilişkilerin ani tepkiler üzerine kurulu bencilci mantığın dayanışmayı sağlamasına yol açıyor, ki bu çok dayanaksız bir temel niteliğinde. Eğer bir fabrikayı ayakta tutmak ya da 50 hektarlık bir toprak alanını bölüşmemek söz konusu ise, aile krizlerinin üstesinden gelmek daha kolay oluyor. Bu zorunluluk söz konusu değilse meydana gelen çatışmalarda anlaşarak bir sonuca ulaşma rızası azalıyor. Bu bağlamda ilişkilerde meydana gelen krizlere daha çözümsüz gözle bakılıyor ve dayanışma birliğinin bozulması daha da hızlanıyor. Örnek olma fonksiyonu gören aile’ye verilen değer düşmesi özel yaşam biçiminde büyük rol oynuyor ve değer erozyonunun artan sürecini

hızlandırıyor. Bu durum özel yaşam biçiminin kurumlarını da aynı derecede etkiliyor. Modern toplumda boşanma oranlarının artması sonuçta sadece aile yapısının istikrarsızlığının göstergesi değil, aynı zamanda bu durum ailevi bir toplulukta hayatın başarılı olmasına ve gerçekleşmesine yönelik artan istekleri de dile getiriyor. Bu gelişmenin sonucu olarak ebeveynlerin eş olarak anlaşmaya yönelik rızalarının azalması gözlemleniyor. Çocuk ve ergenler için bu durum çocukların ve ergenlerin çatışabilme yetisinin azalması sonucunu doğuruyor.

b) Sosyal köken, hala önemli bir rol oynuyor: Belirli bir çevreye ait olan çocuk ve ergenin sahip olduğu ve ergenlik buhranının gidişatını farklı açılardan belirleyen kültürel hazinenin önemi istatistiki olarak kanıtlandı. Bunun sayesinde ergenlerin ailelerinden gelen maddi bir yardıma gerek duyup duymadıklarını, gerek duyuyorlarsa bunun ne kadar olduğunu öngörebiliyoruz. Ergen davranışlarında ortaya çıkan birçok durum, yetişkinlere karşı uyumsuz davranma biçimi gibi, ait oldukları toplumsal sınıfın belirli özellikleri arasında. Bu durumları “aşırılık ile gelen anomi” ile “yoksunluk ile gelen anomi” arasındaki fark olarak açıklayabiliriz. Zengin tabakalarda tüketim maddelerinin fazlasıyla kullanılmasıyla karşılaşırken, alt tabakaların açlık sınırında olduğunu görüyoruz. Eğer ergenlerin kendi hayatlarını bir iş eğitimi ve bir mesleğe yönelik planlamaları gibi imkanları azalır, bunun kendilerini tanımlamalarındaki etkisi aynı olur. Sosyal yapının gelişimindeki ana sorun, işi olanlar ile işi olmayanlar arasında ayırım yapma eğiliminden kaynaklanıyor. İş piyasasının küçülmesi, toplumun üçte birini oluşturan alt tabakanın üretken toplumun dışında kalmasına - ki şu günlerde Almanya’da üçte ikilik bir toplum başlığı tartışılıyor - ve bu tabakanın devletin sosyal yardım alanına girmesine neden oluyor. Ancak bu tabakanın topluma yeniden entegre olabileme şansı çok düşük ve devletin sosyal yardımlarının devamlı müşterisi olma olasılığı ise çok yüksek. Bu bağlamda, bu durumun sosyo-politik yardım sistemine olan ekonomik yükü bizi ilgilendirmiyor. Toplumun ve çevrelerin dayanışma birliğine yönelik sosyal sonuçlar bizi ilgilendiriyor. Şehirleşmiş toplumlarda hala özellikle alt statülerde aile, akraba, komşu ve iş etrafında gruplaşan geleneksel çevreler, fakirliğin getirdiği sonuçlara karşı tedbir almaya ve sonuçları bütünleşmeye yönelik oldukça pratik katkılarda bulunurken, bu tip yardımlar git gide azalıyor. İçinde yaşadığı toplumdan kaynaklı yoksunluğun bireyle ilgisi yoktur ve böyle bir çevreye ait olan kişi kendisini damgalanmış hissetmemeli. Günümüzde geleneksel çevreler bir çözülmeye uğruyor ve onların yerini kanunların öngördüğü resmi sosyal çalışmalar ile yardım çalışmaları alıyor. Ancak bunlar sosyal bütünleşmenin yerini gerçek anlamda tutamıyor. Çünkü sosyal entegrasyon için temel olan bakılması gerekenlerin zaten her zaman özel bir vaka durumunda olmaları ve bu anlamda “*bilindik*” olmalarıdır. Hafifletilmesi amaçlanan dışlama, kabul etme ve kendine duyulan saygı gibi boyutlarda böylelikle daha da devam ettiriliyor. Bu süreçte ergenler, baş vurulan eğilimden ilk etkilenen aile içi alt grubunu oluşturuyorlar. Aile bizi desteklemiyor ve aile dışında bulunan yardımcı çevreler artık mevcut değil. Tüm medyalarda skandal oluşturan genç otomobil kazacısının durumunu incelerken modern ve şehirleşmiş sosyal yapının tipik örneği gibi gözükten bir biyografiyi yineledim.

Peer Group’un ortadan kalkması -derneklerin biçim değiştirmesi.

Öncelikle bununla ilgili olarak gençlerin davranışları ile ilgili sık rastlanan bir durumu hatırlatmak isterim.

Ergenlik buhran dönemi ile anlatılmak istenen kendi isteklerini mantıklı bir şekilde gerçekleştirme adına duyduğu sorumluluk ile toplumun çıkarlarını mantıklı bir şekilde gerçekleştirmek adına duyduğu bağlılık, veya işbirliği idealini ve adalet anlayışını taşımaktaki çelişkidir. Bunun için ideal kimliğin nasıl olması gerektiği ile ilgili bir fikrin gelişmiş olması ve aynı zamanda toplumun birliği için çalışma yetisini kazanmış olması gerekmektedir.

Buna göre insanın içinde büyüdüğü ailesinden uzun süren kopma sürecinin sonunda olan bu zorluğun üstesinden gelebilmek için, kendi kişiliği ve toplum yada etrafındaki topluluk arasındaki sınıırın belirlenmesi etkilidir Burada agresiflik bir araç olarak ve düzenleme adına rol oynar.

Ancak Peer-Grupların oluşumu için var olan geleneksel yollar azalmıştır. Almanya'da insanların aile hayatı ve meslek grupları içinde sosyal bir istikrar kazanması açısından çok önemli bir rol oynamış olan değerlerin şekil değiştirmesinde bu açıkça görülmektedir. Almanya'nın bir dernekler ülkesi olarak tanımlanması boş yere değildir ve toplumun sosyal entegrasyonun büyük bir bölümünün derneklere üye olmakla gerçekleşiyor olması göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak köylerde bile, örneğin spor dernekleri gibi dernekler, sosyalleşme amaçlı olmaktan çıkıp insanların formlarını korumak adına bireysel ihtiyaçları için geldikleri hizmet kurumlarına dönüşmüşlerdir ve birbirine kenetleme gücünü taşıyan özel kurumlar olmaktan çıkmışlardır. Kentlerdeki sosyal yapılanma ve kırsal alanlardaki ortam arasında bir farklılık oluşmaya başlamıştır ve buna karşın eskiden Doğu Almanya'ya ait olan bölgelerde partilere yakın olan "sosyalleşme anlayışı" (gesellikeitangebote) yıkıldıktan sonra ve oluşan yeni dernekler yukarıda belirttiğimiz genel gelişim trendleriyle karşılaştıktan sonra çok büyük bir "organizasyon boşluğu" kaydetmekteyiz.

Genel olarak denilebilir ki, gençlerin boş zamanlarındaki aktiviteleri bireyselleşmiştir ve bunun da pedagojik mesleklere icraları sırasında gösterdikleri sunum çeşitliliğine etkisi vardır; çünkü çocukların ve gençlerin ilgisini kendilerince özgün olan çeker.

5.Sayıdığım gelişmelerin ışığında; dayanışma içerisinde yaşayan toplumların geleneklerinin erozyona uğraması, aile içi ilişkilerin kopması, derneklere üyeliğin şekil değiştirmesi ve geç kalmış bir milli harekete müteakip eski sorunların günümüzde devretmesiyle, ergenlerin yapısal sorunları Almanya'nın kendine milli bir tanım bulmasındaki zorluğun artması, özellikle kendini kimlik arayışının nesile özgü genel sorunlarıyla modern toplumların özellikleriyle birleşmesi, bir kısmını keskinleştirir, güçlendirir, bir kısmını ise zayıflatır.

Öncelikle şu geçerlidir : Ergenler çevrelerine uyum sağlama konusunda önceden verili bir gelişim döneminde bulunurlar, buna bağlı olarak yaşadıkları gerilim hem çocuk hem de aynı zamanda ergin olmaktan kaynaklanır. Kimlerin bu iki nesilden hangisine ait olduğu apaçık ortada iken ergenler belirsiz bir durumla karşı karşıya kalırlar.

Dayanışma içerisinde buldukları modeller bu ön koşullarla şekillenmektedir. Bunun sonucunda hem ergenlerin normlarına uymaya, hem de reddetmeye hazır

oldukları Peer-Group'a keskin bir sınır çizmeye ve toplumdaki soyutlanmaya giderken, tam tersi yaşatmalarının sorgusuz bir şekilde rıza gösterdiklerini de istedikleri görülmektedir. Ergenler yetişkinlere sentez yetenekleriyle karşı gelirken, bunu nasıl dile getirdikleri konusunda, amansız "hayır" larıyla olduğu kadar eleştirisiz "evet" lerıyla de şaşırtmaktadırlar. Yapısal sorunlarının tanısı daha önce belirttiğimiz gelişim yaşları ve buna bağlı psikolojik çatışmalarla ilgili bu durumlarla bağlantı kurmak zorundadır ve ergenlerle bağlantılarını koparmak istemeyen bir pedagoji bu büyük çatışmaları daha baştan hesaplamak ve buna uygun bir cevap bulmak zorundadır. Bu aşamada Almanya için tipik olan ergenlikle alakalı ifade şekilleri için ne söylenebilir, genel geçer olan nedir ve başta belirtilen genellemelere karşı olan nedir?

Belirli bir tabakaya aidiyetle ortaya çıkan farklılıkları göz ardı edersek, şu aşağıdaki özellikler dikkat çeker. Belirli değer yargılarıyla çatışan düşüncelerin oluşması olası olacaktır.

a) Ahlaki bir zorbalık : Ergenlik buhranında ergenler özellikle örnek ebeveynlerin ahlaki değişmez değer yargılarıyla ve doğrularıyla karşılaşır. Ebeveynler kararlarında aşırı ahlaksal bir yaptırıma yönelirler. Ergenler ahlaki çifte standartlardan kaçınmaya eğilimlidir, tek bir doğrunun peşindedirler, örneğin ekolojik ve savaş karşıtı değerlerin peşinde koşarken, yargıların açık ve güvenilir olduğu bir grubun baskısı altına girmeye hazır olmaları, bu şekilde açıklanabilir.

b) Dil oyunları: Ergenler bir yandan kendi gruplarına özgü konuşma tarzlarının oluşumunda çok hassas kriterlere uyarken öte yandan yetişkinlerin kullandığı dilin şekilci olmasından ötürü belirgin bir mesafe koyarlar. Hatta, dile yenilik getiren tek merci ergenlerdir denilebilir. Onlar için dilin kurnazca kullanımından, kelimelerin yerinde kullanımından, hazır cevaplılıktan ve nüktedanlıktan daha önemli bir şey yokmuş gibi görünür. Ergen kültüründe artık doğaçlama konuşmak ve deliller sunarak konuşmak yerine "herşeyi görüp anlayarak", yansıtarak dile getirmek önemli olacaktır.

c) Vücut oyunları: Sözel ifadeye verilen değer ile vücut oyunları, vücut dilinin ifade gücüne verilen önem çok bağlantılıdır. Sosyal bir ortamda vücudun her hareketi çok önem kazanır. Son zamanlarda umumi yerlerde insanların spor hareketlerindeki çeşitliliğin teşhir edercesine artması bununla açıklanabilir; paten kaymak, hokkabazlık etmek gibi şeyler şehirlerimizde artık olağan karşılanmaktadır.

d) Bu eğilimler otonom olma beklentisi ile ilintilidir. Başta da belirttiğim gibi ergenler günümüzde daha erken erginleşmekte ve yaşam alanlarını oluştururken daha yetkin davranmaktadırlar. Ebeveynleriyle olan ilişkilerinde eşitlikten yana tavır alırken onların geleneksel otorite beklentilerini reddetmektedirler. Ancak aynı zamanda her ne kadar ortaklığa dayanan bir ilişkiye tamamen ters düşse de, hem hala parasal olarak bağımlıdırlar ve ebeveynlerin sermaye aktarımlarına muhtaçtırlar, hem de ergenlerin psikososyal desteğini beklemektedirler. Almanya gibi modern bir toplumun ergenleri için birbirine zıt özellikler göze çarpar. Bir yandan çok bağımsız oldukları görülürken, öte yandan baba ocağına süresini aşan bir bağımlılık gözlemlenir.

Türkiye gibi ulus devletlerle karşılaştırılacak olursa, bu ergenlerin topluma ait genel alanları gösteri amaçlı zorla ele geçirdikleri aşıkardır.

Ergenler genel yerleri kendilerini ifade edebildikleri sahne olarak görürler. Şehirlerdeki caddeleri ve meydanları düşünüyorum, ancak aynı geri dönüşümü olmayan

bu trend kırsal bölgeler için de geçerlidir. Bu durum neden önem kazanmaya başladı? Kamusal alanların giriş ve çıkış şartları düzenlenmediğinden ve üyelik koşulları herhangi sosyal önkoşula bağlanmadığından, özellikle bu alanlar ergenlere çok çekici gelmektedir. Burada kimlik sorulmaz, diplomaya ihtiyaç duyulmaz, mesleki bir yetkinliğe bakılmaksızın kendini kendi gibi olan insanların arasında bulur. Karşılaşmaların son derece arttığı bu mekanlar herkese açıktır. Etkileşimler çok kısa sürelidir, birbirini tanımayan insanlar buluşup ayrı yönere yöneliyorlar. Çekiciliği arttıran, karşılaşmaların bu kadar eğreti olmasıdır. Tanışma merasimlerine, mekana, kişisel davetlere hiç ihtiyaç duyulmaz. Bu şartlar altında sosyal alanlar ergenler sayesinde değer kazanırlar, burada risk almaya hazır olduklarını teşhir için yarışmalar yaparlar. Kısacası ergenler hem kendilerini ispat edebilecekleri bir fırsat yakalarlar hem de yaşatlarına özgü davranış ve dayanışma normlarını uygulama olanağı bulurlar.

6. Son olarak da sistematik olarak tartışılması gereken ve büyük bir olasılıkla Türkiye ve Almanya için farklı derecede önemi olan, çözülmesi gereken sorunlara bakalım. Öncelikle eğitim psikolojisi ve sosyal psikoloji ile ilgili meslekler, özellikle ergenlerin karşılarındaki kişilere güven besleme konusunda fazla temkinli davranmaları sonucunda, ergenlerle ilişkilerinde resmi boyut açısından önem kazanmaktadırlar. İkinci olarak da medyanın rolü kuşaklar arasındaki ilişki açısından önemli bir etkidir. Medya işlevi gereği “skandal peşindedir” ve ergen kültüründe geçen tanımlamalar, medyanın dikkatini günlük yaşamlarında temkinli davranan ergenlere göre daha çok çeker.

Bu konuda Almanya gerekli temkini ve itinaı gösterme açısından zayıftır. Özellikle resmi kaynaklı ve bundan dolayı kuşkuyla izlenen ergen evi gibi yapay pedagojik alanlarda özellikle kentlerdeki sosyal yapının taslak gelişimini buna bağlı olarak incelersek, bu alanlardaki pedagoji uzmanlarından beklenen profilin ne kadar zorlu olduğu çok belli olur. Bu durum, özellikle ergenlerin mesleki eğitim sürecinden ve meslek hayatlarına adımlarını atana kadar onlara eşlik etmek maksadından çok, sürekli olarak sosyal bir marjinalliğe ait olma zorunluluğuyla ilintili olan bu tip kurumlar “güncel olma” adına yeni sorunlarla karşılaştıklarında geçerlidir. Çocuklar ve ergenler için olan ergen evleri yada boş zamanlarını değerlendirebilecekleri kurumlar sundukları olanakları bakımından devamlı bir yurt olarak algılandıklarından, iç yapıları rutin olma eğilimlidirler ve içte bir “dernekleştirme” olasılığı taşırlar. Eğer Almanya’daki büyük kentlerin durumunu doğru değerlendiriyorsam bir dizi sorunum baş gösterdiğini söyleyebilirim. Bir yandan mesleki olarak sürekli yer değiştiren pedagoji uzmanları vardır. Diğer yandan kent kesimine bağlı olarak değişen “müşteriler” bu boş zamanlarını değerlendirecekleri merkezlerde sürekli ve bağlayıcılığı olan sosyal birlikleri kuramamaktadırlar.

Evlilik ve aile hakkındaki düşüncelerin (tasarıların) modernleşmesiyle, ailenin kendisi de büyük değişimler geçirmektedir. Yaşam şekilleri çeşitlilik kazanmakta ve aynı zamanda aile içi ilişkilerdeki dayanışma gücü azalmaktadır. Ergenlik döneminde bundan dolayı özel bir çatışma durumu yaşanır: Yoğun otonom olma talepleri ve yüksek beklentileri, şartların çok zorlaştığı bir realite ile karşı karşıya gelir. Sosyal işler alanında kalite beklentisinin artması bundan dolayıdır; çünkü mezhepler, partiler ve dernekler sosyal çekiciliklerini yitirdikten sonra modern

Tilman ALLERT

toplumlarda geriye kalan olanaklar sadece bu alanda vardır. Ancak bu noktada pratik olanaklar tartışmasına gelmiş bulunmaktayız ve bu tartışmaya da girmek istemiyorum.

Strukturprobleme der Adoleszenz
Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen deutschen und türkischen
Jugendlichen

Prof. Dr. Tilman Allert

Johann Wolfgang Goethe Universität Frankfurt

1. Die Jugendsoziologie macht das Verhalten der Jugendlichen im Hinblick auf dessen soziale Voraussetzungen und dessen soziale Folgen zum Thema. Hierbei steht sie vor dem grundsätzlichen Problem, daß ihre Befunde veralten, kaum, daß sie veröffentlicht worden sind. Denn es gehört zur Eigenart der Jugendlichen, nicht nur mit Orientierungen und moralischen Urteilen, mit ästhetischen Präferenzen experimentierend umzugehen, sondern sich gegen wissenschaftliche bzw. daran anschließende öffentliche Zuschreibungen zur Wehr zu setzen. Typische Muster - die in den Massenmedien über die Jugendlichen verbreitet und zu Aussagen über eine ganze Generation stilisiert werden - bleiben somit häufig Ausdruck einer oberflächlichen Aufmerksamkeit. Die soziologische Forschung über Jugendliche in Deutschland hat eine Reihe von Typenbildungen entwickelt: Null-Bock, Yuppies, Neue Realisten - die zum Verständnis nicht viel beigetragen haben. Man muß sich deshalb hüten, nicht die Probleme der Beobachter zu Problemen der Beobachteten zu machen. Vielleicht handelt es sich um Probleme der Familien oder um Probleme der pädagogischen Berufe - ja, auch das muß man am Anfang bedenken: es ist durchaus möglich, daß die Entwicklung der Gesellschaft und hierbei vor allem das Tempo des sozialen Wandels die Jugendphase selbst in Frage stellt und die mit ihr einherlaufende Idee eines biografischen Schonraums, eines psychosozialen Moratoriums, aufgegeben werden muß.

Vergleichen wir bei aller gebotenen Skepsis gegenüber vorschnellen Verallgemeinerungen die Situation mit der Türkei, so mag es sein, daß es bei Ihnen darum geht, der Jugendphase als einer Reifungsphase einen sozialen Raum der Entfaltung außerhalb der Familie und vor dem Beruf erst einzurichten, wohingegen in Deutschland den Jugendlichen die Erwachsenenrolle mittlerweile zum einen früher angesonnen wird und zum anderen der legitime Darstellungsraum der Adoleszenz in seiner Bedeutung schrumpft, weil die Herausforderungen der Arbeitswelt immer dringlicher an die Jugendlichen herangetragen werden. Ob Deutschland und die Türkei vergleichbar sind im Hinblick auf eine - ganz unterschiedlich begründete - Ambivalenz zur Jugend, das wird sich erst in sorgfältigen komparativen Analysen zeigen lassen, aber man sieht in dieser Zuspitzung schon deutlich, daß Gesellschaften in den Ausdrucksformen dieser Generationszugehörigkeit ihr Entwicklungsniveau, ihre Anpassungselastizität und ihre Zukunftsorientierung spezifisch spiegeln.

2. Die auf dieser Konferenz zur Sprache kommenden Zugehörigkeiten "Jugendlich", "Deutschland", "Türkei" liegen auf einem sehr hohen Abstraktionsniveau. Sie gewinnen eine Aussagekraft erst dann, wenn man sie weiter differenziert. Dies soll im Vortrag geschehen und zwar mit dem Ziel, über die begriffliche Verfeinerung auch Vergleichbarkeiten zur türkischen Situation herzustellen. Mit einer Unterscheidung des Soziologen Karl Mannheim schlage ich vor, die Generationslagerung vom

Generationsbewußtsein und von beiden wiederum den Generationszusammenhang zu unterscheiden. Die Lagerung bezieht sich auf die soziale Herkunftsdimension, also Familie und Milieu, das Bewußtsein auf die Selbstbeschreibung als Jugendlicher und der Generationszusammenhang auf die historisch-politischen Rahmenbedingungen, unter denen sich die Biografieentwicklung vollzieht. Deshalb scheint es angemessen, die Jugendlichen nach ihrer unterschiedlichen Platzierung in a) Sozialmilieus und b) Familien- und Verwandtschaftsbeziehungen c) in großstädtischen Umgebungen und ländlichen Umgebungen und schließlich in d) kulturell homogenen und kulturell heterogenen Weltbildern zu befragen. Als weitere Unterscheidung muß die Geschlechterdifferenz in Betracht gezogen werden, sie bestimmt nicht nur eine Reihe von unterschiedlichen Freizeitaktivitäten, sondern sie bildet eine der zentralen Dimensionen einer wechselseitigen Aufmerksamkeit aufeinander in der jugendlichen peer group. Wir sprechen also von Jugendlichen aus der Großstadt oder vom Land, von solchen aus höheren Sozialmilieus und aus niedrigeren, wir sprechen von Jugendlichen aus unterschiedlichen Familienstrukturen, schließlich von Mädchen und Jungen.

3. Die deutsche Situation, in Begriffen von Mannheim der Generationszusammenhang, ist in vielerlei Hinsicht zu berücksichtigen und ich möchte daran nur herausstellen, wie sie das Verhältnis der Generationen zueinander bestimmt. Zuerst haben wir es in Deutschland nach wie vor mit einem umfassenden gesellschaftlichen Dualismus zu tun. Die beiden Teilgebilde Ost- und Westdeutschland bilden zwar eine politische Einheit, unterscheiden sich jedoch in beinahe allen übrigen Dimensionen. Sowohl die wirtschaftliche Chancenstruktur als auch die Wahrnehmung auf seiten der Bevölkerung legen das Bild einer zweigeteilten Gesellschaft nahe. Die Zweiteilung führt immer wieder zu Tendenzen, a) sich von der nationalen Politik populistisch zu distanzieren oder b) sich scharf von der Idee einer multikulturell und multiethnisch bestimmten modernen Gesellschaft abzugrenzen. Traditionelle historisch bedingte Schwierigkeiten der Deutschen, sich mit anderen Kulturen und Völkern zu arrangieren, finden hier ihre Fortsetzung und gelangen gelegentlich im jugendlichen Extremismus zu einer grellen Zuspitzung. Die Vermittlung in das Selbstbild einer deutschen Staatsnation ist nur unvollständig gelungen und trifft die Bevölkerung in einer historischen Situation, die zum ersten Mal nach dem Zweiten Weltkrieg die deutsche Politik wieder zur souveränen Interessenartikulation veranlaßt.

Die neue zugeschriebene politische Funktion, die Deutschland in eine Weltmachtrolle drängt, steht jedoch in einem krassen Mißverhältnis zu den sozioökonomischen Verschiebungen, die Deutschland als eine moderne Industriegesellschaft erfaßt haben und die zu einer erheblichen Schrumpfung des Arbeitsmarktes führen. Die Leitbildfunktion der Arbeit als einer Identitätsstütze verliert zwar nicht ihre normative Geltungskraft, jedoch erleidet sie einen erheblichen faktischen Legitimationseinbruch und zwingt den Deutschen den Test auf die Konfliktelastizität ihrer politischen Ordnung auf, die bislang ja durch eine ungebrochene Prosperität nicht ernsthaft geprüft worden ist. Von dieser Situation sind alle sozialstrukturellen Milieus betroffen, allenfalls unterscheiden sich von Bundesland zu Bundesland die Prozentzahlen. Die Verteilungskämpfe der Interessengruppen nehmen zu und bringen die Anpassungsfähigkeit des bewährten Institutionensystems der deutschen Republik in eine Krise, deren Ausgang ungewiß ist. Unmittelbar betroffen ist das Verhältnis von

Bildungssystem und Beschäftigungssystem. Einen nahtlosen Übergang von der Ausbildung in den Beruf kann man nicht mehr kalkulieren, weder die Schulen und Hochschulen noch die Industrieunternehmen und erst recht nicht die Heranwachsenden selbst. Für die soziale Lage Jugendlicher, für ihr Selbstverständnis ist der Abschied von der künstlichen Prosperitätsphase der Nachkriegszeit mit der Folge verbunden, daß sie in ihrer adoleszenzspezifisch "normalen" Unsicherheit auf eine umfassende kollektive Selbstunsicherheit der Elterngeneration stoßen, die es vorher so nicht gegeben hat. Konnte man früher sicher sein, daß die Probleme der Jugendlichen ihrem transitorischen Sozialstatus geschuldet waren, so drängt sich gegenwärtig der Eindruck auf, daß sich auf dem Rücken der Jugendlichen die Nöte und Schwierigkeiten der Gesamtbevölkerung spiegeln. Diese Umkehrung der verhältnisse läßt die Jugendlichen zugleich illusionsloser, einsamer und realistischer werden, davon später genauer.

4. Will man den gegenwärtig zu beobachtenden Erscheinungsformen Jugendlichen Verhaltens genauer nachspüren, so muß man auf einschneidende Veränderungen von drei gesellschaftlichen Systemen zu sprechen kommen. Ich stelle sie hier als Bestandteile der Generationslagerung heraus und versuche später, die Wirkung auf der Generationsbewußtsein zu bestimmen.

a) Es handelt sich um allgemeine sozialisatorische Defizite im Elternhaus und im Umfeld

b) Des weiteren treffen Folgewirkungen der fortschreitenden Säkularisierung und Enttraditionalisierung der modernen Gesellschaft aufeinander

c) Schließlich bildet das Verschwinden von peer-group-artigen adoleszenten Vergemeinschaftungen zur Einübung der Aggressionsregulierung in der Adoleszenzkrise einen wichtigen Faktor in der Entwicklung.

a) Zur Familie - Statistischer Trend, die Situation der Familien betreffend, ist die Differenzierung sozialisatorischer Gemeinschaften, Schrumpfung der Kinderzahl, Ansteigen von Stiefelternschaften durch die Zunahme von Scheidungen. In Deutschland wird beinahe jede dritte Ehe geschieden, die Eheschließungsziffern gehen nicht nur allgemein zurück, sondern das Heiratsalter verschiebt sich erheblich, hier hat Ostdeutschland mittlerweile die Entwicklung in Westdeutschland eingeholt:

Im einzelnen haben wir es mit äußeren Indikatoren einer Veränderung der Generationenbeziehungen, d.h. der Familie zu tun. Ich darf kurz an eine wichtige Einsicht der Familiensoziologie erinnern, daß die besondere Bedeutung der Familie ja in folgendem liegt. Die Charakterbildung vollzieht sich nicht in direkter Unterweisung oder in der Übertragung normativer Inhalte, sondern in der allmählichen Verinnerlichung von Strukturen der Kooperation, der Problemlösung und Affektkontrolle und Affektartikulation, die das Kind und der Jugendliche in seiner Lebenspraxis im Umgang mit Eltern und Geschwistern antrifft und an denen er naturwüchsig partizipiert. Wir drücken das umgangssprachlich dadurch aus, daß wir den Erwachsenen eine besondere Vorbildfunktion zuschreiben. Hier haben sich in der deutschen Gesellschaft erhebliche Verschiebungen ergeben.

Mit dem Abstraktwerden des täglichen sozialen Lebens ist die Familie als die wesentliche gesellschaftliche Instanz einerseits quer durch alle sozialen Schichten

fragmentierter, desintegrierter und unverbindlicher geworden, und zwar gerade in dem Maße, in dem die Eheschließung und Partnerwahl ausschließlich der Bestätigung individueller Lebensentwürfe dient und einen übergreifenden Sinnbezug verliert. Sekundäre, den Familienzusammenhalt stützende Funktionen sind immer mehr entfallen. Daß die Familie nichts anderes geworden ist als eine Sozialisationsgemeinschaft, und nicht eine umfassende Solidargemeinschaft, führt dazu, daß der Zusammenhalt immer mehr aus der letztlich auf Affekten beruhenden Eigenlogik der innerfamiliären Sozialbeziehungen gespeist werden, was eine sehr fragile Basis abgibt. Kommt es darauf an, ein Unternehmen zusammenzuhalten oder 50 ha Land nicht zu teilen, lassen sich Familienkrisen auch entlasteter bewältigen. Entfällt dieser Zwang, sinkt die Bereitschaft zu einer Kompromißlösung bei auftretenden Konflikten. Beziehungskrisen werden entsprechend schneller als unlösbar zugerechnet und die Auflösung der Solidarität tritt eher auf. Hier spielt die sinkende Wertschätzung der Familie als ein Vorbild für die private Lebensführung eine große Rolle, sie begünstigt den zunehmenden Prozeß der Werterosion, von dem die Institutionen der privaten Lebensführung gleichermaßen erfaßt sind. Daß die Scheidungsraten in der modernen Gesellschaft steigen, ist schließlich nicht nur ein äußerer Indikator für die Instabilität der Familie, sondern sie drücken auch den gesteigerten Anspruch auf das Gelingen und die Erfüllung des Lebens in einer familialen Gemeinschaft aus. Als eine Folge dieser Entwicklung zeigt sich eine sinkende Bereitschaft der Eltern als Eheleute zu Kompromiß. Für die Kinder und Jugendlichen hat dies zur Folge, daß das Einüben von Konfliktfähigkeit, vom argumentativen Bestehen von Krisen abnimmt.

b) Die soziale Herkunft spielt immer noch eine entscheidende Rolle: Statistisch belegt ist die hohe Bedeutung des "kulturellen" Kapitals, mit dem Kinder und Jugendliche kraft Milieuzugehörigkeit ausgestattet sind und die den Verlauf der Adoleszenzkrise unterschiedlich bestimmt. Auch die Frage, ob und inwieweit sie von finanziellen Unterstützungen durch die Eltern abhängig sind, wird hierüber deutlich bestimmt. Viele Erscheinungen im Bereich des jugendlichen Verhaltens, ihre Bereitschaft, gegenüber den erwachsenen Nonkoformität zu zeigen, sind schichtspezifisch. Sie lassen sich mit dem Unterschied zwischen einer "Anomie durch den Überfluß" und einer "Anomie durch die Armut" auf den Begriff bringen. Haben wir es in den höheren sozialen Schichten mit einer Überversorgung an Konsumangeboten zu tun, so trifft man in unteren sozialen Schichten eher auf eine Unterversorgung. Die Wirkung auf die Selbstdefinition der Jugendlichen kann dieselbe sein, wenn die objektiven Chancen, das eigene Leben im Hinblick auf Ausbildung und Beruf zu planen, sinken. Das Hauptproblem der Entwicklung der Sozialstruktur liegt in der Tendenz zur Spaltung zwischen denjenigen, die Arbeiten haben und denjenigen, die aus dem Arbeitsprozeß herausfallen. Die Schrumpfung des Arbeitsmarktes führt dazu, daß das untere Bevölkerungsdrittel aus der Leistungsgesellschaft herausfällt - gegenwärtig wird in Deutschland das Schlagwort von der Zwei-Drittel-Gesellschaft diskutiert - und in den Einflußbereich kommunaler Fürsorgeleistungen gerät, jedoch mit sinkenden Chancen für eine Reintegration der Bevölkerung und mit der hohen Wahrscheinlichkeit, Dauerklientel der staatlichen Fürsorge zu werden. Für unseren Zusammenhang interessiert daran nicht die Seite der ökonomischen Belastung der sozialpolitischen

Versorgungssysteme, sondern wiederum die sozialen Folgen für den Solidaritätszusammenhang der Gesellschaft und ihrer Milieus. Während in der urbanisierten Gesellschaft immer noch gerade im unteren Statusbereich traditionalistische Milieus, die um Familie, Verwandtschaft, Nachbarschaft und Arbeit gruppiert waren, einen erheblichen praktischen Beitrag zur Integration bzw. zur sozialen Absicherung der Folgen von Armut leisteten, fallen zunehmend derartige Auffangnetze aus. Armut, die in einem stabilen und sozial überschaubaren Milieu aufgefangen wird, braucht nicht individuell zugerechnet werden und man muß sich nicht als stigmatisiert fühlen. Gegenwärtig werden die traditionellen Milieus von einer umfassenden Auflösung erfaßt und an deren Stelle treten die gesetzlich vorgeschriebenen öffentlichen Sozial- und Fürsorgeleistungen. Diese können aber die Sozialintegration nicht wirklich ersetzen, denn für sie ist grundlegend, daß die zu Betreuenden immer schon ein Fall geworden und in diesem spezifischen Sinn "auffällig" geworden sind. Die Ausgrenzung, die materiell gemildert werden soll, wird auf der Ebene der Anerkennung und des Selbst-Respekts damit gerade fortgeschrieben. Die Jugendlichen stellen in diesem Prozeß die Untergruppe von Familienmitgliedern dar, die von dem angesprochenen Trend als erste erfaßt werden. Die Herkunftsfamilie selbst stabilisiert kaum mehr und außerfamiliäre Auffangmilieus stehen nicht mehr zur Verfügung. Ich habe in einer Fallstudie zu dem massenmedial skandalisierten Fall eines jugendlichen auto-crashers eine Biografie rekonstruiert, die für die moderne urbane Sozialstruktur typisch zu werden scheint.

zu c) Das Verschwinden der peer group - die Transformation der vereine

Ich darf auch hierzu einleitend an eine allgemeine Erscheinung im Bereich des jugendlichen Verhaltens erinnern. Die Aggressivität und eine gewisse Neigung zur Gewaltanwendung ist für die Adoleszenzkrise normal. Unter der Adoleszenzkrise verstehen wir ja eine Phase, in der die Jugendlichen lernen, den unaufhebbaren Widerspruch zwischen der Verpflichtung zur eigenverantwortlichen rationalen Verfolgung des Eigeninteresses einerseits und der rationalen Erfüllung der Bindung an das Gemeinwohl bzw. das Ideal der Kooperation und Gerechtigkeit andererseits zu beherrschen. Dazu muß das Ideal eines Identitätsentwurfs ausgebildet und zugleich die Befähigung zur Hingabe an die Solidargemeinschaft erworben worden sein. Bei der Bewältigung dieser schwierigen Aufgabe, die am Ende des langen Prozesses der Ablösung von der Herkunftsfamilie steht, ist demnach die Stabilisierung der Abgrenzung zwischen der eigenen Person und der Gesellschaft bzw. der umgebenden Gruppe entscheidend und hierbei kommt die Aggressivität als Medium und als ein Gegenstand der Regulierung ins Spiel. Sie wird wesentlich in der peer group, den konkreten Gemeinschaften von gleichaltrigen und gleichgeschlechtlichen Adoleszenten eingeübt.

Nun sind jedoch die traditionellen Gelegenheiten zur Bildung jugendlicher peer groups selten geworden. Das zeigt sich vor allem an dem Gestaltwandel der Vereine, die für die soziale Stabilisierung der Menschen außerhalb von Familie und Berufsgruppe in Deutschland eine erhebliche Rolle gespielt haben. Deutschland wird nicht zu Unrecht als ein Land der Vereine bezeichnet und man muß sich immer wieder klarmachen, daß ein Großteil der Sozialintegration der Bevölkerung über die Teilnahme an Vereinen erfolgt. Allerdings haben sich selbst auf dem Dorf die Vereine, z.B. die Sportvereine

von Gemeinschaften zum Zwecke der Geselligkeitspflege zu Dienstleistungszentren für individuelle Fitness-Pflege gewandelt und verlieren ihre Bindekraft als eine Gemeinschaft eigener Art. Im einzelnen kommt es zu einem Gefälle zwischen den großstädtisch-urbanen Sozialstrukturen und dem ländlichen Milieu und wiederum verzeichnen wir in den Ländern der ehemaligen DDR eine erhebliche "Organisationslücke", nachdem dort die parteinahen Geselligkeitsangebote zerfallen sind und nachdem neu entstandene Vereine auf die oben angesprochenen allgemeinen Entwicklungstrends stoßen. Allgemein wird man sagen können, ist das Freizeitverhalten der Jugendlichen individualisiert und dies hat erhebliche Folgen für die Gestaltungsphantasie der pädagogischen Berufe, die auf die hohe Aufmerksamkeit von Kindern und Jugendlichen auf den eigenen Einzigartigkeitsentwurf zu reagieren haben.

5. Vor dem Hintergrund der skizzierten Entwicklung: Erosion traditionaler Solidargemeinschaften, Auflösung der familialen Beziehungen, der Transformation von Vereinsmitgliedschaften und der gestiegenen Schwierigkeiten einer nationalen Selbstdefinition Deutschlands, die an die verspätete Nationbildung anschließen und alte Probleme in die Gegenwart hineinfließen lassen, zeigen sich die Strukturprobleme Jugendlicher vor allem darin, daß sich die allgemeinen generationsspezifischen Probleme der Identitätssuche mit besonderen Merkmalen moderner Gesellschaften kombinieren, zum Teil verschärfen, zum Teil diese aber auch entschärfen. Man darf nicht in den Fehler verfallen, die Diagnose kulturpessimistisch anzusetzen und Gestaltungsmöglichkeiten verkennen, die es in früheren vergleichbaren Situationen nicht gegeben hat.

Zunächst einmal gilt folgendes: Jugendliche befinden sich in einer Entwicklungsphase mit einer "eingebauten" hohen Orientierungsambivalenz, die ihre Spannung daher bezieht, daß man noch Kind ist und zugleich schon Erwachsener. Gegenüber beiden vergleichsweise klar umrissenen Generationszugehörigkeiten erleben sich Jugendliche in einer unklaren Situation. Ihre Solidaritätsgemeinschaften ebenso wie die Muster ihrer Selbstdefinition werden von diesen Voraussetzungen her bestimmt und tragen dazu bei, daß sowohl eine hohe Konformitätsbereitschaft zu den erwachsenen Normen zu beobachten ist als auch eine hohe Bereitschaft zu Nonkonformität, eine scharfe Grenzziehung zur peer group und eine Tendenz zur sozialen Isolierung wie umgekehrt die Sehnsucht nach der fraglosen Zustimmung durch die Gleichaltrigen. Jugendliche überraschen die Erwachsenen mit der Fähigkeit zur Synthese von Widersprüchen, mit der Fähigkeit zur Artikulation von Widersprüchen, mit einem unerbittlichen "Nein" ebenso wie mit einem kritiklosen "Ja". Eine Diagnostik ihrer Strukturprobleme hat auf diesen Umstand, der mit ihrem Entwicklungsalter und dessen psychischen Ambivalenzen zu tun hat, Bezug zu nehmen und eine Pädagogik, die den Kontakt mit den Jugendlichen nicht verlieren will, hat diese hohe Ambivalenz von vornherein in Rechnung zu stellen und mit einer konturierten eigenen Aussage zu beantworten. Was läßt sich nun zu den für Deutschland typischen Ausdrucksformen von Jugendlichkeit sagen, was erscheint durchgängig und was läßt sich bei aller Skepsis gegenüber den eingangs erwähnten Verallgemeinerungen ausfindig machen?

Blendet man einmal die Differenzierungen aus, die durch die Milieuzugehörigkeit erzeugt werden, dann fallen folgende Besonderheiten auf und man wird mit

Auseinandersetzungen und Spannungen in entsprechenden Wertbereichen rechnen können.

a) Moralischer Rigorismus. In der Adoleszenzkrise werden die Jugendlichen vor allem mit der moralischen Konsistenz und Stimmigkeit der elterlichen Vorbilder konfrontiert. Das führt in der Regel zu einem extremen moralischen Rigorismus des Urteils. Die Jugendlichen neigen zu einer Vermeidung von moralischen Ambivalenzen, suchen Eindeutigkeiten, von daher erklärt sich beispielsweise ihre Präferenz für ökologische und pazifistische Werte, zugleich aber auch ihre hohe Bereitschaft, sich einem Gruppendruck anzuschließen, der Klarheit und Authentizität des Urteils verspricht.

b) Sprachartistik. Jugendliche entwickeln besonders sensible Gütekriterien für das kompetente Befolgen eines gruppeneigenen Sprachwitzes sowie für eine deutlich artikulierte Distanz zur Umständlichkeit der Erwachsenensprache. Man kann sogar sagen, die einzige Sprachinnovationsinstanz der Gesellschaft bildet die Jugend. Nichts scheint ihnen bedeutsamer zu sein als die Raffiniertheit im sprachlichen Ausdruck, die Wortgewandtheit, der kluge Spruch und die witzige Bemerkung. Nicht lange Extemporation und Argumentation stehen in der Jugendkulturland hoch im Kurs, sondern das geschickte Inszenieren eines sprachlich zum Ausdruck gebrachten "Durchblickertums".

c) Körperartistik. Die hohe Wertschätzung des sprachlichen Ausdruck steht in engem Zusammenhang mit der hohen Aufmerksamkeit auf die Artistik des Körpers, auf die körperliche Ausdrucksfähigkeit. Die Bewegung des Körpers im sozialen Raum wird außerordentlich wichtig. So können wir uns den rasanten Zuwachs von öffentlich zur Schau gestellten Bewegungssportarten erklären: Inliner-Fahren, Jonglieren etc. gehören mittlerweile zum Erscheinungsbild unserer Städte.

d) Diese Tendenzen verbinden sich mit einem erhöhten Autonomieanspruch: die Jugendlichen, ich sagte es eingangs schon einmal, sind heutzutage früher erwachsen und zeigen in der Gestaltung ihrer Lebensräume eine hohe Kompetenz. In dem Verhältnis zu ihren Eltern bestehen sie auf Symmetrie und weisen traditionelle Autoritätsansprüche der Eltern zurück. Zugleich, und dies steht in krasssem Gegensatz zum partnerschaftlichen Verhältnis, sind sie nicht nur finanziell noch abhängig und auf Transferleistungen ihrer Eltern angewiesen, sondern wünschen sich eine psychosoziale Stütze durch die Erwachsenen. Das Bild, das hier von den Jugendlichen in einer modernen Gesellschaft wie Deutschland zu zeichnen ist, ist somit höchst zwiespältig ist durchzogen von Merkmalen, die auf eine hohe Selbständigkeit schließen lassen, wie umgekehrt auf Merkmale, die auf eine verlängerte Abhängigkeit vom Elternhaus schließen lassen.

Unverkennbar scheint hingegen, vor allem im Vergleich mit Nationalgesellschaften wie der Türkei, eine demonstrative Inanspruchnahme der öffentlichen Sphären einer Gesellschaft.

Jugendliche suchen sich den öffentlichen Raum als eine Bühne für die Selbstinszenierung. Ich denke an die Straßen und Plätze der Städte, aber dergleichen ist auch in ländlichen Regionen ein unumkehrbarer Trend. Warum wird dies überhaupt wichtig? Der öffentliche Raum ist vor allem deshalb attraktiv, weil hier die Eintritts- und Austrittsbedingungen unstrukturiert sind und die Mitgliedschaft an keinerlei vorgängige soziale Zugehörigkeiten gebunden ist. Man braucht hier keinen Ausweis, kein Diplom, man tritt unter seinesgleichen auf ohne den Nachweis einer

berufsgebundenen Kompetenz. In diesen Räumen haben wir es mit einer Maximierung von Begegnungen zu tun, für die eine hohe Offenheit typisch ist. Die Interaktionen haben etwas episodenhaftes, Unbekannte treffen sich und gehen wieder auseinander. Gerade in der Flüchtigkeit der Begegnung liegt die Attraktion. Traditionelle Mechanismen des Bekanntwerdens, der persönlichen Einladung in Handlungsräume werden gerade nicht benötigt. Unter diesen Bedingungen erfährt der Sozialraum eine erhebliche Aufwertung durch Jugendliche - hier finden Wettkampfsportspiele statt, bei denen die Demonstration von Risikobereitschaft entscheidend wird - kurzum er bietet eine maximale Chance zur Darstellung eines jugendlichen Entwurfs von Einzigartigkeit sowie zur Einübung altersspezifischer Umgangs- und Solidaritätsnormen.

6. Offene Probleme seien am Ende genannt, die systematisch weiter diskutiert werden müßten und die vermutlich im Ländervergleich zwischen der Türkei und Deutschland unterschiedlich gewichtet werden: Zunächst: Die Rolle der schul- und sozialpädagogischen Berufe wird für die Frage nach der Authentizität des verhältnisses zwischen Jugendlichen und Erwachsenen entscheidend, gerade weil Jugendliche eine hohe Sensibilität für vorgetäushtes und aufrichtiges Vertrauen entwickeln. Zum zweiten bleibt die Rolle der Massenmedien eine wichtige intervenierende Größe im Verhältnis der Generationen zueinander. Massenmedien sind qua Beruf "skandalverpflichtet" und verfolgen deshalb extreme Ausprägungen in der Jugendkultur aufmerksamer als deren vorsichtige, aber unspektakuläre Versuche, sich im Alltag zurechtzufinden. Hier fehlt es in Deutschland häufig an der nötigen Behutsamkeit und der Schonung, gerade in öffentlich finanzierten und deshalb besonders argwöhnisch beobachteten künstlichen pädagogischen Feldern wie Jugendhäusern u. dgl. Legt man die skizzierte Entwicklung vor allem der großstädtischen Sozialstrukturen dahinter, dann zeigt sich deutlich, wie hoch das Anforderungsprofil für pädagogische Fachkräfte in derartigen Bereichen sein muß. Das gilt vor allem dann, wenn die Freizeitangebote nicht mehr ohne weiteres getragen werden können von der Zuversicht, den Jugendlichen auf ihrem Weg in Ausbildung und Beruf vorübergehend zu begleiten, sondern wenn die Einrichtungen mit neuen Problemen der "Veralltäglichen" konfrontiert werden, die mit dem Zwang zu einem dauerhaften Aufenthalt in der sozialen Marginalität verknüpft sind. Jugendhäuser und andere Einrichtungen der Freizeitorganisation für Kinder und Jugendliche haben sich darauf einzustellen, daß Ihre Angebote als eine dauerhafte Heimat aufgegriffen werden, somit von der Binnenstruktur her mit Tendenzen zur Routine und internen "Vereinsbildung" beeinflusst zu werden. Wenn ich die Lage in deutschen Großstädten richtig einschätze, dann deuten sich eine Reihe von Problemen an, bei einem beruflich ohnehin hoch mobilen pädagogischen Personal, einer hohen stadtteilbedingten Fluktuation der "Kunden" von Freizeiteinrichtungen gleichwohl eine dauerhafte, verbindliche Sozialkohäsion zu schaffen, auf die hin der einzelne Jugendliche verpflichtet werden kann. Auf die Anforderungen, die biografisch betrachtet verlängerte Verweildauer material zu substantiieren, scheinen die modernen Erzieherberufe nicht gut vorbereitet - sie sind hingegen in ihrer normativen Orientierung noch auf die Idee der Freisetzung von Entfaltungsspielräumen ausgerichtet.

Will man abschließend eine Diagnose wagen, dann läßt sich zur deutschen Situation folgendes festhalten:

- grobe gesellschaftliche Entwicklungstrends, vor allem die Entwicklung des Arbeitsmarktes, überschatten die Situation der Jugendlichen in zweifacher Weise: zum einen direkt dadurch, daß ihnen der Zutritt zur Welt der Berufe erschwert wird, sie zu einer höheren Flexibilität gezwungen werden
- zum anderen indirekt dadurch, daß sie an ihren eigenen Eltern eine Verunsicherung erfahren, die es unmöglich macht, die Eltern als eine Instanz der Selbstorientierung und Zuversicht wahrzunehmen.
- durch die Modernisierung der Leitvorstellungen von Ehe und Familie erfährt die Familie selbst erhebliche Veränderungen. Die Lebensformen werden pluralisiert und zugleich sinkt die Solidaritätskraft familialer Beziehungen

Die Jugendphase gerät dadurch in eine Situation besonderer Widersprüchlichkeit: Hohe Autonomieerwartung und hohe Autonomieansprüche prallen auf die Realität einer schwierig gewordenen Chancenstruktur. Von hierher wachsen die Qualifikationsanforderungen an den Bereich der sozialen Arbeit, weil er der einzige Bereich ist, der in der modernen Gesellschaft als Auffangmöglichkeit übrig bleibt, nachdem die Konfessionen, die Parteien und die Vereine ihre soziale Attraktivität eingebüßt haben. Damit wären wir jedoch bei der Diskussion praktischer Möglichkeiten gelangt und dieser Diskussion will ich nicht vorgreifen.

DİN, DEVLET ve TOPLUM İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA DİNİ EĞİTİME YÖNELEN KIZ ÖĞRENCİLER SORUNU

Engin ÖNEN*

Türkiye’de gerek siyasal, gerekse akademik tartışmalarda dini eğitim sorunu uzun süredir öncelikli konular arasında yer almaktadır. Hatta bu konu, bir süredir ana siyasal gerilim hatlarından birini oluşturmaktadır. Ayrıca son dönemlerde alınan bir dizi siyasal karar ve buna bağlı olarak eğitimle ilgili yeni düzenlemenin temelinde de yine aynı sorun bulunmaktadır. Dini eğilimli partilerin giderek ve hızla yükselişi, dini eğitim veren kurumların sayısında ve öğrenci kapasitesinde adeta patlamanın yaşanması, eğitim ve laiklikle ilgili tartışmaları yeniden canlandırmıştır.

Bu tartışmalarda, dini eğitim veren kurumların işlevleri, özellikle din, devlet ve toplum ilişkileri, yani laiklik eksenini ön plana çıkarmıştır. Dini eğitim veren İmam Hatip Liseleri, Kuran Kursları ve çeşitli dini cemaatlerin denetimindeki özel öğretim kurumlarının özellikle son on yıldır ulaştığı kapasite, laiklik ile siyasal İslam geriliminin bir hayli yükselmesine neden olmuştur. Buna bağlı olarak uzun yıllardır beklenen “sekiz yıllık zorunlu eğitim yasası” yürürlüğe girmiştir. Böylece İmam Hatip Liselerinin (İHL) orta kesimleri kapatılmıştır. Ayrıca üniversiteye giriş sistemi yeniden düzenlenerek “alan sınırlaması” getirilmiş ve İHL mezunlarının üniversitenin çeşitli bölümlerine girme şansları önemli ölçüde ortadan kaldırılmıştır.

Bu tedbirler sayesinde İHL’ ne yönelen öğrenci sayısında bir hayli azalma olmuştur. Örneğin 1996-1997 öğretim yılında toplam öğrenci sayısı 510 821’e ulaşmış iken, bu sayı 1998-1999 öğretim yılında 192 610’a gerilemiştir. Bu kurumlardaki öğrenci sayısının bu denli azalmasında en etkili rolü, söz konusu okulların orta bölümlerinin kapatılması oynamıştır. Ancak üniversitenin çeşitli bölümlerine girebilmelerini engelleyen yasal düzenlemelerin de aynı yönde etki yaptığı da açıktır. Nitekim İHL’ ne 1996 yılında yeni kayıt yaptıran öğrenci sayısı 66 019 iken, bu sayı 1998 yılında dramatik bir şekilde düşerek 38 135’e gerilemiştir.²

EĞİTİMDE LAİKLİK SORUNU ve İHL

Türkiye’de laikliğin en fazla tartışıldığı alanların ilk sıralarında eğitim alanı gelmektedir. Çünkü din ile devlet ilişkilerinin en fazla iç içe geçtiği alanlardan birisi eğitim alanıdır.

Türkiye modernleşmesinin en önemli özelliklerinden birisi, dini akım ve grupların bu proje karşısında tehdit olarak algılanmasıdır. Bundan dolayı Cumhuriyet dönemi boyunca laiklik, dinin devlet dışına çıkarılması olarak değil, tersine, devletin içine alarak denetim altında tutma olarak anlaşılmış ve uygulanmıştır. Onun için din adamı yetiştirme görevini devlet üstlenmiş, İHL devlet okulu olarak tasarlanmıştır. Din görevlilerinin birer devlet memuru olduğu ve bunların bağlı olduğu Diyanet İşleri Başkanlığı da devletin çeşitli hizmet kurumlarından biri hüviyetine kavuşmuştur.

* Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

²T.C. Başbakanlık DİE, Milli Eğitim İstatistikleri, Ankara, 2000.

Böylece modernleşme ve Cumhuriyet için tehdit oluşturmayacak bir dini alan devlet eliyle oluşturulmaya çalışılmıştır.

Ancak, başta dini ağırlıklı eğitim veren okullar olmak üzere, yine Diyanet İşleri Başkanlığı, dolayısıyla devlet denetimindeki Kuran Kursları ve bütün okullardaki zorunlu din dersi eğitimi son yirmi yıldır laiklikle ilgili tartışmaların yoğunlaştığı konular olmuştur.

Bazılarının “laiklik elden gidiyor” şeklinde karşı çıktığı, bazılarının ise “manevi değerler ve dini inançlar zayıflıyor” yaklaşımı ile savunduğu İHL’ ne yönelen toplumsal talebi sadece karşıtlık ve taraftarlık yaklaşımlarıyla kavramakta güçlük çekeriz. Yani böylesi yaklaşımlar bizi, bu kurumları cazibe merkezi haline getiren sosyal koşulları yeterince anlamaktan da alı koyar.

Son dönemlerde yetiştirdiği insan tipi, siyasal partiler ve iktidarla ilişkileri açısından dikkatleri üzerine çeken İHL, kuruluş amacının dışına çıktığı iddiasıyla çeşitli eleştirilere konu olmuştur. Modern din adamı yetiştirme gerekçesi ile kurulmuş olmalarına karşılık, ulaştıkları öğrenci kapasitesi ve yetiştirdiği insan tipiyle bu gerekçenin bir hayli uzağında olduğu sıkça vurgulanmıştır. Hem bu kadar çok din adamına ihtiyaç olmaması hem bu okullarda eğitim gören öğrencilerin büyük çoğunluğunun zaten din adamı olmak istemediği yönündeki veriler³ bu eleştirilerin temel gerekçelerini oluşturmaktadır. Yani bu okulların diğer meslek liseleri gibi belli bir mesleki formasyonu kazandırma özelliğinin ötesinde bir talebi karşıladığı düşünülmektedir.

Dini, devletin içine alma ya da denetim altında tutma kaygısının ürünü olarak, Türkiye’de din adamı yetiştiren ve istihdam eden kurumların devlet bünyesine alınması, din işleri ve eğitimini devletin finanse etmesine neden olmuştur. Böylece farklı bir laiklik uygulaması yaratılmıştır. Daha da öte, devlet İslam dinin belli bir yorumuna (çünkü farklı mezhepler de söz konusu) yönelik eğitim veren okulları ve ibadeti finanse etmektedir. Bu nedenle devletin farklı din ve inançlar karşısında eşit mesafede durmadığı ileri sürülerek İHL’ nin devlet okulu olmasını laikliğe aykırı bir uygulama olduğu da iddia edilmektedir. Bu eleştiriler karşısında bazıları, söz konusu uygulamanın Türkiye’ye özgü bazı koşullardan kaynaklandığı dile getirmektedir.

Devlet ile din ilişkileri bakımından bu okullarla ilgili ortaya çıkan diğer önemli bir sonuç da, devlet okulu olan İHL’ nin anlayış, siyasal görüş, giyim-kuşam tarzı bakımından diğer devlet okullarından oldukça farklı bir insan tipi yetiştirerek adeta eğitimde ikili bir yapıya yol açmış olmasıdır. Bu okulların “aydın din adamı” yetiştirme amacından oldukça uzaklaşıp, rejime muhalif siyasal gruplara militan yetiştiren, bazı siyasal partilerin oy deposuna dönüşmüş ve alternatif bir eğitim görünümünü vermeleri⁴, yukarıda sözünü ettiğimiz bir dizi düzenlemenin gerekçesini oluşturmuştur.

Söz konusu yasal düzenlemeyle İHL’ ne yönelen öğrenci sayısında ciddi azalmalar olduğu ortada. Ancak bu okulları cazibe merkezi haline getiren sosyal koşulların ortadan kalktığını söylemek bir hayli güçtür. Hem akademik ve hem de siyasal açıdan yeterince üzerinde durulmayan bu sosyal koşulları, bu makale

³Akşit, Bahattin, “Türkiye’de İslami Eğitim”, Der.,Richard Tapper, Çağdaş Türkiye’de İslam, Sarmal yay.,İstanbul, 1999, s.106.

⁴ İnal, Kemal, Eğitimde İdeolojik Boyut, Doruk yay.,Ankara, 1996, s.70.

kapsamında ana hatlarıyla betimlemeye çalışacağız. İHL' ni görece olarak cazibe merkezi haline getiren sosyal koşulları, bu koşulların en çarpıcı görünümünden birini oluşturan, bu okullara yönelen kız öğrenciler üzerinden değerlendirmek oldukça açıklayıcı olacaktır. Çünkü İslam dinine göre kadınlar din adamı olamaz. Dolayısıyla meslek okulu konumundaki bu okullara, ebeveynlerin kız çocuklarını göndermelerine yol açan nedenlerin açıklanması gayreti, İHL' ni besleyen sosyal koşulları daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir.

İMAM HATİP LİSELERİNE KIZ ÖĞRENCİ İLGİSİ

Sekiz yıllık zorunlu temel eğitim yasaşı yürürlüğe girmeden önce İHL' nin ilk ve ikinci kademesine devam eden öğrenci sayısının (1996-1997 Öğretim Yılı) 510.821'e ulaştığı anlaşılıyor. Bunun 215.076'nı kız öğrencilerin oluşturması bir hayli ilginç⁵. Çünkü bir meslek okulu niteliğindeki bu okullar, kız öğrencilere meslek kazandıracak kurumlar değil.

Daha da ilginç, genel liselere ve diğer meslek liselerine devam eden kızların erkeklere oranı, İHL' ninkinden daha düşük olmasıdır. Yani belli bir mesleki formasyon vermeyi hedefleyen veya üniversiteye öğrenci hazırlayan okullardaki kız öğrenci miktarı, din adamı yetiştirmeyi hedefleyen okullardakinden oransal olarak daha düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 1: Liseler Türlerine Göre Kız ve Erkek Öğrenci Sayıları (1998-1999)⁶

	Erkek	Kadın	Toplam
Genel liseler	721 896	560 709	128 2605
Meslek liseleri	606 382	391 689	998 071
İmam Hatip liseleri	99 781	92 829	192 610

İHL' ne bu kadar çok sayıda kız öğrencinin yönelmesinde çok sayıda faktörün rol oynadığı bir gerçek. Bunların önemli bir kısmı, aslında erkek öğrenciler içinde geçerli olan bazı genel gerekçelerdir. Yani dini eğitim veren kurumları cazip hale getiren gerekçelerdir. İlk olarak bunlardan kısaca söz edip, daha sonra da özellikle kızları bu okullara yöneltmede etkili olduğunu düşündüğümüz gerekçelere değinelim.

Bu okullara çoğu zaman siyasi iktidarların ve pek çok dini cemaatin özel bir ilgi göstermesi dini eğitimi cazip hale getiren önemli nedenlerden birini oluşturmaktadır. Bu ilgiye bağlı olarak, bu okullara çeşitli ayrıcalıklar sağlanmaktadır. Bir kısmı devlet, bir kısmı da çeşitli dini vakıf ve dernekler tarafından sağlanan yardımlar arasında burs, beslenme ve barınma olanakları ilk akla gelenler. Çeşitli dini cemaatler tarafından yönetilen yurt ve pansiyonlar, öğrencilere barınma olanağı, cemaatlere de bu yurt ve pansiyonlardaki öğrencileri eğitime fırsatı sağlıyordu. Diğer

⁵ T.C. Başbakanlık DİE, Milli Eğitim İstatistikleri, a.g.e

⁶ A.g.e

ortaöğretim kurumlarıyla kıyaslandığında, bu okullar, özellikle taşralı yoksul ailelere eğitim olanaklarına kavuşma bakımından cazip bir ortam oluşturuyordu⁷. Bu yorumu destekleyecek çeşitli bulgulara, İHL' li öğrencilerin ebeveyn profillerini ortaya koyan araştırmalarda rastlıyoruz. Bu araştırmaların ortak bulgularından birisi, İHL öğrencilerinin büyük çoğunluğunun, kırsal küçük üreticilerin, kasaba ve kentlerde de küçük ticaret kesiminin çocuğu olmasıdır⁸.

Ebeveynlerin çocuklarını, dini eğitim veren okullara yönelten diğer önemli bir gerekçe de, özellikle göç, kentleşme ve medyanın günlük yaşamdaki etkisinin artmasına bağlı olarak meydana gelen olaylar ve gençler arasında yozlaşmanın yaygınlaşmasının yarattığı tedirginliktir. Çeşitli gençlik olayları, uyuşturucu kullanımı, intihar ve bireysel şiddet olaylarına özellikle İHL dışındaki orta öğretim kurumlarında rastlanması bazı aileler için bu kurumları daha güvenli okullar haline getiriyordu. Bu da, "toplumdaki yozlaşmanın dini inanç ve manevi değerlerin zayıflamasından kaynaklandığı" yönündeki anlayışı ebeveynlerin önemli ölçüde benimsemesine yol açmakta. Böylece İHL' nin, sadece orta öğretim olanağı sunmakla kalmayıp, aynı zamanda ailedeki eğitimle süreklilik gösteren bir eğitim de sağladığı düşünülmektedir. Daha doğru bir deyişle bir çok kırsal kesim ve kente yeni göçen aileler için İHL geleneksel aile anlayışına uygun bir sosyalleşme kurumu olarak algılanmaktadır.

Hem erkek hem de kızların İHL' ne yönelmesinde etkili olan bu genel gerekçelerin yanı sıra, özellikle kızların bu okullara gönderilmesine yol açan diğer nedenler konusunda çeşitli araştırmaların verilerinden yararlanabiliriz. Bu konuda oldukça çarpıcı bazı ip uçlarını barındıran araştırmalardan birisi, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, 2001-2002 öğretim yılında, ülke genelinde gerçekleştirilmiş olan araştırmadır. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, söz konusu öğretim yılında, 152 bin 703 kız öğrenci zorunlu eğitim çağında olmasına rağmen okula gitmemiştir. Üstelik geçen yıllarla kıyaslandığında bu sayı bir hayli düşük kalmakta. Örneğin 1997-1998 döneminde bu sayının 317 bini aştığı vurgulanmaktadır⁹. Aynı araştırmanın sonuçlarına göre, kız çocuklarının devamsızlık nedenleri şöyle sıralanmakta:

Din anlayışına göre kızların okumaması gerektiği.

Kız çocuklarının küçük yaşta nişanlanması veya evlendirilmesi.

Öğrencilerin gerçek yaşı ile nüfus kayıtlarındaki yaşının birbirini tutmaması nedeniyle fiziksel olarak gelişmiş çocukların aileleri tarafından okula gönderilmemesi.

Geleneksel anlayış gereği bazı ailelerin kız çocuklarının bedenlen gelişmiş olmaları nedeniyle 6, 7 ve 8. sınıflara devamsızlık yapmaları.

Ailede kız çocuklarına, anneye yardımcı gözü ile bakılması, bu çocukların 10-11 yaşlarından sonra okuldan alınması.

Ailede nüfus fazlalığından dolayı çocuklara gerekli ilginin, değerlerin verilmemesi olması ve kız çocukların geleceği ile ilgili kaygı duyulmaması.

Ekonomik zorluklar nedeniyle çocukların çalıştırılması.

Taşınabilir merkezlere kızların servisle gönderilmek istenmemesi.¹⁰

⁷ İnşel, Ahmet, Türk Toplumunun Bunalımı, 2. baskı, Birikim yay., İstanbul, 1995, s.145.

⁸ Akşit, B., a.g.e.

⁹ Radikal Gazetesi, 7-Temmuz-2002.

¹⁰ A.g.e.

Sıralanan bu gerekçelerle kız çocuklarını okula göndermeyenlerin, bölgesel olarak, özellikle geleneksel anlayışın egemen olduğu Doğu ve Güneydoğu’da yoğunlaştığına dikkat çekilmektedir. Ayrıca il düzeyinde, okula devam etmeyen kız çocukların sayısının İstanbul, Adana ve İzmir gibi yoğun göç alan büyük kentlerde daha fazla olduğu da vurgulanmaktadır.

Bu sonuçlar bize gerek geleneksel aile anlayışının etkili olduğu bölgelerde ve yine bu bölgelerden göçenlerin yoğunlaştığı büyük kentlerin kenar semtlerinde, kız çocuğunun okula gönderilmesine yönelik değerler hakkında fikir vermektedir. Oysa geleneksel bir anlayışa sahip olanların kızlarını okula göndermek istemeyen ve göndermek istediği halde bazı tedirginlik yaşayan aileler için İHL, görece cazip okullar niteliğindedir. Çünkü, her şeyden önce bu okullarda verilen eğitimin geleneksel ailedeki eğitim ile bir süreklilik taşıdığı düşünülmektedir. Ayrıca bu okulların bizzat yapısı ve işleyişinin de (İllich’in gizli müfredat olarak adlandırdığı şey) bu aileler için tercih edilme nedenlerinden biri olduğu da anlaşılmaktadır. Erkeklerle kızların ayrı sınıflarda öğrenim görmesi, başörtüsü ile okula gidebilmeleri, toplumun genel ahlak ve inanç yapısına uygun bir eğitim aldıklarının düşünülmesi gibi.

Tablo 2: İHL’ de Yıllara Göre Kız-Erkek Öğrenci Sayıları ¹¹

Öğretim Yılı	Erkek		Kız		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
1996-1997	113 423	59	78 609	41	192 032	100
1997-1998	98 840	54	84 245	46	183 085	100
1998-1999	99 781	52	92 829	48	192 610	100

İHL’ nin cinsiyete göre dağılımını gösteren bu tablodaki sayılar bir hayli ilginç. Bu okullara ilişkin önemli düzenlemelerin yapıldığı yıllarda kız öğrenci sayısında azalma değil, artış gerçekleşiyor. Hatta dini eğitim veren bu okullardaki kız öğrenci miktarı neredeyse erkeklerin oranına ulaşıyor.

İslam dininde kadın din görevlisi olamadığı için, bu okullara devam eden kızların da, bu yolla bir meslek kazanamayacakları ortadadır. Buna karşın İHL’ ne bu denli kız öğrencinin yönelmesi oldukça önemli bir durumdur. Örneğin İstanbul’un bazı gecekondu semtlerinde gerçekleştirdiği araştırmada sosyolog Sema Erder, Pendik İHL’ nin 250 kişilik kız kısmı kontenjanı için 5000 civarında başvuru yapıldığını saptamıştır. Araştırmacı, kız çocuklarını bu yoğunlukta İHL’ ne göndermede “Ahlaksız İstanbul” imajının oldukça etkili olduğunu ifade etmektedir. Yani imam olamayacağı halde kızlarını bu okullara göndermede temel amacın, meslek edinme kaygısından öte, büyük şehrin “ahlaksız” ortamından korumak olduğu ortaya çıkmaktadır ¹².

¹¹ T.C. Başbakanlık DİE, a.g.e.

¹² Erder, Sema, Kentsel Gerilim, Um_Ag yay.,Ankara, 1997,s.131-132.

kızlarını bu okullara göndermede temel amacın, meslek edinme kaygısından öte, büyük şehrin “ahlaksız” ortamından korumak olduğu ortaya çıkmaktadır¹².

Yine 1993 yılında gerçekleştirilen kapsamlı araştırmanın sonuçlarına göre, bu okulları bitiren kız öğrencilerin %70'i üniversiteye girip başka bir meslek sahibi olmak istemektedir. İHL' nin devamı niteliğindeki ilahiyat fakültelerin devam etmek isteyenlerin oranı ise sadece %21. Aynı öğrenciler arasında en ideal mesleğin öğretmenlik olduğu saptanmıştır. Bu araştırmanın diğer ilginç bir sonucu da, İHL' ne gitmeselerdi, bu öğrencilerin sadece %5'inin eğitimlerine son vereceğini ifade etmesidir¹³. Yine bu okullara yönelik başka bir çalışmada erkek öğrenciler arasında bile, din görevlisi olmak isteyenlerin, ancak %24 civarında olduğu saptanmış¹⁴.

Yani modern din görevlisi yetiştirmek gerekçesiyle kurulan İHL' nin sayı ve öğrenci kapasitesinin bu denli artışı sağlayan faktör, belli bir meslek kazandırma potansiyeli değildir. Bunun en açık kanıtı da zaten kız öğrencilerin varlığı ve sayısıdır. Buna karşılık ebeveynleri, kızlarını bu okullara göndermeye İHL' nin inanç ve geleneklere yönelik bir eğitim vereceği, okulun yapısının da zaten buna uygun düzenlenmiş olması algısı oldukça etkili olmaktadır. Geleneksel aile yapısı ile uyumlu bir eğitim beklentisi ve gençlik arasında yaygın olduğu düşünülen yozlaşma ortamından, ancak, dini ve gelenekleri öğrenilerek korunabileceği anlayışı böyle bir eğitim yaklaşımını beslemektedir.

Nitekim illere göre İHL' ne yönelen kız öğrencilerin dağılımı da bize bu yorumları destekleyici ip uçları sunmaktadır.

Tablo 3: Bazı İllerde İHL'li Öğrencilerin Cinsiyete Göre Sayıları (1998-1999)¹⁵

İller	Kadın	Erkek	Toplam
İstanbul	14 882	9 494	24 376
Ankara	5 979	3 679	9 658
Bursa	3 497	2 545	6 042
Kocaeli	2 613	1 797	4 410

¹² Erder, Sema, Kentsel Gerilim, Um_Ag yay.,Ankara, 1997,s.131-132.

¹³ A.g.e.

¹⁴ Demir, Hülya, İslamcı Kadının Aynadaki Sureti, Sel yay.,İstanbul,1998.

¹⁵ T.C. Başbakanlık DİE, a.g.e.

İzmir	1 654	1 159	2 813
Konya	4 320	5 330	9 650
Samsun	2 674	3 066	5 740
Adana	2 097	2 286	4 383
Sakarya	1 617	1 716	3 333
Sivas	1 446	1 808	3 248
Trabzon	1 233	2 012	3 245
Erzurum	895	2 182	3 077
Ordu	1 275	1 738	3 013
Giresun	851	1 581	2 432

Milli Eğitim İstatistiklerinden derlediğimiz Tablo 3'teki veriler, dini eğitime yönelen kız öğrenciler sorununa ışık tutacak nitelikte. İki binden fazla İmam Hatipli öğrenciye sahip olan illerden oluşturduğumuz bu listedeki öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı bir hayli ilginç. İllerin bir çoğunda çok sayıda kız öğrencinin İHL' ne yöneldiği anlaşılıyor. Daha da önemlisi İstanbul, Ankara, Bursa, Kocaeli ve İzmir gibi büyük şehir özelliği gösteren ve Türkiye'nin en gelişmiş illeri olan bu illerde İHL' ne devam eden kız öğrenci sayısı erkeklerden daha fazla.

İHL' ne çok sayıda öğrencinin yönelmesi genellikle, hükümet ve bazı tarikatların bu kurumlara desteğiyle açıklanılmaya çalışılmıştır. Bu okullardaki öğrencilerin görece daha alt gelir gruplarında ve özellikle de taşralı yoksul ailelerden oluşması bu yorumu desteklemektedir. Ancak özellikle en yoğun göç alan büyük şehirlerde bu okullara daha yoğun kız öğrenci akını olması da göstermektedir ki, dini eğitime yönelen kız öğrenci sorunu önemli ölçüde Türkiye'deki göç ve büyük şehirleşme serüveniyle yakından alakalıdır. Onun için bu illerin en yoğun göç alan ve enformel iş ve konut sektörünün de en yaygın iller olması da oldukça anlamlıdır. Dolayısıyla bu illere yönelen göçün büyüklüğünün yanı sıra niteliğinin de çeşitli kentsel bütünleşme sorunlarına neden olduğu bir gerçek. Bu gerçek ile kız öğrencilerin dini eğitim kurumlarına yönelmeleri sorunu arasında anlamlı bir bağ olsa gerek. Yukarıda sözünü ettiğimiz Mili Eğitim Bakanlığı araştırmasının sonuçları da Erder'in İstanbul gecekondularında gerçekleştirdiği araştırma da bu yorumu destekleyici gözlemler sunmaktadır. Büyük kentin yabancı ve karmaşık kültürel ortamında okul, özellikle kız çocuklarının geleneksel aile içindeki konumunu olumsuz yönde etkileyecek bir süreç olarak algılanmaktadır. Ancak buna karşılık İHL gerek verdiği eğitimin niteliği ve yetiştirdiği insan tipiyle söz konusu kaygılara sahip aileler için diğer okullardan daha güvenli kurumlar olarak görülmektedir. Çünkü bu okullarda sadece mesleki (imamlık) bilgi verilmemektedir. Bu okullar sadece orta öğretim kurumlarının öngördüğü bilgileri vermekle kalmayıp, aynı zamanda yapısı ve işleyişiyle, kılık kıyafet anlayışından, çeşitli davranış biçimlerine kadar geleneksel aile ve cinsiyet rollerine uygun bir eğitim sunmaktadır.

Sonuç olarak İHL' ne yönelik ilgiyi, sadece hükümet politikaları ve tarikatların bu okullara yönelik desteğiyle açıklamak mümkün değildir. Yoksul ailelere ücretsiz bir eğitim ortamının sunulması tabii ki önemli. Yoksulluğun bir hayli yaygın olduğu, gelir dağılım dengesinin çok bozuk olduğu ve eğitim giderlerinin ise her geçen gün arttığı bir ortamda ücretsiz bir eğitim olanağının sunulması bu okulların tercihinde oldukça etkili olmaktadır. Ama en az bunun kadar etkili olan diğer faktörlerden birisi de, dini eğitim ağırlıklı programa sahip olan İHL' nin ailedekiyle süreklilik gösteren bir eğitim verdiği algısıdır. Bir mesleki formasyon kazanamayacağı halde, bu okullara yönelen kız öğrenci sayısının yüksekliği bunun önemli göstergelerinden birisidir.

HÜKÜMET PROGRAMLARINDA GENÇLİK

Yard. Doç. Dr. Dilek Ç. Yeşiltuna*

Siyasal kültür, bir sosyal topluluğun (grup, ulus vb.) siyasal düşüncesi ve davranışlarını, siyasal kurumlarını ve en geniş anlamda "siyasetini" biçimlendiren önemli etmenlerden biri olarak, siyasal geleneklerin, yönelimlerin toplamı olarak tanımlanabilir. Bir başka deyişle, bir siyasal topluluğun siyasal nesnelere (anayasa, devlet, partiler, siyasal tarih v.b.) yönelim tarzıdır. (Parla, 1999; 71-85)

Bu temelde, hükümet programları da, siyasal kültürün içerdiği yönelimleri etkileyen siyasal nesnelere biri olarak, bizim çalışma malzememiz olmaktadır. Burada, söz konusu metinlerden hareketle, tarihsel süreçte NASIL bir GENÇLİK tanımı yapıldığı ortaya konulacak ve değişim eğilimi saptanacaktır.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte hedeflenen MODERN toplum yaratma projesi, yeni bir yurttaş tipinde somutlaşmış ve onu yaratmanın en önemli aracı da EĞİTİM olmuştur. Nitekim, GENÇ'e yönelik politika da uzun süre eğitim politikası çerçevesinde içerilmiştir. Dolayısıyla, hükümetlerin gençlere bakışını, çoğunlukla metinlerde biz de eğitim başlığı altında bulacağız.

Cumhuriyet tarihinin 1950'lere kadar olan dönemi bilindiği gibi tek parti dönemidir. Bu dönem Cumhuriyet'in temel ilkelerinin yerleştirilmesi anlamında çok önemli bir dönem olduğu gibi, dönemin Cumhuriyet Halk Partisi programı, aynı projenin somutlaştığı bir metin niteliğindedir. Bu özellik, CHP'nin meclise sunduğu hükümet programlarının çok kısa olmasında da görülebilmektedir.

Bu nedenle, söz konusu dönemde çalışma metnimiz, Parti Programları olurken, çok partili yaşama geçilmesiyle birlikte hükümet programları olacaktır (2).

1931 CHP. Programında Millî talim ve terbiyede temel ilkeler olarak şunlar yer alır. *"Maarif siyasetimizde temel taşı, cehlin izalesidir. Maarifimiz de her gün nispeten daha fazla çocuk ve vatandaş okutacak ve yetiştirecek bir program takip olunacaktır. Kuvvetli cumhuriyetçi, milliyetçi ve laik vatandaş yetiştirmek tahsilin her derecesi için mecburi ihtimam noktasıdır. Türk milletine, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve Türkiye Devletine hürmet etmek ve ettirmek hassas bir vazife olarak telkin olunur.*

Fikri olduğu gibi bedeni inkişafa da ehemmiyet vermek ve bilhassa seciyeyi millî derin tarihimizin ilham ettiği yüksek derecelere çıkarmak büyük emeldir.

Terbiye ve tedriste takip edilen usul, bilgiyi vatandaş için maddî hayatta muvaffak olmayı temin eden bir cihaz haline getirmektir.

Terbiye her türlü hurafeden ve yabancı fikirlerden uzak, üstün, millî ve vatansever olmalıdır.

* E. Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Her tahsil ve terbiye müessesesinde talebenin teşebbüs kabiliyetini kırmamaya şefkat ve nüvazişle itina etmekle beraber onları hayatta kusurlu olmaktan vikaye için ciddi bir intizam ve inzibata ve samimi ahlak telakkisine alıştırmak mühim olduğu kanaatindeyiz.

Fırkamız, vatandaşların, Türkün derin tarihi bilmesine fevkalade ehemmiyet verir. Bu bilgi Türkün kabiliyet ve kudretini, nefesine itimat hislerini ve milli varlık için zarar verecek her cereyan önünde yıkılmaz mukavemetini besleyen mukaddes bir cevherdir.”

Bu temel ilkeler, 1935 CHP Programında da aynen tekrarlanır.

Görüldüğü gibi, C.H.P.'nin “*milli eğitim ve öğretim*” (talim terbiye) anlayışının temel ilkeleri çok açıktır. İlk olarak, cehaletin giderilmesi, öğrenimin yaygınlaştırılması hedeflenmektedir. Ardından ilkokul ve üniversite de dahil olmak üzere, “*öğrenimin her derecesi için zorunluluk arz eden, kuvvetli cumhuriyetçi, milliyetçi ve laik yurttaş yetiştirmek.*” Yani, tek partinin temel ilkelerini içselleştirmiş olan yurttaşlar yaratmak. Diğer bir ifadeyle “*eğitimin*” (talim ve terbiye) “*öğretim-öğrenime*” ağır bastığı bir yaklaşımdır.

İkinci tema, Türk Milletine ve Türkiye Devleti’ne saygı duymak ve duyurulmak özelliği de “*bir görev olarak telkin*” edilecektir.

“*Fikri olduğu gibi bedeni gelişmeye de önem*” verilecek (sağlam kafa sağlam vücutta bulunur), “*özellikle milli karakter derin tarihimizin ilham ettiği yüksek derecelere*” çıkarılacaktır. Böylece, bir genç kimliği inşa edilmesinde, zihin insanının yanı sıra beden inşası da içerilmektedir.

Eğitim ve öğretimde (terbiye öğretimden hep önce geliyor) izlenen yöntem, bilgiyi yurttaş için maddi hayatta başarılı olmayı sağlayan bir araç haline getirmektir. (Bilgi kendi başına bir değer değil pragmatik ve maddiyatçı bir bakış.)

Eğitim, her türlü hurafeden ve yabancı fikirlerden uzak, üstün, ulusal ve yurtsever olmalıdır. Bir başka deyişle, **doğru** DİN öğretilen ve CHP programında kapsanan (ideoloji) fikirlerden başka fikirlere kapalı olacaktır.

Öğrencilerin girişim yeteneğini kırmamaya, bir sevgi ve okşayışla özen göstermekle birlikte, önemli olan, onları hayatta kusurlu olmaktan korumak için ciddi bir düzenlilik ve disipline ve içtenlikli bir ahlak anlayışına alıştırmaktır. (Burada özellikle düzen ve disiplin vurgusu dikkat çekicidir.)

1935 CHP programında, söz konusu hedefler ayrıntılandırılarak korunurken, yurttaşların vasıfları da, cumhuriyetçi, milliyetçi, laik olmaktan halkçı, devletçi ve devrimci sıfatları da eklenerek genişletilmiştir. Böylece “*Altı Ok*” ta ifadesini bulan ilkeler, yeni bir yurttaş kimliği yaratmadaki sosyalizasyonun temel ilkeleri olur. Yani, “*ideal yurttaş*” (Genç) söz konusu altı özelliği de bünyesinde taşıyandır. (Fikri karakter ve beden bütünlüğüyle)

1950-1960 dönemi, çok partili yaşama geçilmesiyle, Demokrat Parti'nin Adnan Menderes Başbakanlığında hükümetler kurduğu bir dönemdir. Söz konusu dönemde Demokrat Parti meclise beş kez hükümet programı sunmuştur. Bu programlarda gençleri ilgilendiren metinleri birkaç ayrıntıyla özetlersek: (3)

"Maddi bakımdan ne kadar ilerlemiş olursa olsun, milli ahlaki sarsılmaz esaslara dayanmayan, ruhunda manevi kıymetlere yer vermeyen bir cemiyetin, bu günkü karışık dünya şartları içinde kötü akıbetlere sürükleneceği tabiidir. Talim ve terbiye sisteminde bu gayeyi göz önünde bulundurmayan, gençliğini milli karakterine ve ananelerine göre manevi ve insani kıymetlerle teçhiz edemeyen bir memlekette ilmin ve teknik bilginin yayılmış olması, hür ve müstakil bir millet olarak yaşamının teminatı sayılamaz... Hükümetimiz, parti programımızda tespit edilmiş esaslar dairesinde, bu büyük milli davayı bir küll halinde ehemmiyetle ele alınmış bulunuyor. Tamamı ile demokratik bir ruh ile ve ilmin son neticelerine göre tespit edilecek geniş ve teferruatlı bir plan için maarif nimetini memleketin her tarafına müsavi şartlarla yaymayı temin edecek kanun tasarılarının hazırlıkları biter bitmez tasvibinize sunacağız." (I.Menderes)

"Demokratik inkılabımızın bugüne kadar elde edilmiş neticelerini mahfuz tutmakla kalmayıp, Anayasada vatandaş hak ve hürriyetlerine ve millet iradesine dayanan istikrarlı bir devlet nizamını teminat altında bulunduracak esaslı tadiller hazırlayıp huzurunuzda arz etmek kararındayız... Bununla muvazi olarak kanunlarımızda itiyatlarımızda ve telakkilerimizde tek parti devrinden arta kalan ne varsa tam olarak tasviye edeceğiz." (I.MENDERES)

"...İrticai ve ırkçılık gibi aşırı cereyanları vasıta olarak kullanan ve çok defa kendini bu maskeler altında gizleyen aşırı solcu hareketlere karşı gereken bütün kanuni tedbirleri almakta asla tereddüt etmeyeceğiz. Biz bugünün şartları içinde aşırı sol cereyanları, fikir ve vicdan hürriyeti mevzuunda mütalaa etmek gafletinde bulunmayacağız...Fikir ve vicdan hürriyet perdesi altında,, bu ajanları adalet pençesine çarpturmak için icabeden kıstasları vusuf ve katiyetle tesbit etmek zaruretine inanıyoruz. İrticai tahrike asla müsaade etmemekle beraber din ve vicdan hürriyetlerinin icaplarına riayet edeceğiz. Hakiki laikliğin manasını biz böyle anlamaktayız."

"Demokratik idarenin en sağlam teminatını kalplerde ve vicdanlarda ona karşı duyulan hürmet ve hasret hislerinde aramak icabeder. Aynı zamanda demokrasinin her şeyden evvel bir zihniyet, bir yaşayış ve tefekkür tarzı olduğunu unutamayız. O halde demokratik idarenin kuruluşunda, meselenin manevi cephesi yani zihniyet inkılabını tahakkuk ettirmek hususu her tedbirin başında gelir."(III. MENDERES)

"Yine bu dört sene içinde bütün vatan sathı on binlerce sözde siyasi mitinglerin sahnesi haline getirildi." (III. MENDERES)

Görüldüğü gibi Demokrat Parti iktidarı, ekonomik ilerleme anlayışını, özellikle milli ahlaki sarsılmaz esaslara dayanan, ruhunda manevi kıymetleri barındıran bir

topuma dayandırır. Talim ve terbiye sisteminin de bu amaçla, gençliği milli karakterine ve geleneklere göre manevi ve insani kıymetlerle donatılmış olması, onun hür ve müstakil bir millet olmasının teminatıdır.

Demokratik bir ruh ile maarif nimetlerini yaygınlaştırmayı planlarken, hazırlanacak kanun tasarılarıyla tek parti döneminden farklı bir toplum projesi sunmaktadır.

Buna karşın muhalif olana yönelik tepkisinde, (adaletin pençesine) önceki döneme yönelik değerlendirmesinde (kül devralma, enkaz) iktidarın söylemine yerleşecek olan sert bir tavır görülür. Diğer yandan tek parti döneminde birçok sorumluluk ve görevleri yerine getirmekle yükümlü görülen yurttaş, burada hakları ve hürriyetleri olan bir yurttaş konumuna gelirken, Cumhuriyetle hedeflenen ideal yurttaş anlayışından, belli oranda farklılaşmaktadır.

27 Mayıs Askeri Darbesi ile sonuçlanan hareket (tümüyle ulusal-reformist karakteriyle) Cumhuriyet rejimine sahip çıkma misyonunu üstlenmiştir (4). Dolayısıyla, Cumhuriyete sahip çıkmakla, korumakla ve bekçilik yapmakla görevli gençler, kendilerine atfedilen görevi yerine getirmiştir.

“27 Mayıs 1960 İnkılabının esas hedefi, yurdumuzda da demokratik nizamı bütün icapları, bütün müesseseleriyle, maddeten ve manen mümkün olan en kısa zamanda kurmaktır... Birleşmiş Milletler Anayasası, İnsan Hakları Beyannamesi, hukuk prensipleri ve milli ruh ve ihtiyaçlardan doğmuş olan eski Anayasamız ile milli gelenekler ve yurdumuzun özellikleri, yeni Anayasamız için ilham alınan başlıca kaynakları teşkil etmektedir.” (I. GÜRSEL)

“Milli Eğitim davası, baş davalarımızdandır. Demokrasinin kökleşmesi, soysuzlaşmamasının teminatı, önlenen iktisadi refahın tahakkuku, büyük kütlelerin, yeni yetişen nesillerin milli eğitimden en geniş ölçüde faydalanmasına bağlıdır...”

“Vazifede bulunduğumuz müddetçe İkinci Cumhuriyet ile, yeni Türk demokrasisinin, sağlam ve hiçbir kimse veya zümrenin tasallutuna maruz kalmayacak kudret ve selamette olmasını temin etmek(tir)...”

Burada açıkça, ilk Cumhuriyetin temel ilkelerinden söz edilmediği gibi, ikinci Cumhuriyet tanımlaması ve eski Anayasanın, milli gelenekler ve ülke özellikleri gözetilerek yeni Anayasanın oluşturulmasından söz edilir. Ayrıca, 1960 öncesi çok parti deneyiminin soysuzlaşma girişimi gibi değerlendirildiği ve gençleri bundan korumanın yolunun yine milli eğitim de görüldüğü dikkat çekmektedir.

20.11.1961 VIII. İnönü Hükümet Programında ifadelerde değişme gözlenir.

“Cumhuriyet Hükümeti, bütün üyeleriyle, Atatürk İslahatının ilkeleri üzerinde kararlıdır...”

“Milli Eğitim, sadece genç nesilleri yetiştirmenin bir vasıtası değil, aynı zamanda milli kalkınmayı hızlandıracak ve gerçekleştirecek verimli bir yatırım

olarak öne alınmıştır... Orta ve yüksek öğretim kurumlarımız iyi yetiştirme esasına göre düzenlenecektir.”

“**Memleketin ihtiyacı olan alanlarda yüksek vasıflı ilim ve fen adamları ve araştırmacılar yetiştirmek için tedbirler alacağız.**”

“Başbakanlığa bağlı olan müesseseler arasında, *Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü* için mütehasısların eliyle takip edilen programın takibine çalışacağız.”

“*Vatandaşın vicdan, dini inanç kanaat hürriyeti, Anayasa'nın hükümlerine göre dikkatle korunacaktır.*”

“Türkiye’de rejim Atatürk **devrimleri** üzerine kurulmuş bir demokrasi idaresidir. Anayasamızda tarifini bulan Atatürk milliyetçiliği ve laik **Devlet** idaresi esastır.” Hükümetimiz **aşırı sağcılık** ve **solculuk** akımlarına karşı koyacaktır (IX. İNÖNÜ)

“27 Mayıs ihtilali, meşruluğunu kaybetmiş bir idareye karşı Türk Milletinin direnme hakkını kullanmasıdır...”

“Atatürk Devrimlerinden geri dönülemeyeceği ve Türk milletinin ancak bu devrimler yönünde giderek ilerleyebileceği şuuru 27 Mayıs devriminden bu yana daha çok kökleşti.”(X. İNÖNÜ)

“Mili eğitimde amacımız; yurttaşların eşit eğitim imkanları içinde, istidat ve kabiliyetleri yönünde ve ölçüsünde yetişmelerini sağlamaktır.”

“Memleketin ümit ve istikbali olan gençliği, **şahsiyet sahibi** ve **milliyetçi** bir ruh içinde yetiştirmek, onların gerek tahsil çağlarında gerekse hayata atılış devresindeki ihtiyaçlarını karşılamak baş hedefimizdir. Memleket çocuklarının milletimize ve insanlığa yararlı olması, yurt kalkınması için gerekli bütün vasıfları kazanması hususunda büyük gayret gösterilecektir.” (ÜRĞÜPLÜ)

Böylece 1960-70 Dönemi Cumhuriyetin temel ilkelerini korumakla birlikte, hükümet programlarında demokrasi kavramı sıklıkla kullanılmaya başlanmış, ülke gerçeklerine dikkat çekilmiş, şahsiyet sahibi olma, milliyetçi olma niteliğinin önüne geçmiştir. Gençlik, kalkınma programlarındaki pragmatik ekonomik bakışım dışında, kendi milletine yararlı olmanın yanında insanlığı da yararlı olması gereken kesim olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca GENÇLERİN (aşırısına izin vermemek koşuluyla) sağ ve sol akımlar içinde yer almasından söz edilebilmektedir. Nitekim bu dönem gençliğin genel olarak düşünsel planda eylemlilik gösterdiği ve toplumsal sorunlara duyarlı olduğu bir dönem olarak 12 Mart muhtırasıyla sonuçlanmıştır.

Ardından kurulan ilk hükümetin programında (I. ERİM) ilk ilke “Atatürk ilkelerinin ve devrimlerinin tüm olarak uygulanması” olurken son ilke de “Gençliğin temel sorunlarının ele alınması” olmaktadır. Bu temelde de ileriki bölümlerde öğrenci artışının getirdiği talepleri karşılamak onlara ekonomik

kolaylıklar sağlamak gibi hedeflerle, gençliğin temel sorunları yine eğitim sürecinde çözülmeye çalışılmaktadır.

“Eğitim sistemimizde kökten reform yapılacaktır.”

“...Cumhuriyet kanunlarını hiçe sayarcasına ve “eylem yapıyoruz, devrimciyiz, şeriatçıyız, mukaddesatçıyız” gibi sözlerle devlet düzenine karşı zorlama davranışlarını sürdürenler, **devleti bütün heybeti** ile karşılarında bulacaklarından ve Cumhuriyet Kanunlarının **pençesine** verileceklerinden bir an bile şüphe ederlerse çok yanlışmış olacaklardır.”

“Türk gençliğinin Atatürk ilkelerine **bağlılığına** yapıcı ve yaratıcı gücüne güvenimiz tamdır...” (I. ERİM)

“Gençlerimizi yarının milli görev ve sorumluluklarını yüklenebilecek üstün vasıflarla yetiştirmek, milli **kalkınma** çabamızın en verimli **yatırımlarından** biridir...” (II. ERİM)

“Komünizm ve her türlü bölücü ve aşırı faaliyetler öncelikle üzerinde duracağımız konular olacaktır...”

Gençlerimizin körpe dimağlarını **tek taraflı propagandanın** zararlı etkilerinden kurtarmak lazımdır.” (MELEN)

“Gençliğe kuşkuyla ve korkuyla değil, güvenle ve sevgiyle bakacağız. Siyasal ve sosyal düşünceleri ne kadar ayrı olursa olsun gençlerimiz... arasında kardeşliğin gerçekleşeceği sevginin yeşereceği bir ortam hazırlamayı başta gelen ödevlerimizden biri sayacağız. Böylece toplumsal barış ve huzur filizlerini gençliğimiz içinden verecektir.” (I. ECEVİT 1974)

“Öğrenciler arasında siyasal düşüncelerine göre ayırım yapılması ve okulların, uygarca tartışma ölçüleri ötesinde, siyasal çatışma yerlerine dönüştürülmesi kesinlikle önlenecektir.”

“İzleyeceğimiz eğitim politikası; özgürlükçü demokrasiyi güçlendirici, insanlıkçı ve barışçı; Atatürk ilkelerini ve milliyetçiliğini, Devletimizin güvencesi olarak ve çağdaş uygarlığın göstergesi olarak yeni kuşakların bilincinde yaşatıcı; Milli birliği ve bağımsızlığı güçlendirici; olacaktır...” (II. ECEVİT 1977)

“Memlekette asayiş ve huzuru bozanların, zora ve silaha dayanan eylemlere başvuranların, anayasa düzeni yerine totaliter bir düzen getirmek isteyenlerin meşru zeminlerde, **Devletin meşru gücü** ile kanuni yollarla tesirsiz hale getirilmeleri lazımdır.” (VI. DEMİREL 1979-80)

“Eğitimimiz, beynelmilelci ve Marksist tesirlerden kurtarılacak idarede, mevzuatta, ders programları ve kitaplarında, kültürel faaliyet ve neşriyatta, eğitimin milliliği temel ilke olarak korunacak ve itibar görecek.” (VI. DEMİREL)

“Milli ve manevi değerlerimize gönülden bağlı Türk gençlerinin, Devletimize ve onun bütünlüğüne, milletimize, onun birlik ve beraberliğine sahiplik şuru şüphe götürmez.” (VI. DEMİREL)

Görüldüğü gibi 1970-80 Dönemi gençliğin son derece politize olduğu ve farklı siyasal görüşler temelinde gruplaştığı bir dönemdir. Bu gruplardan öncelikle devrimciler olmak üzere diğerleri, ki hepsi siyasal iktidarın gözünde düzen karşıtıdır, heybetli devletin kanunlarının pençesine verilecek gençlerdir. Diğerlerinin de zararlı propagandadan kurtarılması, korunması gerekir. Dönemin başat özelliği gençlik ve siyasal iktidarlar arasında güvensizlik olurken, heybetli *“devletin kanuni pençesi”* ifadesi ilerleyen yıllarda yerini *“devletin meşru gücüne”* bırakır. Çözüm yine *“milli”* bir eğitim sisteminde aranır. Fakat çözüm farklı kaynaktan gelir!

“Türk Silahlı Kuvvetleri, Türkiye Cumhuriyetini koruma ve kollama görevini yerine getirerek 12 Eylül 1980 tarihinde Devlet yönetimini üstlenmiştir.” (ULUSU 1980).

“Atatürk ilkeleri bir tarafa bırakılmış, yeni nesiller Atatürk milliyetçiliğinden, milli şuur ve ülkülerden habersiz kalarak, yabancı ideolojilerin etkisine terk edilmiştir.”

“Çocuklarımızı ve gençlerimiz, milli ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bilgili; Türkiye'nin meselelerinin ancak milli birlik ve dayanışma ile, ilmi ve akılcı yaklaşımlarla, gayret ve fedakarlıklarla çözebileceğine inanan; herkese karşı sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medeni birer insan olarak yetiştirmeliyiz. İnsanın yetiştirilmesi için yapılan harcamaları en verimli yatırım sayan Hükümetimiz eğitim ve öğretime büyük önem verecektir.” (I. ÖZAL)

“Yabancı dil, mesleki gelişme ve başarının olduğu kadar, dış ticaret, milletlerarası ilişkiler, ilim, sanat ve kültür alışverişinin de temel aracı haline gelmiştir. Bu yüzden orta ve yükseköğretim yapan gençlerimizin asgari bir yabancı dili iyi derecede öğrenebilmeleri için gerekli bütün tedbirlerin alınmasını elzem görüyoruz.” (I. ÖZAL)

“Milli Eğitim politikasını ve hizmetlerini ülkemiz ve milletimiz için, en önemli ve öncelikli bir devlet politikası olarak görüyoruz...Ancak 2000'li yılların eşliğinde, bilgi toplumu çağında yaşadığımızın da bilincindeyiz. Milli Eğitim sistemimize yeni bir anlayış, yeni bir yapılanma, bunun gereği olan yeni bir uygulama, değerlendirme ve yönlendirme görev ve sorumlulukları yüklediğinin de anlayışı içindeyiz.” (I. YILMAZ, 1991)

“Gelişen dünya ile bütünleşme ve evrensel değerleri savunma, Türkiye'nin kendi gelenekleri ile bağdaştırarak sürdüreceği bir gelişme sürecidir. Türkiye, gelişmişlik yoluna devam ederken, bu süreçten ayrılmayı asla düşünmemektedir.” (VII. DEMİREL)

“Yurttaşlarımız arasında kültür, düşünce, inanç, dil ve köken **farkları** olması **doğaldır...**”

“Çağdaş, laik, etkin ve yaygın bir eğitim sistemi oluşturulacak ve yürürlüğe konacaktır.”

“Öğretim programları ve ders kitapları **evrensel ölçülere**, demokratik özgürlükçü anlayışa uygun olarak yeniden düzenlenecek, gençlerimize araştırmacı, yaratıcı ve bağımsız bir kişilik kazandırma amacı ön plana çıkarılacaktır.”

“Üniversite, tüm görüş ve düşüncelerin ifadesini bulduğu bir bilim mabedi olacaktır.”

“Gençlerimizin yaratıcı yetenekleri ekonomik kalkınmamızın da, kültür zenginliğimizin de temel dayanağı ve en değerli hazinesidir.”

“Okul içinde ve okul dışında bulunan, çalışan ve çalışmayan günümüz gençliğinin boş zamanlarının değerlendirilmesi için gerekli önlemler alınacak ve bu konuda yasal düzenlemeler yapılarak, gençliğimiz ileri ülkeler gençliğinin düzeyine çıkartılacaktır.” (VII. DEMİREL)

“... Üniversitelere bilimsel ve yönetsel özerklik tanınması çabaları devam edecektir. Gençliğin, yarınlara teminatı olduğu düşüncesinden hareketle 1993 yılından itibaren ÖSYM sınavında başarılı olan ilk 1000 öğrenci karşılıksız olarak yurt dışında eğitim yapmak üzere gönderilecektir.

Hızlı bir sosyal ve teknolojik gelişme ile bütünleşmiş bir çağdaş yaşamda, değişim ve gelişmelerin hızını izleyebilmek, ancak, genç kadroların ve **genç düşünce biçimlerinin** toplum ve devlet hayatına olabildiğince erken katılması ile mümkün olabilecektir. Siyasal yaşama katılma dahil, gençliğin önündeki engeller ayıklanacaktır.” (I. ÇİLLER 1995)

“Devletin temel görevi, bilgi çağının gerektirdiği insanı yetiştirmek ve yeteneklerini en iyi biçimde kullanacakları gerekli ortamı ve imkanları sağlamaktır.” (II. YILMAZ)

“... Bu eğitimi alan gençlerimiz, kendi işlerini kurmaları için özendirilecek ve kendilerine iş yeri kurma kredisi sağlanacaktır.” (II. YILMAZ)

“Vakıf üniversitelerinin kurulması teşvik edilecektir.” (II. YILMAZ)

“Eğitimde, milli, manevi ve ahlaki değerlerimizi benimsemiş, bilgili, ilmi düşünceye sahip, herkese karşı saygılı ve hoşgörülü, laik, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek bilgi ve becerilerle donanmış insanlar yetiştirmek temel amacımızdır.” (ERBAKAN 1996)

“Geleceğimizin güvencesi olan gençlerimizin, **Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı**, sağlıklı, bilgili ve nitelikli olarak yetiştirilmesi için **her türlü önlem** alınacaktır.” (V. ECEVİT)

“... Küreselleşme olgusunu yaşadığımız ve 21. yüzyıla girmekte olduğumuz bu dönemde, ülkemizin ulusal kültür ve sanatı ile diğer uluslar arasında kendi kimliğiyle yer alabilmesi için temel kurumsal alt yapının oluşması sağlanacaktır.”

“Eğitim kurumlarında ideolojik kutuplaşma ve çatışmalara fırsat verilmeyecektir.”
(V. ECEVİT)

“Küreselleşme ve bilgi toplumuna dönük gelişmeler, **geleneksel devlet ve yönetim yaklaşımlarını** büyük ölçüde **geçersiz** hale getirmiştir.” (GÜL 2002)

“Hedefimiz, özgür düşünceli, kendi başına karar verebilen, **sorgulayan**, kendi toplumunun ve evrensel anlayışın doğrularından haberdar, ahlaki değerlere duyarlı ve hayatın güçlükleri ile baş edebilecek donanımlı ve yetenekli gençler yetiştirmektir.”

“Toplumumuzun dinamizmini ve yenileşme arzusunu siyasete taşımak amacıyla seçilme yaşı 25'e indirilecektir.” (GÜL)

Sonuç itibariyle, GENÇLERİN, yabancı ideolojilerin etkisine girmesi ve Atatürk ilkelerinden ve milliyetçiliğinden uzaklaşması gerekçesiyle, ordunun yönetime el koyduğu 1980'den itibaren, siyasal iktidarların gençlik söyleminde belirgin bir farklılaşma görülür.

Farklı eğilimleri bir çatı altında toplayan ANAP iktidarı, için genç, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı olmaya önem vermekle birlikte, Türkiye'nin meselelerini bilimsel ve akılcı yaklaşımlarla çözebileceğine inanan, herkese hoşgörülle bakan, medeni bir insan olmalıdır. Ayrıca ortaokul ve üstü öğretim sürecinde yer alan bütün gençlerin en az bir yabancı dil bilmeleri zorunludur. Çünkü, dışa açılma politikası temelinde, artık gençler her alanda uluslar arası ilişkiler kuracaklardır, bunun temel aracı da yabancı dil olmaktadır.

Ardından gelen Yılmaz hükümeti, bilgi toplumuna uygun bir Milli Eğitim sistemi hedeflerken, Demirel hükümeti de gelişen dünya ile bütünleşmeyi evrensel ile ulusalın bağdaştırılmasında görür. Daha da önemlisi, yurттаşlar arasında düşünce, inanç, dil ve köken farklılıklarının olması doğal kabul edilir. Öğretim programları evrensel ölçülere göre düzenlenerek, araştırmacı, yaratıcı ve bağımsız bir kişilik yaratılacaktır.

Üniversitelerde tüm düşünceler ifade edilebilecektir.

Gençlerin toplumsal ve siyasal yaşama mümkün olduğu kadar erken katılmaları sağlanacaktır.

Nitelikli gençler girişimci olmaya yönlendirilecektir.

1983-1999 yılları arasında, Erbakan başkanlığındaki hükümet programı da dahil olmak üzere birbirini besleyerek gelen bu söylemde, 57. Ecevit hükümetiyle birlikte “*milli olan*”a daha fazla vurgu yapılır. Yanı sıra, istendik gencin yetiştirilmesi için

“her türlü önlem alınacağı” ifadesindeki sertlik, önceki dönemlerin “kanunların pençesine verme” ifadesini çağırıştır.

Son hükümet programı olan Gül’ün başbakanlığını getiren programda, Atatürk’ün Kemalizm’in ya da Cumhuriyetin temel ilkelerinden, önceki hükümet programlarından farklı olarak, hiç söz edilmez. Burada temel alınan M.K. Atatürk’ün “muasır medeniyet seviyesini aşma” hedefidir. Bu da söz konusu hükümete göre geleneksel devlet ve yönetim yaklaşımlarının değiştirilmesiyle sağlanacaktır. Bunu yapmanın yolu da seçilenlerin gençleştirilmesinin yanında, özgür düşünebilen, karar verebilen ve sorgulayan donanımlı gençler yetiştirmeden geçmektedir.

Artık gençlerden, hem kendi toplumlarının hem de evrensel anlayışın doğrularını sorgulaması beklenmektedir. Böylece, siyasal iktidarın belirlediği bazı temel ilkelere koşulsuz uyması, sahiplenmesi ve koruması beklenen gençlik anlayışından, kendisine sunulan her türlü doğruyu sorgulayan gençlik anlayışına doğru bir değişim yaşandığı görülmektedir. Burada temelde sorgulanan Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren devlette hakim olan zihniyet olmaktadır. Bu sorgulamanın düzeyini, kapsamını, etkinliğini, kısaca yapısını belirleyecek olan da hiç sorgulanamayanların sorgulamaya yönelik tepkileri kadar uluslar arası ilişkilerin içerdiği yönelimin yapısı olacaktır.

Dipnotlar

1. Taha Parla, Türkiye’de Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları Cilt :1 “Atatürk’ün Nutuk’u” iletişim yay., 1991. sf. 9-10
2. Tek parti dönemi, Taha Parla’nın Tarihiye’de T. Parla’dan aktarılmıştır. Siyasal Kültürün Resmi Kaynakları, Cilt : 3 “Kemalist Tek-Parti ideolojisi ve CHP’nin Altı Ok’u”, iletişim yay., 1995, sf: 71-85
3. Hükümet programları, www.tbmm.gov.tr, metin üzerindeki koyulaştırmalar yazar tarafından yapılmıştır.
4. N. Narlı, S. Birlik, A. Gizer, “Gençlik”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi c:12, İletişim yay., 1996, sf: 551

